

ŞEHİR VE KÜLTÜR

Aylık Kültür, Edebiyat, Dil, Sanat ve Tanıtım Dergisi

SAYI: 131 HAZİRAN 2025 FİYATI: 200 ₺

CENNETİN KAPISI "DİVRİĞİ ULU CAMİİ"

#ÇOK.ÇEKİCİ

Dünyanın en çekici ülkesinin her köşesini,
#ÇokÇekici operatörle yaşa.

Bugün, yarın ve daima Turkcell'le bağlan hayata!

"AY VE GÜNEŞ EZELDEN İKİ İSTANBULLUDUR"

*Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul!
Görmedim gezmediğim, sevmediğim hiçbir yer,
Ömrüm oldukça, gönül tahtıma keyfince kurul!
Sade bir semtini sevmek bile bir ömre değer...*

Yahya Kemal BEYATLI

Şehir ve Kültür; dergimizin adı. Şehirleri ve tarih boyunca yaşattıkları kültürleri bugüne kadar sizlere aktarmaya gayret ettik ve ediyoruz... Şehirlerden bizim için kutsal değerler taşıyanlar malum şehirlerimiz Mekkedir, Medinedir, Kudüştür...ve tabii ki İstanbul'dur. Dikkat ederseniz kutsal şehirlerimiz fiziki çehrelerini gidip görmesiniz de hayalinizde çizebileceğimiz şehirlerdir...İstanbul bir başka şehir, İstanbul'u tarif edemezsiniz, ancak Üstad'ın Canım İstanbul'unda zikrettiği gibi anlatabilirsiniz... Ruhumu eritip te kalıpta dondurmuşlar/Onu İstanbul diye toprağa kondurmuşlar... Şiirde mekânsal anlatımla metafizik dünyayı bütünleştiren bir anlam yüceliğini görürüz... Canım İstanbul şiiri, Necip Fazıl Kısakürek'in İstanbul sevgisini dile getirdiği nadide bir şiirdir. Şair şiirin bütününde İstanbul'a duyduğu sevgiyi dile getiriyor. Şiir cumhuriyet devri saf şiir öz şiir anlayışıyla yazılmış. Bireysel duygular dile getirilmiş. Biçim yönünden hem divan edebiyatı hem de halk edebiyatı hem de serbest şiirin özelliklerini taşıyor... İstanbul'un bu güzel anlatımını Şehir ve Kültür'ün dibace sayfasında bu şiiri şairinden sonra en güzel okuyan sayın Cumhurbaşkanımızın sesinden dinletmek istedim. Karekodla okutup dinleyebilirsiniz, dinletebilirsiniz.

Bizim nesil, Üstadın şiirlerini okuyarak ,ezberleyerek büyüdük, her yaş kategorimizde farklı tanımlar ile bizler bu muhteşem insanı rol model belledik. Onun mücadele ruhunu ve azmini sindire sindire yudumladık. Bugün elinizde bulunan Şehir ve kültür dergimiz de Üstadın Büyük doğu mayası ile mayalanmış istikamet çizilmiş bir dergidir. O peygamber aşığı ,millet sevdalısı bir insandı onun rehberi peygamber efendimizdi..Kendisinde bize rehberlik etti .Yarım yüzyıla yakın zaman geçti hakka yürüyüşünden, her geçen sene rehberlik ettiği büyük doğu gençliği bir nesil daha artarak büyüyor. Üstad Necip Fâzıl için sanatının 50.yılı jübilesi 22 kasım1975 yılında MTTB salonunda yapılmış takdimini ise sn. Cumhurbaşkanımız R.Tayyip Erdoğan yapmıştı, O dönemde yüzlerce, bugün yüzbinlerce genci dünyaya hazırlamış bir okuldur üstad, tek başına bir ekoldür... 50. Sanat yılı jübile günü

MTTB salonunu hınca hınç dolduran bir gençlik idik..Onun aksiyoner ruh kökünü içimize sindirmiş bir dava müntesibi idik..O günden bugüne bir 50 yıl daha geçti, o gün delikanlı duruşu ve güzel hitabeti ile Üstadı takdim edip duygulandıran ve teşekkür ettiren Genç, yeni elli yılın programında Üstadın mana ve ruhunu uygulayan, genç nesillere aktaran, anlatan T.C.Cumhurbaşkanı olarak sahnedeydi..."Tohum saç, bitmezse toprak utansın." Fikriyle ve şiirleriyle genç nesillere istikamet çizen, medeniyetimizin diriliş mücadelesine ruh üfleyen Üstat Necip Fazıl Kısakürek'i vefatının 42. yıl dönümünde rahmetle, minnetle ve saygıyla yad ettik. Merhum Necip Fazıl, kelimelerle yalnızca şiir yazmadı; bir diriliş davasının harcıncı yoğurdu, bir neslin ruhuna istikamet verdi. Bugün yeşeren tohumlar; onun cesaretle ektiği fikirlerin, hakikat toprağında hala filizlenmeye devam ettiğinin işaretidir. Ruhü şad, mekanı cennet olsun.

Dergimizin sık sık muhtevası içinde yer alan İstanbul şehrimizin özellik ve güzellikleri ile anlatmaya devam edeceğiz... Bu Fakir "Bir Şehrengiz yazarı" olarak kendisini takdim eder, bu konudaki ilk kitabım "İstanbul Şehrengizi 1.cilt"i birkaç sene önce yayınlamış, okuyucuların istifadesine sunmuş idim... Bu ay içinde İstanbul Şehrengizi adlı eserimin 2. ve 3. ciltlerini arzedeceğim... 3 ciltte tamamlamayı düşündüğüm bu eserimi birkaç cilt daha devam edeceğini duyurmak isterim. Şehrengizler bereket arz ediyor, kıymetli Kamil Uğurlu üstadımız, bu ay içinde Kıbrıs Şehrengizini günyüzüne çıkarıyor. Sevinçle başımız üstüne koyacağız inşaallah...

Gün yüzüne çıkaracağımız yeni şehrengiz çalışmalarımızı; Balıkesir Şehrengizi baskıya hazırlanıyor.

Büyük bir heyecanla hazırlamakta olduğum Ahlat Şehrengizide yakında iki kapak arasına girecek inşaallah. 131. Sayımızı keyifle hazırladık duygu ile mayaladık, saçımızı taradık, kravatımızı taktık Şehir ve Kültürümüzü huzurlarınıza arz ediyoruz. Hz. Mevlâna der ki: "Veliler şu sözü ciddiye almadan söylemediler: Arınmış kişilerin bedenleri tıpkı ruh gibi tamamen lekesizdir."

Hoş bulduk efendim, Hoşça bakın zâtınıza"

Mehmet Kamil BERSE
Genel Yayın Yönetmeni

Şehir ve Kültür, Dersaadet Kültür, Edebiyat, Dil, Sanat ve Tanıtım Platformu Derneği 'nin Aylık Dergisidir.

ISSN: 2148-5488

İmtiyaz Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni

Mehmet Kâmil Berse

Genel Yayın Yönetmeni Asistanı

Batuhan Dok

İcra Kurulu

Eyüp Ensari Ergin-Hüseyin Kansu-Av. Habib Bozkurt

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Mahmut Şener

Editörler

Edebiyat, Tarih: Hülya Günay / Medeniyet: Şimşek Deniz

Şehirler: Dr. Öğr. Üyesi Ali Mazak / Kültür, Sanat: Zeynep

Betül Kavak, Giray Tarhanoglu

Görsel Yönetmen: Yakup Tutum

Reklam: Ensar Albayrak

Pazarlama ve Halkla İlişkiler: Atilla Akdemir

Ankara Temsilcisi: Yaşar Dinçkal

Ege Temsilcisi ve Fotoğraf Sorumlusu: Kazim Zaim

Kıbrıs Temsilci: Prof. Dr. Nazım Muradov

Tashih: Menekşe Özkaya Tutum-Giray Tarhanoglu

Koordinasyon ve Teknoloji: İsmail Yılmaz

Yayın Kurulu: Prof.Dr.Bekir Karlıga, Prof.Dr.Hüsrev Hatemi,

Prof.Dr.Hüsrev Subaşı, Prof.Dr.Zekeriya Kurşun, Prof.Dr.Ali

Rıza Abay, Prof.Dr.Ahmet Turan Arslan, Prof.Dr.Muhammet

Nur Doğan, Prof.Dr.Celal Erbay, Prof.Dr.Recep Toparlı, Prof.

Dr.Hamit ER, Prof.Dr.Hüseyin Yıldırım, Prof.Dr. Abdülhamit

Avşar, Dr.Mimar Kamil Uğurlu, Prof.Dr.M.Sıtkı Bilgin, Prof.

Dr.Hamza Ateş, Prof.Dr.İbrahim Maraş, Prof.Dr.Ali Satan, Prof.

Dr.A.Hikmet Atan, Dr.Önder Bayır, Recep Garip, Yunus Emre

Altuntaş, Şener Mete, Ekrem Kaftan, Şakir Kurtulmuş, Nuret-

tin Durman, Yaşar Dinçkal, Prof.Dr.Ümit Doğay Arınc, Prof.

Dr.Süleyman Kızıltoprak, Prof.Dr.Muhammet Kuralay, Prof.

Dr.Nazım Muradov

Kapak Fotoğraf: Divriği Ulu Cami

Fiyatı: Türkiye: 200 TL / KKTC: 300 TL (KDV Dahil)

Yıllık Abonelik: 1920 TL (Türkiye)

Banka Hesapları:

Akbank IBAN: TR 3100 0460 0028 8880 0005 6479

Albaraka Türk IBAN: TR 54 0020 3000 0202 2350 0000 01

Adres: İskenderpaşa Mahallesi Yeşiltekke Kuyulu Sokak 6/1 A

Fatih-İstanbul

Tel: 0212 534 15 11 GSM: 0553 911 31 88 • 0532 211 31 88

Web: www.sehirvekultur.com.tr

E-Posta: kamilberse@gmail.com

Youtube: Dersaadet Kültür TV

Baskı: Mavi Ofset Basım Yayın Tic. San. Ltd. Şti.

Adres: Ziya Gökalp Mh. Süleyman Demirel Bulvarı Modern İş

Merkezi B Blok Kat: 1 No: 823 İkitelli / Başakşehir / İstanbul

Telefon: 0533 663 68 16

Yayıncı Sertifika No: 45756

İÇİNDEKİLER

- 04 Ahirete Giden Yolun Taç Kapısı · Prof. Dr. Ümit MERİÇ
- 08 Kadırgaya Yaslanıp Kıbrıs'ı Seyrelemek · Kâmil UĞURLU
- 12 Taşın Hafızasıyla Konuşan Şehir: Ahlat · Saniye ÖZTÜRK
- 16 Tarihın Sessiz Tanığı: Divriği · İbrahim YASAK
- 19 Güller, Menekşeler ve Eğrelti Otları -şiir- · Kâmil UĞURLU
- 20 Uzaktaki Kardeş Ülke: Endonezya · Dr. İsrail KURALAY
- 24 Ahıska Türkleri, Sürgünleri... · Mehmet Kâmil BERSE
- 26 Darüsselam · Dr. Serhat ONUR
- 30 Yok Olan Bir Şehirde Var Kılınan Yaşama Umudu · Necla DURSUN
- 32 "Bozkırın Tezenesi"nin Diyarı: Kırşehir · Şifanur ÖZÇELİK ŞİRİN
- 34 Yolun Dili: Seyahatten Satırlara -6- Geçmişin İzinde · Erbay KÜCET
- 36 Vratnik · Ahu ÇETRES
- 38 Şehrin Tabelâları · Alper Lütü GÖNCÜ
- 40 Mahkemeye Düşen "Harb" · Memiş OKUYUCU
- 42 Limon Kokulu Sessizlik: Silifke · Sibel ORHAN
- 45 Bursa'da Zamanın İkinci Boyutu · M. Nihat MALKOÇ
- 46 Gül İstanbul -2- Türkülerimizde Gül · Bilal ARIOĞLU
- 50 İçerişehir Bakü · Mehmet MAZAK
- 53 İstanbul'a Bir Tepeden Bakmak · Muhsin İlyas SUBAŞI
- 54 Gazze'nin Kadim Mirası · Prof. Dr. Süleyman KIZILTOPRAK
- 58 Yol Hikâyeleri - Yol Portreleri -8- · Söyleşi: Kadir Korkut Anlatan: Fahri Tuna
- 62 Yeni Cami Hünkâr Kasrı'nın Yıkılmasının Gündeme Gelmesi · Sezer ŞİMŞEK
- 65 Sokak Arası Kanatsız Öğretiler · Canan COŞAR
- 66 Hat Sanatının Yüzakı -3- · Ekrem KAFTAN
- 69 Ayvazoski'nin Lirik İstanbul'u · Leyla YILDIZ
- 70 Elmas Madenciliği · Nuri DURUCU
- 72 Ata Yurdumuzun Yorulmayan Seyyahı: Özer Ravanoğlu · Mehmet Nuri YARDIM
- 74 Hamidiye Erkek Rüşdiyesi, Hamidiye Kız Rüşdiyesi · Menekşe ÖZKAYA TUTUM
- 76 Kentlerin Dünü, Bugünü ve Yarını · Mehmet Cemal ÇİFTÇİGÜZELİ
- 78 Tanpınar ve Bursa; Şehir, Zaman ve Edebiyat -2- · Mahmut Celal ÖZMEN

16 Tarihın Sessiz Tanığı: Divriği
İbrahim YASAK

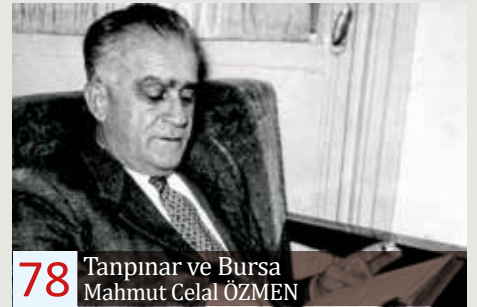
24 Ahıska türkleri, Sürgünleri...
Mehmet Kâmil Berse

46 Türkülerimizde Gül
Bilal ARIOĞLU

50 İçerişehir-Bakü
Mehmet MAZAK

78 Tanpınar ve Bursa
Mahmut Celal ÖZMEN

AHİRETE GİDEN YOLUN TAÇ KAPISI

Fatih Camii'nde asırlardır namaz kılan bilcümle ehl-i secdeye ve onlardan biri olan annemin babası Menteşoğlu Ali Haydar Bey'e...

Prof. Dr. Ümit MERİÇ

Fatih Camii içinden bir görünüm.

İstanbul, dünyanın hafızasına bir kubeler ve minareler şehri olarak naksedilmiştir. Marmara Denizi'nin beyaz tüller içinde eriyen mavi ufuklarına ilk "elif"leri çeken minareler ise, elbette ki, Allah'ın Sevgilisi'nin verdiği müjdeyi tarihe yazan Kutlu Kumandan'ın camisinin minareleri olmuştur. İstanbul'un Kâbesi, Fatih Camii Külliyesi, tohumları kısa zamanda nesim-i nevbaharla etrafa yayılan muhteşem bir çiçek gibidir.

Şehrin dördüncü tepesinde İslâm'ın izzetini taçlandırarak olan bu ana mabedin yerinde, binlerce yıl öncesinde bir pagan mabedi varmış: 12 Burç Mabedi. İstanbul'u Roma İmparatorluğu'nun merkezi olarak 11 Mayıs 330'da kuran Konstantinus, Apollon'un oğlu mu, yoksa 13. Havari mi olduğu konusunda uzunca bir tereddüt yaşadıktan sonra, İstanbul'u Kudüs'ten sonra Hristiyanlığın ikinci kutsal şehri yapmaya karar vermiş. 12 burcun yerine 12 havarinin kemiklerini getirtip içine koyacağı 12 lahit hazırlatarak, Havarıyyun Kilisesi'ni inşa ettirmiş. İznik'te Perslerle yaptığı bir savaş sırasında ölünce, cenazesi altın bir tabut içinde 12 Havarı Kilisesi'ne getirilmiş ve boş lahitle rin orta yerindeki bir lahide, 13. Havarı olarak sırlanmış.

Zaman içinde depremlerle titreyen kiliseye Aziz Timotheus, Aziz Andreas ve İncilci Luka'nın kemikleri de taşınmış ama diğer lahitle hiçbir zaman dolmamış. Önce beyaz mermerlerle aydınlatılmış kilise, sonra altın mozaiklerle ışılatılmış. Doğu Roma İmparatorlarının bu panteonu, kiliseye ellerinde baltalarla giren 4. Haçlı Seferi'nin barbarları tarafından yağmalanmış. Yeşil ve kırmızı porfirden lahitle boşaltılmış. Onlarla beraber kilise de ruhunu kaybetmiş.

Velhasıl, Fatih beyaz atı ile İstanbul'a geldiğinde şehrin bu yüksek tepesinde sadece mihrabı yerinde duran bir mabetle karşılaşmış. Kayser-i Rûm "hezâr bütgedede okuttuğu ezanları" kilisenin yerin-

de yaptırdığı kendi camisinin minarelerinden de okutmak istemiş. Yeni Camii, fethin 17. yılında, 100.000 metrekarelik bir alan üzerinde, etrafında iç ve dış avlusu, Bahr-i Siyâh (Karadeniz) ve Bahr-i Sefid (Akdeniz) medreseleri, tetimmeleri, kütüphanesi, şifhanesi, aşhanesi, altında kervan sarayı ve daha neler neleri ile Belde-i Tayyîbe'nin göz bebeği olmuş. O zamana kadar emsâline rastlanmayan bir ilim ve irfan odağı olarak bütün cihana nam salmış. Her gün yedi bin kişi içinde namaz kılmış, on iki bin kişi kendine secde yeri

bulmuş ve bin doksan beş insana karşılıksız yemek çıkarılmış. Külliye, Fatih'in vefatından sonra da yüzlerce yıl aynı ihtişamla yaşamaya devam etmiş. Otuz altı hafızın üç tertip halinde on ikişer kişilik takımlarla otuz cüzü her gün ikmal ettikleri Fatih'e, bize Şehr-i Konstantiniyye'yi armağan eden "Emîr'ül-Müminîn ve İmâm'ül-Müslimîn"e bu yıl biz de bir hatim yollasak, acaba ona asırlardır duyulan minneti bir nebze olsun ifade etmiş olabilir miyiz?

1509'daki "Küçük Kıyamet" depremini ve 1557'deki sarsıntıları atlatan külliye Evli-

ya Çelebi 1680'lerde gezmiş. "Kademeli taş nerdübanları" aşır girdiği camiye, somaki direklerine, mihrap ve minberine, II. Bayezid devrinde ilave edilen Hünkâr Mahfilî'ne, minarelerle yarışarak başlarını göğe uzatan "yeşil meleğe" benzeyen avludaki selvilere hayran kalmış. Hele ki, yeşil somaki üzerine beyaz mermer-i ham ile Yâkût el-Müsta'sımî tarzı hat ile dış avludaki altı pencerenin alınlığına yazılan Sûre-i Fatiha'ya mest olmuş.

Ne yazık ki, devran dönmüş; Sultan Selim, Şehzade, Nur-ı Osmânî Camii'lerinin kubbesine dokunmayan 1766 hareket-i arzının şeffaf güzü, Sinan-ı Atik kubbesinin tepesine inivermiş. Lâleli ve Üsküdar Ayazma Camii'lerini barok-rokoko üslûbunun şatafatına teslim eden Padişah III. Mustafa, Mimar Mehmed Tahir Ağa'ya, Fatih Camii'nin yeniden inşâ sorumluluğunu vermiş. Tahir Ağa da ne iyi etmiş, Edirne Üç Şerefeli'den başlayan bir ana kubbe, dört yarım kubbe ile İstanbul Şehzadebaşı ve Sultan Ahmet Camii'lerinde devam eden zincirlenmeye, "hünkarın en müteberceddi olan" Fatih'in Camii'ni de katmış.

Bense, sıcak bir yaz günü, cenazelerin çıktığı Çorba Kapısı'ndan dış avluya giriyorum. Sağda hazire. Hava çok sıcak fakat duruyorum. Avuçlarımı Rabbimin rahmet ve bereketine açıyor, mezar taşlarını, heceleyle heceleyle okurken kendimi, XIX. yüzyıldaki bir Osmanlı irfan meclisine gizlice sızmış bir cahil gibi hissediyorum. Gazi Ahmed Muhtar Paşa, Maârif Nazırı Emrullah Efendi, Hattat Yesârîzâde Mehmed İzzet Efendi, Fatih Medresesi'nde dedem Ali Haydar Menteşoğlu'nu okutan, yüz yıl sonra da bana tarihimi öğreten Ahmed Cevdet Paşa, Fatih Türbedarı mutasavvıf Âmiş Efendi, Şehbenderzâde Ahmed Hilmi Bey, Ahmed Midhat Efendi, Vezir Dinozâde Abidin Paşa, Ali Emîrî Efendi, Halil İnalçık, Semavi Eyice ve Mehmet Genç Hoca Hakk'ın huzurunda sohbet dalmışlar. Mahşer gününü ve Rabb'in rızasını sabır ile bekliyorlar.

Evet, burası Fatih'in, II. Bayezid'in, Yavuz'un, Kanûnî'nin musalla taşından ahirete uğurlandıkları taç kapısı. Burası parmaklıklı bir pencere ile dünyadan ayrılan hazirede yatan üç yüz yetmiş küsur büyüğümüzün dünya ötesine adım attıkları sihirli eşik. Burası, "arkasın-

dan güneş doğmayan büyük kapı". Burası taş merdivenlerini çıkıp, deri perdesinin ucunu aralayıp, cehennem sığından cennet ferahına koşanların, daha yaşarken cennet kokusunu duydukları taç kapı.

Bir Cuma, selâlar okunduktan sonra, ilk tekbirini alan İmam Efendi'nin arkasında omuz omuza saf olup, Rabbimin huzurunda rükû ve secdeye varmak için, sizinle İstanbul'un Kâbe'sinde buluşalım mı?

KADIRGAYA YASLANIP KIBRIS'I SEYREYLEMEK

Evliya Çelebi için Kıbrıs'ın ayrı ve özel bir önemi vardır. Babası Derviş Mehmet Zilli Efendi, İkinci Selim Sultan zamanında genç bir ordu müezzini iken Kıbrıs'ın fethinde bulunmuştur.

Kâmil UĞURLU

Kuzey Kıbrıs

Mimar - Sanat Tarihçisi

Evliya Çelebi merhum “Kıbrıs Adası'nın Akdeniz içinde benzeri yoktur.” Değerlendirmesini yapar. Haklıdır. Arkasından Kıbrıs'ın fethine karar verilmesine yol açan en son olayı, özel üslubuyla ve tavrıyla şöyle nakleder:

“Sultan Selim-i sani hazretleri müstakil pa-dışah olanda yedi gün yedi gece donanmalar olup sikke ve hutbe yenileme emirleriyle her diyara bir olmak üzere dergâh-ı ali kapucu başları gitti. Evvelen Belgrad'daki Süleyman Han Camisi'nde Selim Han hazretleri adına Hamit Efendi hutbe okudu. Cuma namazı sonunda Belgrad Kalası'ndan akşam erinceye dek 1000 pare top ateşi yapıldı, şenlik oldu. (Buradaki bin pare sözü çok fazla sayıda top atışı yapıldığı ifade eder).

Devrisigün, kâfir kralların cümlesine nâme salıp “Sulh yenileyip, adet-i veçhile elçilerinizi ve onlarla ödemeniz gerekenleri yollayın. Kim ki inat eder, meseleyi savsaklar ise vaktine hazır olsun..” Kâfirlerin cümlesi korkularından “duyduk ve itaat ettik” diye haber saldı. Ancak Venedik'e giden elçiye uzun dillilik edildi. Selim Şah tarafından elçimizin reddi duyulunca Belgrad'dan derhal Der-i Devlet'e geldi. Venedik kâfiri üzerine ve Cezire-i Kıbrıs'a gaza niyetine deyiş mühür ile Kara Mustafa Paşayı Kıbrıs'a Serdar eyledi ve yolladı. Donanmayı hümâyûn ile 700 pare kalyon, kadirga ve diğer gemilerle İslam ordusu Cezire-i Kıbrıs'a vardı. Önce Mağusa Kalası, ardından Lefkoşa, Baf, Tuzla, Girne ve dahi diğer kalaları ele geçirdi..”

Fetih kelimesi önemlidir. Terim olarak İslam'da, meşru görülen savaşlar hakkında cihat kelimesine benzer şekilde, Müslümanların gayrimüslimlerden gerçekleştirdikleri toprak kazançlarını, tarihte ve günümüzde bilinen diğer istila ve sömürü savaşlarından ayırmak amacıyla kullanılmıştır. Kaynağı da Müslümanların geçmiş ve gelecekteki maddi manevi zaferlerinden bahseden Fetih Suresi'dir. Surede bahsedilen “fetih” kelimesi, yalnız maddi yönden fetih anlamı taşımaz. Kelime öncelikle ve daha çok, kalbi ve aklı İslam gerçeğine açmak, ikinci olarak da İslam mesajının önündeki engelleri kaldır-

mak, insanın kalbine ve aklına ulaşmayı mümkün kılacak ortamı hazırlamak anlamına gelir. ¹

İslamiyet, cihat ve onun tabii sonucu olan fetihlerle Müslümanların hâkimiyetine geçen ülkeler halkının İslam dinini kabul etmeye zorlanmasını doğru bulmaz. Bu husus Kur'an ayetleri ile sabittir. Fethedilen yerlerdeki insanlar, Müslüman olma veya cizye ödemek suretiyle eski dinlerinde kalma hürriyetine sahiptir. Her iki durumda da İslam devleti hâkimiyeti ve himayesi altında yaşama hakkına maliktirler. Devletin koruyucu, himaye edici vasfından istifade ederler. ²

Bazı oryantalistler ve Hıristiyan tarihçiler, yazarlar, İslam fetihlerinin insanları kılıç gücüyle din değiştirmeye zorlama amacı güttüğünü iddia ederler. Bu yanlıştır. İslamiyet'in, Hıristiyanlığın aleyhine genişlemesi ve yayılması onları bu şekilde düşünmeye zorlamıştır. İslam fetihleri, devletin sınırlarının genişlemesini sağlamakla birlikte gayrimüslimleri zorla Müslüman yapmayı hedef almıyordu. Bu ilkeyi dikkatle uygulamaktaydılar. Onların zorla Müslüman olmalarına değil, İslam'a girmeden Allah'a itaat etmelerini sağlamaya çalıştılar. Çünkü zorla dine girenlerin Müslümanlığından ne kendilerine ne de İslam ümmetine bir hayır gelmeyeceğini, ayrıca insanları ölümle tehdit ederek Müslüman yapmanın münafıklığı körüklemekten ve cemiyetteki münafık sayısını artırmaktan başka bir sonuç vermeyeceğini, o günkü yönetim erki açıkça biliyordu. ³

Ayrıca bu fetihlerin amacı ganimetler de değildi. Ganimet sebep değil daima sonuç oldu. Çünkü İslam'da ganimet ele geçirmek, bir soyun hâkimiyetini veya ırkın galebesini sağlamak yahut şan ve şeref elde etmek maksatlarıyla savaş yapılması caiz görülmemiştir. ⁴

Evliya Çelebi, sık sık yaptığı gibi olayları etrafıca anlatabilmek için o konuyla ilgili teşekkül etmiş söylenti ve menkıbeleri de kaydetmiştir. Kıbrıs ganimetlerinin değerlendirilmesi konusunda şunları anlatır: Dünyanın en muhteşem anıtları-

nın başında kabul edilen Edirne Selimiye Camisi, Kıbrıs ganimeti ile inşa edilmiştir. Sultan İkinci Selim rüyasında Hazreti Peygamberi görmüş. Peygamberimiz ona "Vezirin tarafından Mağusa Kalesi'nden alınan ganimetlerle benim himayemde olan Sedd-i İslam Edirne'mde bir cami inşa edip sancağımın dibine gel." talimatını vermiş. Rüyanın bir benzerini vezir Mustafa Paşa da görüp kanaatini Sultan'a arz edince ganimetin Edirne'ye aktarılması gerçekleşmiş.

Selimiye Camisi tamamlandıktan sonra bu muhteşem eser dualarla ve büyük bir törenle açıldı. Fakat garip bir durum oldu. Açılış sonrası camiye cemaat gelmedi. Halk arasında yayılan bir söylentiye göre burası ganimet malı ile değil, devlet parasıyla yapılmıştı ve devlet parasıyla yapılan camide namaz kılmak caiz değildi. Kriz, Saray'a bildirildi. Sultan telaş etti. Caminin finansmanının ganimet geliri ile olduğuna dair yeminli şahitler tutanak tuttular. Halk itibar etmedi. Bu defa dönemin şeyhülislamı "Ben kefilim ve şahidim ki buranın akçası Kıbrıs ganimetinden sağlanmıştı." dedi ve vebalini kendisi yüklenerek bir fetva verdi. Halk buna rağmen mutmain olmadı, inandı ve fetvayı görmek istediler. Özel bir posta ile fetva yollandı. Ondan sonra cemaat Selimiye'ye girmeye ve orada saf tutmaya başladı.

1- Mustafa Fayda, "Fetih", TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1995, C. 12, s. 467.

2- Mustafa Fayda, a.g.m, s. 468.

3- Mustafa Fayda, a.g.m, s. 469.

4- Mustafa Fayda, a.g.m, s. 470.

Sultan İkinci Selim, yine bu parayla, yani Kıbrıs ganimetiyle babası Kanuni Sultan Süleyman Han'ın Zigetvar'da defnedilmiş olan kalbi üzerine de bir kale ve türbe yaptırmıştır.

Evliya merhum için Kıbrıs'ın ayrı ve özel bir önemi vardır. Babası Derviş Mehmet Zilli Efendi, İkinci Selim Sultan zamanında genç bir ordu müezzini iken Kıbrıs'ın fethinde bulunmuş. Aynı zamanda şeyhi olan Can Paşa'nın maiyetinde müezzimbaşı olarak görev yapmış. Mağusa Kalası'nın ele geçirilmesi sırasında ilk yürüyüşte fetih ezanını babası okumuş. Evliya Çelebi bu hususu "Gülbang'ı Muhammediye'ye yol bulduran hususun sahibi babam idi." şeklinde anlatır. Babası Kıbrıs'ın fethi sonrası İstanbul'a döndüğünde vüzeranın, şuaranın bulunduğu bir toplantıda ve padişahın huzurunda, fetehe iştirak edenlere hilat-ı fahire (şeref elbiseleri), makam ve mansıp dağıtımı yapılmış. Babası da ilk fetih ezanını okuduğu için bu şeref elbiselerini giymiş. Vakit öğle zamanı imiş. Selim Şah hazretleri Derviş Mehmet Zilli Efendi'ye, yani Evliya'nın babasına "Fethin iptidasında burc'u bârû üzere nice ezan okudun, dinleyelim." buyururunca, babası davudi dem ile Bilalî tarzında ve hicaz makamında öyle bir ezan-ı Muhammedi okumuş ki mecliste bulunanların canına can katmış. Bunun üzerine Selim Han hazretleri Evliya'nın babasına bir hattı şerif yarlıg-ı belîğ ihsan etmiş. Bu fermana göre günlük ikişer altın maaşla Edirne'de yapılmakta olan

Selim Han Camisi'nin yani Selimiye'nin temel müezzini olarak tayin eylemiş. 1568 yılında cami tamamlanınca, nur dolu bu caminin hizmetinde olmuş.

Evliya, Ada'nın ünlü ürünleri arasında Kıbrıs şarabından bahsediyor. Yahudi esnafının bunu içmediği hâlde sattığını ve ticaretini yaptığını ifade ediyor. Ayrıca renkli ve değerli mermerlerin Kıbrıs dağlarından çıktığını ve İstanbul'a bunların bir bölümünün yollandığını, Ayasofya'nın zaman zaman onarımlarında kullanıldığını anlatıyor. Özellikle Kıbrıs dağlarında bir kayadan elde edilen elyaf benzeri bir malzemeden, yanmayan kumaşlar dokunduğunu, bunlardan dokunmuş bir halıyı daha sonra Nahçıvan'da gördüğünü ifade ediyor.

"Nahçıvan'dan bir menzil içerdeki üç kiliseyi ziyaretimde gördüm. Ovaya eski bir halı döşemişler. O dağlardaki otlardan, nebatattan ve ağaçlardan topladıkları malzemeyi, saç ayağı üzerine oturtulmuş büyük bir kazan içine korlar. Bu halı üzerinde ateş yakarlar ve kazanın içindekileri bir saat pişirirler. Kazanın kaynaması ve içindekilerin pişmesine rağmen halı asla yanmaz. Binlerce insan bunu temaşa eder ve hayran kalır. Daha sonra pişen otlardan yapılan bu yemeği bütün kefereye dağıtırlar. Uğur ve şifa için hokkalar içinde Frengistan'a götürürler. Bazıları orada yiyip hamd ederler, zevk edip eğlenirler. Papazların

söylediğine göre sultan Süleyman Han, Nahçıvan Seferi sırasında bu seccade üzerinde iki rekât namaz kılmış.” (Evliya merhumun Kıbrıs’ta bulunan Amyant - Asbest mineralinden bahsediyor olması muhtemel.)

Evliyanın, Kıbrıs’ı çok sevdiği belli oluyor. On ciltlik muhteşem seyahatnamesinde doksan defadan daha fazla bu güzel memleketin ismini zikrediyor. Birçok memleketi gezen ve tanıyan bir kişinin bu değerlendirmeyi yapması önemlidir. Bunda babasının da Kıbrıs ile ilgili ilginç bir geçmişinin olması etkili olabilir.

Evliya Çelebi Kıbrıs’a gitmeyi gönlüne aldı, niyet etti ve besmeleyle yola çıktı. O zamanlar Kıbrıs iskelesi olarak bilinen ve Silifke halkının mallarını sattığı Akliman’a geldi (Burası bugünkü Taşucu’dur). Akliman dizdarı ve kale muhafızı ile görüştü. Muhafız ona ve beraberinde olan zevata yardımcı oldu. Silahlı mürettebatlı, hızlı bir firkateyni 300 kuruşa kiraladılar. Oldukça yüklü bir para olan bu miktarın yarısını Kıbrıs Kadısı İbrahim Efendi’nin ödemesi hususunda anlaştilar. Dostlarıyla vedalaştılar. Eşyalarını ve bineklerini (atlarını) firkateyne yüklediler ve denize açıldılar.

Üç firkateynden oluşan bu küçük deniz filosu güzel bir havada ve denizin de onlara yardımcı olmasıyla keyifle, dualarla ve Allah’a mütevekkil bir şekilde yol aldılar. Pupa yelken seyrettiler.

Derken Akliman’dan yirmi mil uzaklaşmıştilar ki Köserelik adındaki mahalden, üç kâfir kalyonunun ortasından top taşıyan yelkenli bir geminin halat çekerek üzerlerine doğru geldiğini gördüler. Görünce heyecanlandılar ve korktular. Çelebi’nin içinde bulun-duğu firkateyn ile yanındaki iki gemi birleşip hızla müzakere ettiler. “Geri dönmek daha selamettir.” deyip orsa orsa (geminin solunu rüzgâra verip kaçça kaçça) Akliman’a geldiler ama neredeyse ciğerleri de ağızlarına geldi.

Evliya, kayıtlarında bu melun kalyonlardan birinin hayli hızlı olduğundan bahseder. Yakınlarına kadar geldiğini, onların gemilerine alabanda top vurduğunu anlatır. Allah’ın lütfuyla bu top mermisi geminin bir tarafından girip diğer tarafından çıkmış ve gemiye ve içindekilere zarar vermemiş. Daha sonra bu üç gemi limanın açığına demirleyip beklemişler.

Çelebi, İbrahim Efendi ve arkadaşları gemilerinden inip şükür secdesine varmışlar. Eşyalarını ve bineklerini gemiden indirip Silifke’ye doğru at sürmüşler.

“Kıbrıs’ı bu kadar gördüğümüz yeter.” demişler.

KAYNAKÇA

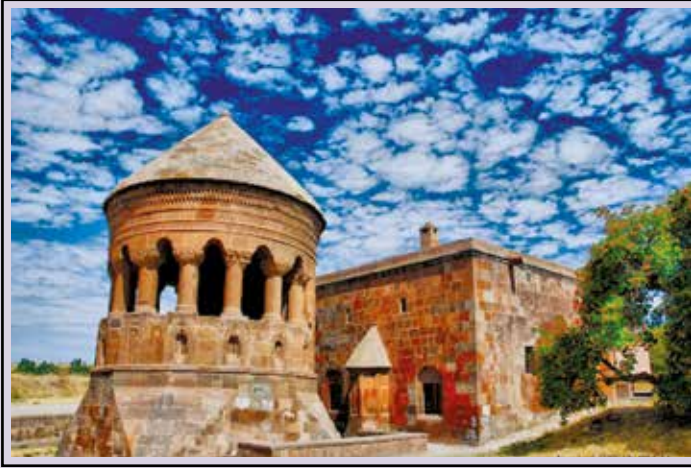
Mustafa Fayda, “Fetih”, TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1995, C. 12, s. 467-470.

TAŞIN HAFIZASIYLA KONUŞAN ŞEHİR: AHLAT

Ahlat'ta geçmiş, bir hatıra değil; hâlen devam eden bir zaman.

Saniye ÖZTÜRK

Ahlatw

TRT Radyo, Yapımcı-Sunucu

Geçtiğimiz günlerde “Taşın Hafızasıyla Konuşan Şehir: Ahlat” taydık. Şimdiye kadar gördüğüm beni en çok etkileyen yerlerden birisi oldu.

Ahlat, bir şehirden fazlası. O, Anadolu'nun taşlara yazılmış ilk cümlesi. Her biri bir destanı taşıyan mezar taşlarıyla, zamana karşı direnen kümbetleriyle, Van Gölü'ne yaslanmış o mahzun silüetiyle Ahlat, medeniyetin hafızasını yüklenmiş taş bir kitap gibi.

Burada rastladığımız her taş, bir ismin hatırasını taşımakta. Fakat yalnızca bir isim değil; bir hayat, bir çağ, bir dünya görüşü...Selçuklu' nun Anadolu'ya attığı ilk adımlardan biridir Ahlat. Öyle ki buradaki mezar taşları, yalnızca ölümlerin değil; yaşayanların, bu topraklara tutunmak isteyenlerin de hikâyesini fısıldıyor bize.

Bu şehirde zaman, sesiyle yürümekte. Ahlat taşından yapılmış mezar taşları da konuşturmakta kendini. El işçiliğiyle işlenmiş her motif; bir dua, bir ağıt ya da bir muştı...

Ahlat'ın taşlarına dikkatlice bakarsanız, bir milleti yurt kılan inancın ve iradenin nakış nakış işlendiğini görürsünüz. Kimisi elif harfine benzer; dimdik, vakur. Kimisi hilal gibi kıvrılır; merhametli, kuşatıcı. Bu taşlar, sadece ölümlere mezar değil; dirilere yurt olmuş izlerdir.

Ve Ahlat kümbetleri... Her biri bir türbe, her biri bir sanat eseri... Ölüye gösterilen hürmet, yaşayanın ruhunu da terbiye etmekte. Kim bilir kaç usta, kaç derviş eli değmiştir o taşlara... Her kümbet hem göğe yükselmekte hem yere kök salmakta. Burası, yer ile gök arasında kurulmuş bir sessizlik mabedi adeta.

Selçuklu' nun Anadolu'ya açılan ilk kapısından biridir Ahlat.

11. yüzyılda buraya gelen Alparslan'ın ordusu, yalnızca bir zaferin değil, yeni bir medeniyetin eşiğindedir. Bu topraklar, Malazgirt'e hazırlık; bir coğrafyanın İslamlaşmasına, Türk yurdu olmasına önsöz hükmündedir. Ahlat, bu bakımdan bir tarih atlasının pusulasıdır.

Ahlat'ta geçmiş, bir hatıra değil; hâlen devam eden bir zaman.

Bugünün Ahlat'ı ise o köklü mirasla sükûnet içinde yaşamaya devam ediyor. Mezar taşlarının gölgesinde büyüyen çocuklar, geçmişe selam verir gibi oynuyor. Halkı mütevazı, zamanı ağır. Ama burası, yeni bir hatırlamanın merkezidir artık. Cumhurbaşkanlığı himayelerinde yapılan anma programları, milletin kolektif hafızasında Ahlat'ı yeniden görünür kılıyor.

Ve nihayetinde Ahlat, sadece bir şehir değildir. O, milletin taşla tuttuğu hafızası. Bugün unuttuğumuz pek çok değer, bir zamanlar nasıl taşlara kazındığını hatırlatan sessiz bir öğretmen.

Son söz: "Taş ne kadar susarsa, içindeki hikâye o kadar derinleşir."

Ahlat işte o suskun taşlardan kurulmuş bir destan. Ve biz, o destanın sayfaları arasında gezinirken, kendimizi yeniden hatırladık.

Geçtiğimiz günlerde Türklerin Anadolu'yu yurt edinmelerinde tarihin en önemli tanığı olan Ahlat'ta idik. Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın himayelerinde, Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanan "Maziden Atiye Ahlat" öğrenci programı kapsamında konuşmacı olarak davet edildim. Pırıl pırıl gençlerle tanıştım.

Bir coğrafyada medeniyet ancak genç neslin onu tanıyıp sahiplenmesi ve koruması ile varlığını sürdürebilir. Mâzinin mirası ancak âtinin ona sahip çıkması ile asli değerini muhafaza eder. Türkiye Yüzyılı'nın kökü mâzide, ufku âtide fertleri olan gençlerimizin kendi kültürlerindeki güç ve zenginliği tanımaları ve geleceklerine millî tarih şuurumuzun verdiği güvenle bakmalarını sağlamak amacıyla hazırlanan "Maziden Atiye Ahlat" öğrenci programı, Bitlis'in Ahlat ilçesindeki Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde gerçekleştirilmekte. Programın icra edildiği mekânın önemi yanında katılan gençlerin donanımları da beni çok heyecanlandırdı ve geleceğe dönük umutlarımı arttırdı.

Projede, "atası olmayanın ötesi olmaz" bilinci ile genç neslin Türk-İslam kültürünü öncelikle kendi coğrafyalarındaki tarih ve medeniyet mirasının izlerinden hareketle tanımaları, coğrafyalarının dünü ile bugününü zihinlerinde ve gönüllerinde yoğurarak geleceğe güvenle bakmaları sağlanmakta.

Bu açıdan medeniyetimizin kadim bölgesi, bir dönem Kubbet-ül İslam ünvanını taşıyan üç büyük ilim, kültür ve sanat merkezinden biri olan Ahlat; genç nesle ışık tutacak önemli bir miras.

Bu mirasın tanıtımı ve geleceğe taşınması amacıyla düzenlenen etkinliklerle gençlerin; bölgede bulunan ve dünyanın en büyük Müslüman mezarlığı olma özelliğine sahip, taş işlemeciliğin ulaştığı seviyeyi gösteren Selçuklu Mezarlığı, Abdurrahman Gazi Türbesi, 15. yüzyıl mimarisini bugüne taşıyan Emir Bayındır Kümbeti, Ahlat Müzesi, Malazgirt Kalesi ve Malazgirt Ovası gibi pek çok tarihî mekânı ziyaret ederek bu mekânlardaki tarih kokusunu teneffüs etmeleri, medeniyet dokusunu görmeleri hedeflenmiş.

Bu gezilerin dışında öğrencilere bilgi zenginliği kazandırmak amacıyla alanında uzman eğitmen ve akademisyenlerle buluşma fırsatı sunulmakta.

”Maziden Atiye Ahlat” programı, gençlere millî tarih bilinci kazandırmak, kardeşlik, birlik ve beraberlik duygularını pekiştirmek ve geçmişten gelen medeniyet mirasımızı sahiplenerek geleceğe sağlam bir bakış açısı geliştirmelerini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen takdire şayan bir çalışma.

Anadolu'nun Orhun Abideleri

Vatan bir hafıza. O hafızanın saklı olduğu yer Ahlat. Buradaki abideler, Selçuklu taş işçiliğinin en nadide eserleri. Mutlaka görülmesi ziyaret edilmesi gereken bir yer. Çok etkilendik, şaşır-dık, hayret ettik bu eserler karşısında. Ve Yahya Kemal in meşhur sözünü hatırladık;

Yahya Kemal, ne zaman memleketin nüfusundan söz edilse ölüleri de hesaba katmak gerektiğini söylemiş. Coğrafya, üzerinde yaşayanlarla karıla karıla vatan haline geliyor; mezarlar ve mezarlıklar bu sancılı vatanlaşma sürecinin somut şahitleri.

Her mezar, toprağa basılmış bir mühür ve tarihe düşülmüş bir not olarak görülmeli. “Şahide”ler, sadece mezarda yatanın kimliğine değil, bir medeniyete, bir varoluşa da şahitlik ediyor. Bir kültürün tarihini mezarlıklardan yola çıkarak yazmak mümkündür. Kültür tarihçilerimizin de söylediği gibi; ortada mevcut yüksek sanat abidelerimiz -faraza- olmasaydı bile, mezarlıklarımızda bulunan nihayetsiz eserler, bu milleti medeniyet göklerine çıkarmaya kâfi gelirdi.

Mezarlıklar, bugüne taşıdıkları zengin bilgiler bir yana, benzersiz sanat eserlerinin sergilendiği galeriler gibi. Mezar taşlarını ayak izleri gibi takip etmek suretiyle bir kültürün yaygınlığı hakkında açık fikir edinilebilir.

Bir mezarın mimarisi ve tezyinatı, hangi dönemde yapıldıysa o dönem hakkında tartışılmaz bir belge niteliğindedir. Ayrıca süslemelerin ikonografik anlamları çözülerek din ve mezhepler tarihinin karanlık noktaları aydınlatılabilir.

Mezar taşı kitabelerini de bir ülkenin siyasî, iktisadî ve kültürel tarihi, hatta savaşlar, istilalar, depremler, yangınlar vb. hakkında bilgi kaynakları olarak kullanmak mümkün. Bu anlamda Ahlat, maziden atiye öğretmen bir şehir.

TARİHİN SESSİZ TANIĞI: DİVRİĞİ

Divriği gezisi bir güne sığacak bir ilçe değil...

İbrahim YASAK

Divriği Ulu Camii içinden görünüm.

İlçe merkezini gezmeden önce aracımızla tepeye uzanan kıvrımlı yoldan tırmanmaya başladık. Bir noktadan sonra ise araçtan inerek ve ahşaptan yapılmış gezi yolundan yürüyerek hem çevreyi izliyor hem tepenin üst noktalarına doğru çıkıyoruz. Ayağımızın altında gıcırdayan ahşapları adımlayıp yuvarılara çıktıkça manzara daha geniş açıdan tüm ayrıntılarıyla seriliyor gözlerimizin önüne... Yer yer seyir alanları için yapılmış platformlarda durduk, çevreyi izledik, fotoğraflar çektik. Aşağılarda Ulu Cami ve ilçenin her bir noktasına uzanan ağaçlıklar içerisinde konaklarıyla, minareleriyle, kümbetleriyle eşsiz manzara olarak Divriği, sessiz ve kendi halinde sanki asırların rüyasını yaşıyor hâlâ.

Hem izleyip hem şehre ve şehrin dününe dair konuştuk ve gezdik bir müddet.

Nihayetinde 2021 yılında yapılan projenin en göz alıcı ve heyecan uyandırıcı yerine ulaştık. Geniş bir platform olarak vadinin üzerine doğru uzanan Cam Seyir Teras'ın giriş kısmındayız. Gerçekten etkileyici gözüküyor, biraz da ürpertici... Zeminden 243 metre yükseklikte, ülkemizin en büyük cam teraslarından biriymiş burası. İnsan basmaya, üzerinde yürümeye çekiniyor, korkuyor, ürperiyor. Cam terastan aşağılara bakınca insan, tedirginlik ve heyecan dolu duygulara kapılıyor, adımlarını yavaş yavaş atıyor. Çekinerek, korkarak yürüyor terasın üzerinde insan. Altımızda ta derinlerde uçurumu andıran bir vadi. Gözümüzü aşağıdan yukarıya kaldırdığımızda, dik yamaçların zirvesinde ise bir tarafımızdaki Divriği Kalesi öbür tarafımızda Kesdoğan Tepesi. Her ikisinin arasında ise yalçın ve dik yamaçlarla uçurumu andıran derinlikteki Çaltı Çayı Vadisi. Yine de cam terasın üzerinde uç kısmına doğru giderek çekinerek ürpererek muhteşem tablonun büyüleyici güzelliğine bakmaya doyamıyoruz. Aşağıya bakmak ise ürkütüyor. Vadinin tabanında Karasu Nehri ile birleşen ve Fırat'ın en büyük kollarından biri olan Çaltı Çayı akıyor. Hemen ırmağın kenarında dağın dibinden bazen tünellere girerek çıkarak demiryolu uzanıyor. Divriği'den Erzincan'a doğru giden demiryolu hattı bu... Tablo muhteşem ve etkileyici... Biraz korkarak bile olsa Cam Teras'ta durup vadinin derinliklerine, Divriği Kalesi'ne ve Kesdoğan Kalesi'ne ve

uzaklardaki ilçe merkezine bakmak ise bir o kadar muhteşem bir duygu... Divriği Kalesi'nin yeniden onarılan surlarıyla ve heybetiyle kayalık dağın tepesinde gökyüzüyle buluşmuş olan Kale Camisi kartpostallık tablo gibi duruyor karşımızda. Divriği surları çepeçevre kuşatıyor kaleyi ve camiyi. Heybetli başlarını kaldırıp yıkılmaz ve ulaşılmaz bir hırçınlıkla bakıyor sanki iki kale birbirine. Araları uzak değil ama keskin ve derin bir uçurum hâlinde yalçın kayalıklarla sertçe bölünmüş gibi...

Kesdoğan Kalesi için anlatılan onlarca farklı efsane var. Onlardan biri de şöyle: Divriği Kalesi Bizanslıların, Kesdoğan Kalesi ise Türklerin elindedir. Divriği Kalesi'nde güzel mi güzel bir Rum kızı, karşı dağda ise yakışıklı bir Türk genci vardır. Karşı tepelerden gönülleri birbirine düşer. Bilirler ki babaları savaş hâlinindedir. Normal şartlarda kavuşmaları mümkün değildir. Kızı kaçırmaktan başka çıkar yol görünmez. Bir sabah erkenden Doğan isimli Türk genci iki kale arasına ip gerip kızı kaçırmak ister. Doğan bir ucundadır ipin, kız ise diğer ucunda onu bekler. Rum muhafızları iki dağ arasına gerilmiş ipi ve ip üzerindeki gençleri görürler. Ok yağmuruna tutarlar. Yakalanacaklarını anlayınca kız, Doğan'a «Kes Doğan!» diye bağırarak ipi kesmesini ister. Ele geçeceklerini ve başka çıkış yolu olmadığını gören Doğan ise ipi keser. Keser ama ikisi birlikte aşağıya Çaltı Çayı'nın soğuk sularına düşer ve ölürlür. Onlarca farklı anlatımı olan bu olay üzerine o günden sonra bu tepenin adı «Kesdoğan» olarak söylenir.

Fotoğraflarını çekiyoruz bu muhteşem ve etkileyici manzaranın sonra ahşap yürüyüş yollarında gezinmeye devam ediyoruz, seyrediyoruz etrafı. Bir "Cevher Çınarı" karşılıyor bizi gezdiğimiz güzergâhların yüksek bir yerinde. Teras projesinin yapımının ana destekçisi olan Erdemir Maden'in, hatıra olarak çelikten yaptırdığı 2.5 metre yüksekliğindeki "Cevher Çınarı" heykeli bu... Heykele üç farklı yönden bakıldığında farklı tasarlanmış şekiller olarak gözüküyor her bir yanı çınarın, hayat ağacı, çift başlı kartal gibi...

Seyir Terası'ndan ayrılıyor. Aracımızla ilçe merkezine doğru tepeden aşağılar doğru inmeye başlıyoruz. Sağ tarafımızda İğmbat Tepesi'nin zirvesinde yeşillikler içindeki Hüseyin Gazi'nin kabrinin olduğu tepeye ilişiyor gözlerim. Daha önceki gezilerimde ziyaret ettiğim kabrin son durumunu soruyorum Divriğili kaptanımıza. Ziyaretçilerin yoğun olduğunu söylüyor. Battal Gazi'nin babası olduğuna inanılan ve asırlardır ziyaret edilen ka-

bir 1959 yılında düzenlenmiş. Mezar taşı kitabesine Latin harfleriyle "Aslen Medineli olan Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi burada yatar. Doğum yeri Malatya olup, harp ederken Divriği'de şehit olmuştur." sözleri yazılmış.

Divriği Arastası'ndan Konaklara

Ve Hüma Hatun Sokağı'na iniyoruz sonra Divriği'nin tarihî çarşısına.

Arnavut taşlarıyla döşeli sokağın her iki kenarında sırt sırta vermiş küçük dükkânlardan oluşan bir arasta burası. Yıkılmaya ve terk edilmeye yüz tutmuş geleneksel bir çarşının yeniden ihya olmasıyla eski günlerine kavuşmuş çarşı. Bugün Divriği'ye gelenlere nostaljik anlar yaşatıyor burası.

Daracık sokaklarında geziyoruz çarşının. Tek katlı, küçük dükkânların arasında gezmek eski zamanlardan kalma bir çarşıda olduğumuzu hissettiriyor bize. Tarihî dokusunu olabildiğince koruyan sokak 1800'lü yıllarda yaşamış Hüma Hatun'un anısına yeniden ihya olunmuş. Çarşıdaki dükkânları kadınlar işletiyor. Ahilik kültürü içerisinde kendi el emekleriyle ürettikleri hamur işlerini, hediyelik eşyaları, dağlardan tepelerden topladıkları bitkileri, kuru gıdaları satışa sunuyor kadınlar. Sokak boyunca her dükkâna girmek, tezgâhlara, satılan mamullere bakmak istiyor insan. Biz de kimi dükkânlara girip alışveriş yaptık, sonra kapı önlerinde

sokağa konulmuş küçük iskemlelere oturup çayımızı yudumladık.

Sonra Divriği'nin meşhur ve her birisi muazzam ve muhteşem mimari yapısı, geleneksel ev kültürünü yaşatan konaklarını görmek üzere mahallelerine yöneliyoruz. Divriği sadece Ulu Cami'den, Şifahane'den ve kalelerinden ibaret değil ki... Divriği konaklarıyla, çeşmeleriyle ve sokaklarıyla Anadolu'nun ücra köşesinde zamana direnerek kendini koruyabilmiş nadir beldelerimizden birisi.

Sanırım dört-beş yaşlarımda idim, 1960'lı yılların başlarıydı. Annem ve teyzemle birlikte uzun bir tren yolculuğu ile ilk kez gelmişim Divriği'ye. Çocukluk günlerimden aklımda kalan Divriği'nin sokakları ve tabii ki dayımların oturduğu avlulu evdi. Geniş yüksek duvarlarla çevrili avlunun içerisinden taş basamaklarla çıkmıştık oturdukları ikinci kata. Bana çok büyük ve farklı gelmişti ev. İki katlı yüksek tavanlı, kanatlı kapılı devasa bir yerdi. Zihnime nakşedilen ve konak denildikçe aklıma gelen bahçesinde meyve ağaçlarının, su kuyusunun ve damında bezler üzerine serilmiş kayısının, dutun, pestilin olduğu o ev geliyor aklıma.

Sonraki yıllarda o kadar çok geldim ki her geldiğimde birçok konağını, mescidini, sokağını gezdim Divriği'nin. O ev hangi mahalledeydi bilmiyorum. Şimdi daha önce de birkaç kez gördüğüm başka bir konağa, Prof. Recep Hocamızın konuşma yapacağı Mühürdarzade Konağı'na doğru sokak aralarından ilerliyoruz. Divriği'nin taş döşemeli, yüksek avlu duvarları arasında sanki fazla kimse yaşamıyormuş izlenimi veren sokaklarında yürüyoruz hocamla. Sokak boyunca bahçe duvarlarından sarkan ağaç dalları, kapı tokmakları ve ahşap dikdörtgen pencerelerin panjurlarını izleyerek sanki bir eski zaman beldesinin terkedilmiş sokağında-yız. Yüksek bahçe duvarı ve büyük kanatlı kapısıyla Mühürdarzade Konağı'na geldiğimizde kanatlı kapısından giriyoruz avluya. Girişin sol tarafında duvara bitişik taş kürünlü çeşmesi, meyve ağaçlarıyla geniş bahçedeyiz. Yaz ayının bunaltıcı sıcaklığında serin bir ortam. Ağaçlar altına masalar kurulmuş. Sol tarafımızda iki katlı ahşap ve kerpiçle inşa edilmiş beyaz sıvalı, cumbalı geleneksel bir Divriği evi.

Nuri Demirağ'ın amcası Ömer Mühürdarzade 1841'de yaptırmış bu konağı. İki katlı ev mutfak, depo, toyhane, yazlık ve kışık oda, divanhane, kahve ocağı, misafir odası, cihannüma gibi mekânlardan oluşuyor. Nuri Demirağ üç yaşındayken ba-

basının vefatı üzerine amcası yanına alıyor ailesi ile birlikte. Nuri Demirağ'ın çocukluğu ve gençliği 18 yaşına kadar bu konakta geçmiştir.

Girişin sol tarafından ikinci kata çıkılan merdiven ile yazlık oturma mekânı olan Divanhane'ye çıkıyoruz. Geniş bir balkonu andırıyor, özellikle yaz aylarının sıcaklığında oturulan serin bir mekân burası. İki katlı binanın üst katı selamlık ve altı oda bulunuyor. Bunlardan büyük olan odanın ahşap tavanı geometrik ve baklava dilimli desenlerle bezenmiş, tamamı el işi ahşap oymacılıkla kaplanmış. Orta kısmındaki göbekli çıkıntısıyla tavan, ahşap işçiliğinin ve sanatının nadide bir örneği olarak dikkatimizi çekiyor. Odaya adım attığımızda, pencere önünde çalışma masasında oturan balmumundan yapılmış Nuri Demirağ heykeli ile karşılaşılıyor. Oda ve üst kat müze olarak düzenlenmiş. Demirağ'ın ülkemize yaptığı sanayiden demiryoluna, uçak imalatına ve siyasi mücadelesini sürdürdüğü Kalkınma Partisi'ne, çıkardığı gazetelere ait bilgi ve belgeleri sergileniyor. Alt kat ise harem bölümü. Burada Toyhane denilen içinde yaz kış günlük yaşamın geçtiği geniş bir oda bulunuyor. Yüklüğün içerisinde banyo ve duvarlarda alçı çiçeklikler, dolaplar ile mutfak, depo yer alıyor. Yine Divanhane'nin altında ise ahşaptan yapılmış tavan yüksekliğinde zahire ambarı var. Kapı ve pencereleriyle, merdivenleriyle, tavan süslemeleriyle Divriği evlerinden birisi burası.

Prof. Recep Hoca'nın konuşmasını dinledikten sonra avludaki masalarda Divriği'nin meşhur pilavını yiyoruz hep beraber. Bu avluda önceki haftalarda Prof. Hüseyin Akkaya'yı da dinlemiştik. Yine "Susmuş" namıyla maruf Aydın ile de gezmiştik burayı ve Sancaktarzade Konağı'nı...

Konaktan ayrılıyor, Divriği'nin sokaklarında diğer konakları, çeşmeleri, türbeleri ve mescitleri geziyoruz bir müddet.

Divriği'de yüzün üzerinde tescilli, her biri avluları, kapıları toyhaneleri, toyhanelerindeki uzun kış gecelerinde muhabbetin demlendiği kürsüleri, haremlik ve selamlıklarıyla bir şehrin kendine has sivil konutları bulunuyor. Tevrüzlüler Konağı, Ayan Ağa Konağı, Şeyhoğlu Konağı, Sancaktarzade Evi gibi... Ve restore edilmeyi bekleyen onlarcası daha...

Tarihi dokusunu, kültürel değerlerini her bir sokağında, taşında, kümbetinde yaşatan Divriği, hala asaletiyle sessiz duruşunu sürdürüyor.

GÜLLER, MENEKŞELER VE EĞRELTİ OTLARI

Nereye selam versem, geçmişten
tanıyorum,
İnsan olsun, orman olsun, dağ olsun,
Bazan şaşırdığım da olmuyor değil,
Fakat hanımım yanımda, sağ olsun.

Ben miyim, yoksa onlar mı deli,
Kulaklarımda her gün bin orkestra
uğultusu,
Sabah akşam durmadan çalışıyorlar,
Allah'ım, hep sürececek mi bu?

Hangi gönüllere, bilemediğim,
Hangi mevsimlerden ne tohumlar
serpmişim,
Unutulmuş çokları.
Yol boyunca dizilmişler, el ederler
fakire,
Güller, menekşeler ve eğrelti otları...

KAMİL UĞURLU

UZAKTAKİ KARDEŞ ÜLKE: ENDONEZYA -1-

Çok yüksek olmayan dağların yamacındaki düz arazide kurulu şehirden geriye 30 metre yükseklikte dalgaların yerle bir ettiği binalardan suda yüzen parçalar kalmıştı.

Dr. İsrail KURALAY

Cakarta

26 Aralık 2004'te Endonezya'nın Sumatra Adası açıklarında Hint Okyanusu'nda meydana gelen 9,1 şiddetinde deprem 14 ülkeyi etkiledi. Depremden sonra oluşan tsunami nedeniyle yaklaşık 250 bin kişi hayatını kaybetti. En büyük kayıplar Banda Açe'de gerçekleşti. Bu büyük felaketten kısa bir zaman sonra 2005 yılının başlarında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, bakanlar, kamu görevlileri ve çok sayıda gönüllü kuruluş temsilcileri ile bölgeye bir ziyaret gerçekleştirdik. Müstakil Sanayici İş Adamları Derneği (MÜSİAD) Genel Başkan Yardımcısı olarak yardım ve destek maksatlı yapılan bu geziye ben de katıldım. Yoğun ve hızlı bir programla Malezya, Tayland, Sri Lanka, Maldivler, Endonezya'da deprem ve tsunamiden etkilenen bölgelere yardım götürdük.

Tarihin en büyük felaketlerinden biri yaşamış en büyük hasarı Endonezya görmüştü. Endonezya ziyaretimiz Cakarta ile başlamıştı. Java Adası'ndaki başkent Cakarta'da bir gece konakladıktan sonra asıl hasarlı bölge Banda Açe'ye geçtik. İskender Muda Havaalanına indikten sonra gördüğümüz manzara korkunçtu. Şehirden geriye sadece Baiturrahim Camisi kalmıştı. Çok yüksek olmayan dağların yamacındaki düz arazide kurulu şehirden geriye 30 metre yükseklikte dalgaların yerle bir ettiği binalardan suda yüzen parçalar kalmıştı. Ülkemiz böyle bir felaket karşısında tarihte olduğu gibi bugün de kardeşlerini yalnız bırakmamıştı.

Bu büyük felaketin 20. senei wwdevriyesinde yolumuz yine Cava Adası'ndaki Başkent Cakarta'ya düştü. Bu defa Maarif Ajansının organize ettiği Türk üniversiteleri eğitim fuarı nedeniyle Cakarta ve Medan'a gittik. Türk Hava Yolları (THY) Endonezya'ya doğrudan uçuş başlatarak, uzak diyarları yakın ediyor. İstanbul-Cakarta arasındaki 10 bin kilometrelik mesafe uçakla 12 saat sürüyor. Cakarta'da oldukça görkemli Seokarno-Hatta Uluslararası Havaalanına iniyoruz. Uçuşlardan sonra en büyük eziyet pasaport kuyruklarında beklemektir. Burada ge-

çişler dijital sisteme bağlanmış, memurların gereksiz sorularına muhatap olmadan çok hızlı bir şekilde geçiş yaptık. Endonezya için vize almakta kolay, Türk vatandaşları 30 gün süreli vizelerini önceden internet ortamında ya da havaalanında alabiliyorlar.

İstanbul Havalimanından gece saat 02:00 sularında çıktığımız yolculuğumuz 4 saat zaman farkıyla saat 17:30 da Cakarta Havaalanında son buldu. Uçak inerken pencereden bakınca Cakarta yeşillikler içinde çok katlı evlerin olmadığı bir şehir görünümü veriyor. Bazı bölgelerde oldukça yüksek gökdelenler dikkat çekiyor. İlk bakışta büyük, dağınık ve düzensiz bir şehir intibai verdi. Otele girmek üzere bindiğimiz araçta koltukların küçük olması "koltukları da kendilerine göre yapmışlar." espri-sine sebep oldu. İnsanların boy ortalamaları bize göre biraz daha küçük görünüyor. Yollar da çok sayıda motosiklet var. Tropikal iklimde yağmurlar aniden yoğun yağar ve kesilir. Nitekim yolda yağmur bastırdı. Motosikletler köprü altlarında kümeler halinde yağmurun geç-

mesini bekliyorlar. Her büyük şehirde olduğu gibi burada da trafik oldukça kötü durumda. Endonezyalılar karmaşadan kurtulmak için başkenti başka bir adaya taşıma kararı almışlar. Endonezya, 17.500'den fazla adadan oluşan, 280 milyon nüfusa sahip 2 milyon metre kare büyüklüğünde dünyanın 4. büyük ülkesidir. Aklıma gelen ilk soru "bu kadar ada nasıl yönetilir?" Endonezya 450 yıl Portekiz, Fransa, İngiltere, Hollanda sömürgesi olarak yaşamış. 350 yıl Hollanda sömürgesi olmuş. Çok uzun bir zaman... Endonezya, II. Dünya Savaşında Japonya tarafından işgal edildi. Japonya 1945 yılında yenilince daha önce başlayan bağımsızlık hareketi Ahmet Sukarno başkanlığında bağımsızlığını ilan etti. Ertesi gün Türkiye'den gelen katılımcılarla beraber fuara gittik. Türkiye'den 21 üniversitenin katıldığı eğitim fuarına ilgi büyüktü. Kurulan stantlar yurt dışında okumak isteyen öğrencilerin ilgi odağı oldu. Cakarta Büyükelçisi Prof. Dr. Talip Küçükcan ile Maarif Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi Dr. Mehmet Cangir öğrencileri bilgilendirdiler, sorularını cevaplandırıdılar.

Zamanın darlığını dikkate alarak M. Mürşit Çakır dostumuzun önerisiyle İstanbul Ticaret Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Hanifi Parlar ile çok hızlı bir şehir turu yaptık. Java Adasının geleneksel ürünlerini satan bir mağazayı ziyaret ettik. Her ülkede olduğu gibi benim dikkatim bal çeşitleri üzerinde oldu. İlginç bir satış yeri; gelen müşteriler önce bilgilendiriliyor sonra ürünü tatmaları isteniyor sonra da satın almaları bekleniyor. Burası tropikal iklimi nedeniyle bize göre çok farklı tat ve lezzetlere sahip ürünler üretiyor. Otelde alıştığımız Akdeniz usulü kahvaltılık bulmakta zorlandık. Doğru dürüst ekmek, zeytin, peynir bulmakta zorlandık. Ekmek yerine pilav yemeyi tercih ediyorlar. Çok fazla kilolu insana rastlamadım. İkinci namazını bir gökdelenin çatı katında yapılan mescitte kılalım diye yola çıktık. Ancak görevliler mescidin kapalı olduğunu ifade ediyorlar. O sırada aynı katta müzik sesleri geliyor oraya yöneliyoruz. Bir üniversite çalışanları müzik eşliğinde eğleniyorlar. Bu tür etkinliklere "Halal BiHalal" adı veriliyor. Salonun dışında küçük bir satış reyonu var, oradan Endonezya usulü renkli de-

senli bir gömlek aldım. Üniversite yöneticileri araya girdi ve görevliler izin verdi, terastaki mescide çıktık. Bir hayır sever iş adamı Musaf Vakfı kurmuş, gökdelenin en üst kısmını bu hizmet için ayırmış. Yukarıdan Cakarta ayaklarımızın altında yeşillikler içinde geleneksel evlerle, gökdelenlerin iç içe olduğu bir şehir olarak görünüyor.

Akşama doğru kifafı nefis etmek üzere Suriye asıllı bir Türk'ün Mardin isimli lokantasına gittik. Mardin lokantası adeta resim galerisi gibi Türkiye'den çok güzel resimlerle süslenmiş. Cakarta'da Türkiye havası estiren güzel bir mekân. Çalışanları güler yüzlü, yemekleri oldukça lezzetli. Yolunuz düşerse Cakarta'ya, özlerseniz vatanı yolunuzu düşürün Mardin Lokantasına...

Yolumuzu akşam namazı için İstiklal Camisine düşürüyoruz. 20 sene önce Cuma namazı kılıp namaz sonrası cemaate hitap ettiğim bu manevi mekâna yeniden gitmek beni heyecanlandırdı. Caminin defterine günün hatırasına birkaç satır yazmıştım. Hafıza-ı beşer nisyan ile maluldür hafızamda hiç iz kalmamış. Gü-

neydoğu Asya'nın en büyük camisinde aynı anda 200 bin kişi namaz kılabilirmiş.

Cakarta Büyükelçimiz Türkiye'den gelen katılımcıları büyükelçilikte misafir etti. Konakladığımız otel elçiliğe yakın olduğu için yürüdük. Ancak sıcak ve nem insanı çarpıyor mesafe kısa ama oldukça zorlandık. Cakarta Büyükelçiliğimiz gökdelenlerin arasında mütevazı binalardan teşekkül etmiş. Bu yıl Endonezya Cumhuriyeti- Türkiye Cumhuriyeti ilişkilerinin 75.yıldönümü olması nedeniyle kültürel etkinlikler yapmak düşüncesiyle Endonezya sinema sektörünün yetkilileriyle görüşme yaptık. Türkiye'ye ilginin çok yoğun olduğunu müşahede ettim. Beraber iş yapmak, ortak yapılara imza arzusu çok yüksek. 2025 yılının Eylül ayında Cakarta'da yapacağımız Türk Filmleri Haftası organizasyonu için destek istedik. Etkinliğin gala programının yapılacağı Usmar İsmail Kültür Merkezini ziyaret ettik. Merkezde büyük bir sinema salonun yanı sıra sinema müzesi ve sinema arşivi de bulunuyor. Ayaküstü de olsa sinema meslek

birliklerinin temsilcileriyle de görüşme imkânı oldu. Bu çalışmalar sırasında büyükelçilik müsteşarı Reşat Uğur Karacan ve kâtip Ayşe Duran destek oldular. Endonezya Kültür Bakanı Yardımcısı H. Giring Ganesha Djumaryo ve ekibiyle kültür alanında yapılacak çalışmalar için istişarelerde bulunduk. Bu toplantıda da büyükelçimiz ve ekibi hazır bulundular. İstanbul Ticaret Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Hanifi Parlar da iki ülkenin akademi alanında yapacağı çok şey olduğunun altını çizdi....2025 yılı iki kardeş ülkenin diplomatik ilişkilerinin 75.yıl dönümü olsa da ilişkilerimiz çok eski yıllara dayanıyor. 1500'lü yıllarda Açe Daresselam Sultanlığı başlayan ilişkiler 1900'lü yıllara kadar devam etmiştir. Muhtemelen Hindistan üzerinden Türklerin buralara gelişi daha erken yıllara tekabül etmektedir. Gelecek yazıda Türklerin Endonezyalılarla ilişkilerinin tarihi arka planına göz atacağız İnşallah.

AHISKA TÜRKLERİ, SÜRGÜNLERİ...

Bugün Ahıska Türkleri, II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan zorunlu sürgünler nedeniyle eski Sovyetler Birliği'ne (Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'ne de) geniş bir şekilde dağılmış durumdadır

Mehmet Kâmil BERSE

Ahıskalı Ali Haydar Efendi (R.A.)

Tarih boyunca Türk boylarının bazıları yaşadıkları, yaşatıldıkları ile zulme uğrarlar, bu zulümler neslin kalanları ile geleceğe anlatımlar ve hatıraları taşırlar. 1944 ün 18 mayıs' ında Kırım Türklerinin Stalin tarafından sürgünleri gibi, çerkeslerin 1864 sürgünleri gibi... Bir başka Zulme uğramış Türk boyu, Ahıska Türkleridir... Bugün Türkiye sınırlarına yakın Tarihî Ahıska bölgesi bugünkü Gürcistan'ın Samtshe-Cavaheti bölgesinin bir parçası.. Ahıskalıların sürgün hikayesini ve bugünkü yaşadıkları coğrafyaları anlatmalıyım...

Ahıska Türkleri "Müslüman Meshiler", Gürcistan'ın güneybatı ucunda, merkezi Ahıska (Ahaltsihe) olan Mesheti bölgesinde yaşayan Müslüman nüfusa 20. yüzyılın ikinci yarısında verilen addır. Bölgenin adından dolayı Meshet Türkleri ya da Mesket Türkleri ve Türkçede bölgenin adının Misketya biçiminde yanlış yazılmasından dolayı Misket Türkleri olarak da adlandırılmaktadır. Bu farklı adlandırmalar "Ahıska Türk'ü" teriminin yeni olmasından ve tarihsel kaynaklarda yer almamasından kaynaklanmaktadır.

Bugün Ahıska Türkleri, II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan zorunlu sürgünler nedeniyle eski Sovyetler Birliği'ne (Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'ne de) geniş bir şekilde dağılmış durumdadır. O zamanlar Sovyetler Birliği, Türkiye'ye yönelik bir baskı kampanyası başlatmaya hazırlanmakta ve Joseph Stalin, Ahıska'da Sovyetler'in niyetlerine düşman olması muhtemel stratejik Müslüman nüfusu temizlemek istemektedir. 1944'te Ahıska Türkleri, Türkiye sınırından akrabalarıyla iş birliği yapıp kaçakçılık, haydutluk ve casusluk yapmakla suçlanmıştır. Joseph Stalin tarafından 1944'te Gürcistan'dan kovulmuşlar, sınır dışı edilmeden önce ve sonra ayrımcılığa ve insan hakları ihlallerine maruz kalmışlardır. Yaklaşık 115.000 Ahıska Türkü Orta Asya'ya sürülmüş ve daha sonra sadece birkaç yüzü Gürcistan'a dönebilmiştir. 1990 yılında Ukrayna'ya göç edenler, mevsimlik işçilerin yaşadığı geçkondu kasabalarına yerleşmişlerdir.

“Ahıska Türk’ü”, 1960’larda ihdas edilmiş göreceli bir terimdir. Bu terimi M. Fahrettin Kırzioğlu geliştirmiş, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra Türkiye’nin kuzeydoğu illerinin nüfusunun “Ahıska Türk’ü” yerleşmesi olduğu ileri sürülmüştür. Bir çalışmada da “Ahıska Türkü” teriminin 1980’lerden itibaren yaygın olarak kullanılmaya başladığı belirtilmiştir. Nitekim eski kaynaklarda “Ahıska Türkü” tabirine rastlanmamaktadır. Örneğin kapsamlı bir ansiklopedik çalışma olan Kamusü’l-Âlâm’da bir şehir olarak Ahışa (sonradan Ahıska) adı geçmekle birlikte “Ahıska Türkleri” adı altında bir madde yer almamaktadır.

Ruslar, Osmanlı-Rus savaşlarında (1828-1829 ve 1877-1878) tarihsel Mesheti bölgesini ele geçirdikten sonra, bu bölgenin nüfusunun tespiti sırasında Türkçe konuşan halkı “Türk”, “Karapapak” ve “Türkmen” olarak kaydetmiş ancak “Ahıska Türk’ü” gibi bir kategori kullanmamıştır. 1828-1829 savaşının ardından Edirne Antlaşması uyarınca Samtshe-Cavaheti bölgesinden gerçekleşen Müslüman göçü, “Gürcü göçü” olarak adlandırılmıştır. Muvahhid Zeki’nin Artvin üzerine kapsamlı bir çalışması olan ve 1927’de yayımlanan Artvin Vilayeti Hakkında Malumat-ı Umumiye adlı eserde de “Ahıska Türk’ü” adına rastlanmamaktadır. Oysa bu çalışmada yöre halkı; “Nüfus”, “Lisan”, “Halk Şarkıları ve Oyunları” gibi başlıklar altında demografik ve etnografik açıdan incelenmiştir.

“Ahıska Türk’ü”, terimi tarihçi ve yazar Mehmet Fahrettin Kırzioğlu tarafından türetilmiştir. Alman araştırmacılar Wolfgang Feurstein ve Tucha Berdsena, Kırzioğlu’nun metodolojisini şu şekilde tanımlamaktadır:

“Kırzioğlu, ilk olarak tarihsel halkların adlarını boca ederek okura adeta hücum eder. Sonra eski bir Türk kabilesiyle bir tür fonetik karşılık veya benzerlik arar ve bu sözde bulgusunu bir tutam “İslam”la çeşnilendirir. Bu şekilde kendisini yetkin bir Türklük araştırmacısı olarak sunar. Muhtemelen daha önce Türkiye’de hiç kimse tek başına tarihi bu kadar büyük ölçekte tahrif etmemiştir.”

Kırzioğlu’nun 1970’te yayımlanmış ve bu terimi ileri sürdüğü ilk yazılarından birinde, Ahıska adının 482 yılına ait bir kaynaktan “Ak-Eska”

olarak geçtiğini ileri sürmüştür. Ancak 482 yılına ait olduğunu ileri sürdüğü ama adını vermediği kaynağın varlığı şüphelidir. Nitekim bu yer adı esasen, “yeni kale” anlamındaki Gürcüce Ahal-tsihe’den gelir.

Sevan Nişanyan, Ahıska Türkü adı verilen topluluğun Türkiye’deki ana yerleşim alanının Ardahan’ın Posof ilçesi olduğunu aktarırken buradaki köy ve mezraların kadim zamanlardan beri Gürcüce adlar taşıdığını belirtir. Nişanyan’ın aktardığı “Ahıskalı” kişi adları ise cumhuriyet dönemi nüfus müdürlüğü kayıtlarından alınmış olup Poshov (Posof) livasının en eski kayıtlarını içeren 1595 tarihli Defter-i Mufassal-i Vilayet-i Gürcistan adlı Osmanlı mufassal defterindeki kişi adlarından tamamen farklıdır. Söz konusu mufassal defterde vergi yükümlüsü olarak kaydedilmiş erkek adlarının büyük çoğunluğu Gürcü kişi adları, çok azı da Fars ve Ermeni kişi adlarından oluşmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti arşiv kayıtlarında Genelde karadeniz bölgesinin orta kısmı iç doğu kısmında yerleşmiş Ahıska kökenli Türkleri bilmekteyiz. Bugün Kars, Ardahan, Erzurum, Çorum, Tokat gibi vilayetlerde yoğun Ahıskalı kardeşimize rastlarız. Yukarıda bahsedilen Ukraynaya yerleşen Ahıska Türkleri TC devletinin siyasi bir ustalıkla Ukrayna Rusya Savaşının içinde onlar savaştan kurtarılarak Bitlis’in Ahlat ilçesinde yapılan konutlara yerleştirildiler...

Ahıskalı Türklerin bu topraklara geliş hikayeleri ve kazandırdıklarını anlatmaya gayret ettim bunlardan benim için en değerli Ahıskalı: Ahıskalı Ali Haydar efendidir., bu metin Yeni basılacak kitabımın içinde genişletilmiş olarak yer alacaktır...(Nakşibendî tarikatının Hâlidî kolundan gelen, silsilede ki son halkalardan bir halka. Fâtiḥ Çarşamba’da ki (İstanbul) İsmet Efendi Dergâhının postnişinidir)

Ali Haydar Efendi Hazretleri 1870 (Hicri 1288) yılında Batum’un Ahıska kazasında doğmuştur. Babası Molla Şerif Efendidir. Henüz iki yaşındayken annesini dört yaşındayken de babasını kaybetmiştir. Halk arasında Ahıskalı Ali Haydar Efendi olarak meşhurdur. Rahmetli ve muhterem Babam Ömer efendi; Ali haydar efendinin hayır işlerinde yarışan bendelerinden biridir)

AFRİKA'NIN ŞEHİRLERİ -50-

DARÜSSELAM

Tanzanya'nın en büyük şehri ve ilk başkenti olan Darüsselam, yaklaşık 8.5 milyon nüfusu ile dünyanın 48. Afrika'nın ise Kahire, Lagos ve Luanda'dan sonraki en kalabalık dördüncü şehridir. Ekvator çizgisi altında kalan Afrika şehirlerinin ise en büyüğüdür.

Dr. Serhat ONUR

Balıkçı Tekneleri, Balık Pazarı ve Darüsselam'ın Gökdelenleri

İsmi Kuran-ı Kerim'in Enam ve Yunus Surelerinde "cennet" manasına kullanılan "huzur yeri" anlamındaki "dârü's-selâm" terkibinden almıştır.

Darüsselam, çoğunluğunu Sevahililerin (sahiller halkı) geri kalanını ise Yemen asıllı Araplar ve Asya'dan göç eden Hintlilerin oluşturduğu kozmopolit bir yapıya sahiptir. Yerel Bantu dili ile Arapça ve az miktarda Hintçe'nin harmanlandığı Sevahilice, şehrin ve Tanzanya'nın anadilidir.

Kendi içinde bir çok yerli halka ev sahipliği yapan Tanzanya'da yaklaşık 120 civarı farklı kabile bulunmaktadır. Haliyle Darüsselam'da bu çeşitlilikten nasibini almıştır. Şehirde yaşayan en renkli kabile Masailer. Savaşçılıkları ve kırmızı yerel kıyafetleri ile bilinen Masailer Tanzanya ve Kenya başta olmak üzere Doğu Afrika'nın bir çok ülkesinde yaşamaktalar. Geleneksel kıyafetlerini şehir hayatında sırtlarından çıkarmayan bu haysiyetli, güvenilir ve heybetli insanlar Darüsselam'da güvenlik alanında istihdam edilmekteler. Özellikle işyerleri ve otellerin önlerinde yerel kıyafetleri ile şehrin bekçileri Masaileri görebilirsiniz.

Tarih

Eski çağlarda Doğu Afrika kervan yolları güzergahında bulunan Darüsselam'ın kurulduğu bölgede Mzizima isimli küçük bir balıkçı köyü varmış. Kuzeyden gelen Zaramo ile yerel Balawa halkının oluşturduğu ve Svahili dilinde "sağlıklı kasaba" anlamına gelen Mzizima Köyü, Afrika'nın içlerine doğru giden kervanların başlangıç noktasıymış. Zengibar Sultanı, Bu Said hanedanından Seyyid Said'in oğlu Sultan Seyyid Macid'in 1862'de Mzizima'da bir saray yaptırması ile bölge gelişmeye başlar ve sonrasında Darüsselam adıyla şöhret bulur. İlk liman 1866 tarihinde faaliyete geçer. Aynı sene Sultan Seyid Macid de yeni sarayına taşınır. Küçük balıkçı köyü hızlı bir şekilde büyür ve deniz ticaretinde de önemli bir konuma gelir.

Bölgede sömürgeci güç olarak bulunan İngilizler, bilhassa Sultan Bergaş (1870-1888) zamanında Arap asıllı Müslümanlar ile yerli

halkı birbirine karşı kıskırtırlar. Sultanın İngilizlerin etkisini azaltmak ve dengeyi sağlamak amacıyla dönemin güçlü imparatorluğu Almanlar ile münasebet kurması neticesinde, İngiliz etkisi kırılır, fakat bu sefer de 1884 tarihinde gerçekleşen Berlin Konferansı ile bölgenin tüm hakimiyeti tamamıyla Almanlar'a verilir. Yağmurdan kaçarken doluya tutulan Sultan Bergaş'ın Darüsselam'daki gücü zayıflar. 1891 senesinde Alman Doğu Afrikasının merkezi Bagamoyo'dan Darüsselam'a taşınır. İngilizlerin kontrolündeki liman şehri Zengibar'ın deniz ticaretindeki etkinliğini azaltmak için Almanlar Darüsselam'a bir çok yatırım yapar ve şehir bölgenin en önemli limanı ve ticaret merkezi haline gelir. 1902 yılında Tanganika Gölü kıyısındaki Ujiji, sonraki senelerde de Victoria Gölü kıyısındaki Mwanza şehirleri ile Darüsselam arasında inşa edilen demiryolları şehrin önemini daha da artırır.

Almanların 1.Dünya Savaşı'ndan mağlubiyetle ayrılması neticesinde şehirde İngiliz hakimiyeti başlar. Darüsselam, İngiliz Doğu Afrikasının (Tanganyika) merkezidir artık. 1961 yılında Tanganyika bağımsızlığını kazandıktan sonra ise, yeni ülkenin başkenti olur. 1964 yılında Tanganyika ve Zanzibar'ın birleşmesi sonucunda Tanzania Cumhuriyeti kurulur. Tahmin edebileceğiniz gibi yeni ülkenin de başkenti Darüsselam'dır. 1973'de başkentin, bizim Ankara gibi ülkenin orta ke-

simlerinde yer alan Dodoma'ya taşınması kararı alınır ve süreç ancak 1996 yılında tamamlanabilir. Bu tarihten itibaren Darüsselam'ın başkentliği nihayetlenir ve Tanzania'nın yeni başkenti Dodoma olur.

Günümüz

Tanzania ekonomisinin can damarı olan şehir gökdelenleri, köprüleri, otoyolları, geniş parkları ile oldukça modern bir görünümündedir. Son yıllarda aşırı büyüyen Darüsselam'da özellikle trafik ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Eski İngiliz sömürgesi şehirde trafik soldan akmakta, ikinci el Japon araçları oldukça revaçta, Afrika şehirlerinin olmazsa olmazı motosikletler ise her köşe başında.

Kentin en hareketli bölgesi, ülkedeki yük trafiğinin yaklaşık %90'ının gerçekleştiği Darüsselam Limanıdır ki, Durban (Güney Afrika), Mombasa (Kenya) ve Maputo (Mozambik) Limanlarından sonra, Hint Okyanusu'nun Afrika kıyılarındaki dördüncü büyük limanıdır.

Tanzania'nın en büyük ve en yoğun havaalanı Julius Nyerere Uluslararası Havaalanı Darüsselam'dadır. İsmi Tanzania'nın ilk cumhurbaşkanı Julius Kambarage Nyerere (1922-1999)'den almıştır. 1962-1985 tarihleri arasında devlet başkanlığı yapan Nyerere, diğer Afrika liderleri-

nin aksine öncelikle darbe sonucu değil, kendi isteği ile başkanlığı 1985'te devretmiş ve emeklilik dönemini doğduğu Butiama Köyü'ne dönüp, çiftçilik yaparak geçirmiştir. Siyasete girmeden önce öğretmenlik yaptığı için "muallim" lakabı ile tanınmıştır. Özellikle 1970'li yıllarda Afrika siyasetinde önemli bir figür olan Nyerere, Pan-Afrika hareketinin önderlerindedir. Afrika'nın barış içinde siyah-beyaz işbirliği ile kalkınmasını savunan Lusaka Bildirisi'nin hazırlayıcılarından. Afrika için milliyetçiliğin uygun bir yol olmadığını, ulusal devlet modelinin Afrika'nın birliği için bir zaaf teşkil ettiğini savunan Nyerere'nin Svahilice yazılmış Uhuru na Umoja (1967, Özgürlük ve Birlik), Uhuru na Ujamaa (1968, Özgürlük ve Sosyalizm), Uhuru na Maendeleo (1973, Özgürlük ve Kalkınma) isimli kitapları bulunmaktadır. Ayrıca Shakespeare'in Venedik Taciri ve Julius Caesar adlı oyunlarını Svahilice'ye çevirmiştir.

Çinliler tarafından inşa edilen ve 2016 tarihinde ulaşılabilir hale gelen 680 metre uzunluğundaki Nyerere (Kigamboni) Köprüsü, mimari açıdan Darüsselam'ın simge yapılarından ve bizim İstanbul Haliç üzerindeki metro köprüsüne benzemektedir. Okyanusun şehrin içine doğru uzanan halici üzerindeki köprü, Kurasini ile Kigamboni semtlerini birbirine bağlamakta ve yaya trafiğine de açık bulunmaktadır.

Bir diğer önemli köprü de, Güney Kore tarafından inşa edilen, 2022 senesinde trafiğe açılan 670 metre yükseklik ve 1030 metre uzunluğu ile Tanzanit Köprüsü'dür. Ülkenin en önemli yeraltı zenginliklerinden olan, dünyada sadece Tanzanya'da çıkan ve o yüzden "tanzanit" ismiyle bilinen bu değerli madene bir vefa nişanesi olarak yaptırılan köprü, futuristik bir mimariye sahip. Köprü'nün ortasındaki kulenin tepesinde de tanzaniti sembolize eden devasa bir taş var. Bir tarafta Hint Okyanusu, bir tarafta Darüsselam, tepede de tanzanit taşı. Köprüden geçerken bu güzellikleri kaçırmamak için sürekli sağa, sola ve tepeye bakmaktan dolayı başlayan şiddetli boyun ağrısı da hatırlamamızda kalan güzelliklerden olmuştur. İsmi geçmişken kısaca tanzanitten bahsetmek isteriz. İlk kez 1967 senesinde Tanzanya'nın Manyara Bölgesi'nde Kilimanjaro Dağı'nın eteklerinde keşfedilen tanzanit, ağırlıklı olarak mavi renkli olsa da, farklı açılardan bakılınca mor ve bordo renkleri de ihtiva eden bir madendir. Mücevher

sektöründe kullanılan bu kıymetli taş, elmadan daha değerlidir. Onu bu kadar kıymetli kılan ise, dünyada sadece Kilimanjaro Dağı yakınlarındaki yaklaşık 4 kilometrelik bir kara şeridinde çıkmasıdır.

Afrika kıtasının en büyük futbol stadyumlarından birisi olan 60.000 seyirci kapasiteli Tanzania Ulusal Stadyumu Darüsselam'dadır.

Ziyaret Mekanları

Kariakoo Pazarı: Darüsselamın Tahtakalesi diyebileceğimiz bölge, şehirdeki ticaretin kalbi konumunda.

Kivukoni Balık Pazarı: Okyanus kenarına kurulmuş bir şehrin balık pazarına gitmeden olmaz. Çok canlı. Okyanustan avladıkları balıklarla dönen tekneler, balıkları satın alma telaşındaki tüccarlar, tezgahlarında her türlü deniz ürününü satan balıkçılar, daha geride de bu taze balıkları pişirip ayak üstü satanlar.

Ulusal Müze: Tanzania ve Afrika tarihi ile ilgili birçok esere ev sahipliği yapıyor.

Makumbusho Köyü Parkı: Darüsselam'ın en otantik bölgelerinden. Şehrin göbeğinde Afrika'nın kırsal hayatını deneyimliyorsunuz. Ülkede bulunan bir çok farklı kabilenin köyünü şehre getiren bu parkta, hediyelik eşya satan tezgahlardan, kabile kıyafetleriyle yerel müziğin ritmine uyan dansçılara, Ngoni, Nyakyusa, Ha ve daha bir çok kabilenin sazdan yapılmış evlerinden, tuvallerinde Afrika'nın rengarenkliğini tasvir eden ressamalara, Boobab ağaçlarından, onlarca dalın gövdesini oluşturduğu, incire benzeyen zehirli meyvesinden çıkan sıvının yapıstırıcı olarak kullanıldığı ismini öğrenemediğimiz ilginç ağaca kadar bir çok farklılığı barındıran park, bilhassa kırsala gitmek için zamanı olmayanlara, Tanzanya'yı tanımaları için büyük bir fırsat.

Bongoyo ve Mbudya Adası: Darüsselam'a çok yakın olan bu iki ada, okyanusta iki inci gibi. Kısa bir tekne yolculuğu ile varabileceğiniz adalarda plajlar ve dalışı seviyorsanız mercan kayalıkları muhteşem.

Askari Anıtı: Kivukoni semtinde bulunan "asker" heykeli, Almanlara karşı İngiliz saflarında savaşan Afrikalı askerler hatırasına 1927 yılın-

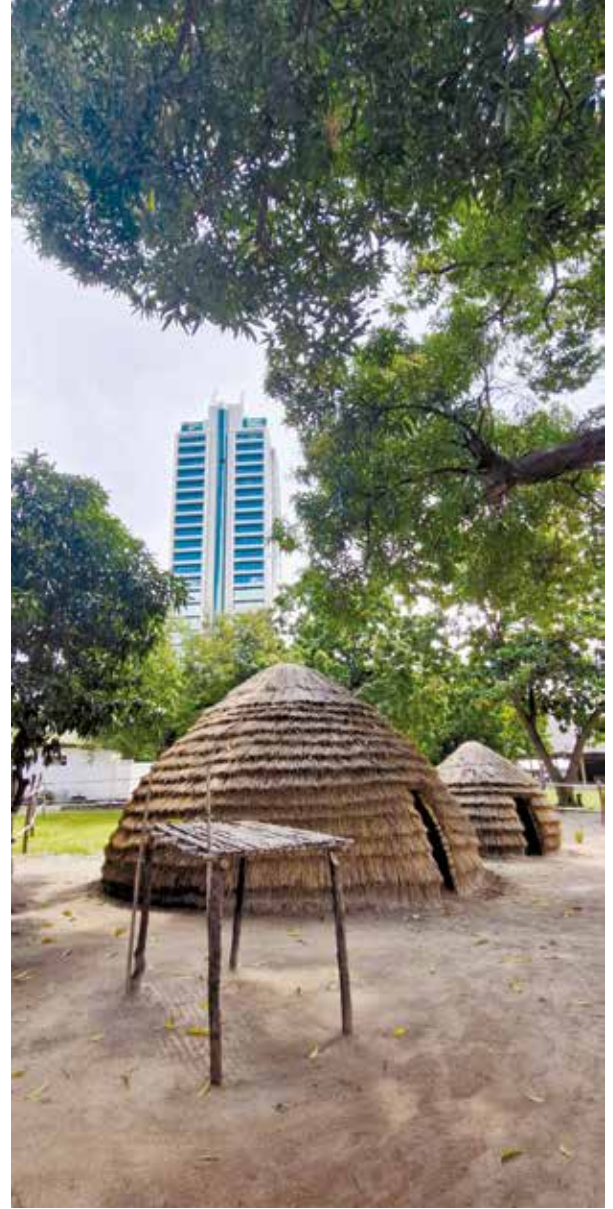
da dikilmiştir. Heykelin kaidesinde "Vatanınız için savaşsınız, ölseniz bile oğullarınız adınızı hatırlayacaktır" yazmaktadır. Binlerce yıldır yaşadığımız topraklar işgal altında, yeni işgalciler eski işgalcileri kovmak istiyor, bunun için de köleleştirdikleri, toprağın gerçek sahiplerini kullanıyorlar, bir çok yerli bu savaşta ölüyor, sonra da bu densiz İngilizler kendi yüce menfaatleri için ölüme gönderdikleri zavallılar adına bir heykel dikip, vatan ve şehitlik edebiyatı yaptıkları bir yazıyla da arsızlıklarını taçlandırıyorlar. Pes doğrusu.

Aziz Joseph Katedrali: Alman işgali esnasında 1897-1902 tarihleri arasında gotik tarzda inşa edilen kilise, bilhassa Okyanus'tan şehre bakarken en dikkat çekici bina. Zanzibar Adası Stone Town şehrinden bindiğimiz feribot Darüsselam'a yaklaştıkça, uzaktan küçücük gözükten devasa gökdelenlerin arasında küçücük ama kocaman duran kilise şehrin sembollerinden. Ziyaretimiz esnasında kulesi restorasyonda idi. Darüsselam'da dolaşırken de kiliselerin hep merkezi konumlarda olduğunu, nüfusun çoğunluğunun Müslüman olmasına rağmen şehrin hareketli bölgelerinde dikkat çekici bir caminin olmadığını müşahade etmiştik.

6. Muhammed Camii: Fas Kralı tarafından finanse edilen ve 2022 tarihinde ibadete açılan Magribi mimarisi özelliklerini taşıyan cami, şehrin en büyük Müslüman ibadethanesi. Cami külliyesi içinde Tanzania Ulusal Müslüman Konseyi Merkezi de bulunmakta.

Türkiye - Darüsselam

Türkiye Darüsselam Büyükelçiliği 1979 senesinde faaliyete geçer. Afrika Kıtasındaki en eski büyükelçiliklerimizdendir. Bütçe yetersizliği nedeni ile 1985 yılında kapanmak zorunda kalan büyükelçilik 18 Mayıs 2009 tarihinde yeniden faaliyete geçer. Elçilik binamız şehrin Hint Okyanusu kıyısındaki müstesna bir semt olan Oysterbay bölgesinde bulunmaktadır. Çin, Fransa, Rusya, Brezilya başta olmak üzere bir çok ülkenin büyükelçilikleri de bu civardadır. 2025 senesi Nisan ayında Tanzania'ya gerçekleştirdiğimiz gönüllü sağlık organizasyonumuz esnasında Darüsselam Büyükelçiliğimizi ziyaret etme fırsatımız oldu. Sayın büyükelçimiz Bekir Gezer Beyefendi bizimle çok yakından ilgilendi, çalışmalarımız hakkın-

da bilgiler aldı ve Tanzania'ya gerçekleştireceğimiz gönüllü faaliyetlerimiz için de her zaman yardımcı olacağını beyan etti. Kendisine en kalbi şükranlarımızı sunarız. Bu arada, yaptığımız sohbet esnasında yıllar önce büyükelçimizin kızını ameliyat ettiğimi öğrenmem ise çok büyük sürpriz oldu.

TİKA Tanzania-Darüsselam Program Koordinasyon Ofisi 2014 yılında açılmıştır. İnsani yardım, alt yapı, eğitim, sağlık, tarım, hayvancılık ve benzeri bir çok alanda çalışmaları bulunmaktadır.

Türk Hava Yolları da haftada sekiz kez, karşılıklı olarak İstanbul-Darüsselam uçuşlarını gerçekleştirmektedir.

YOK OLAN BİR ŞEHİRDE VAR KILINAN YAŞAMA UMUDU

**Kuş olup uçsam sevgilimin diyarına
Saçından bir tel alsam, koysam canıma
Söylesem sevgimi kalbimi açsam ona
Aşkımın çiçeğini taksam başın**

Necla DURSUN

Turna kuşları

Kuş Olup Uçsam Sevgilimin Diyarına
Neveser Kökdeş

Severek dinlerim Neveser Kökdeş'in se-gâh makamındaki bu şarkısını. Sevgiyi kendi alfabetesiyle kuş metaforu üzerinden anlatır. Sadece şarkılara değil pek çok disipline konuk olmuştur kuşlar. Zümrüdü anka kuşunun masallara, bülbülün altın kafeslere, guguk kuşunun duvardaki saatlere konuk olması gibi. İlham veren kuş metaforu çeşitli anlamlar taşır. Bazılarıysa bir değil birçok anlamı sığdırır kanatlarına. Onlar çok veçhelidir. Yeryüzünün farklı yerlerinde, farklı kültürlerinde birbirinden çok başka manalara gelirler. Turna kuşu gibi.

Bilgeliği, barışı ve yeniden doğuşu temsil eden turna kuşu yeri gelir gurbetteki sevgiye selam getirir, yeri gelir genç kızların güzelliğini anlatan ayna olur. Bazı kültürlerde bereket saçandır, bazılarında uğur ve refah getirendir. Japon kültüründe ise; uzun ömürün ve şansın simgesidir. Ona yüklenen bu anlamı Sadako'nun yaşam öyküsünde görmek mümkündür. Sadako kim mi? Müsadenizle anlatayım.

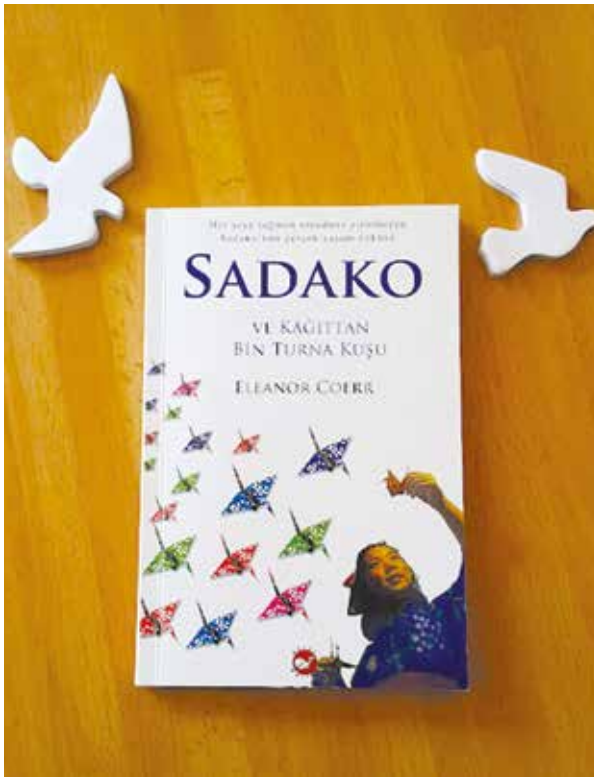
Amerika Birleşik Devletleri'nin II. Dünya Savaşı esnasında Hiroşima'ya atom bombası atmasının üstünden birkaç ay sonra 80 yıl geçmiş olacak. Japonya'da 6 Ağustos 1945'te gerçekleşen patlama nedeniyle şehir yerle bir olurken insanlar da hayatlarını ve sağlıklarını yitirdiler. Hayatta kalanlara 'hibakuşa' denilirken vücutlarında başta kanser olmak üzere tedavisi zor şekil bozuklukları, ileri düzeyde yanıklar oluştu. Ömür boyu sakat kalanlarla psikolojik çöküntü yaşayanların yanında radyasyonun neden olduğu sağlık sorunları binlerce insanın hayatını kaybetmesine yol açtı.

On iki yaşına geldiğinde hayatı bir jenga kulesi gibi dağılacak olan Sadako patlama olduğunda 2 yaşındaydı. Hayat dolu bir kız çocuğu olan Sadako koşmaya olan sevgisiyle okulunu turnuvalarda temsil etmeye hazırlanıyordu. İflah olmaz iyimserliğiyle Hiroşima'ya atom bombasının atıldığı 6 Ağustos Barış Günü'nü dahi 'şenlik' olarak gören Sadako bir gün okul bahçesinde kendisini kaybederek yere yığıldı. Hastanede 'Atom Bombası Hastalığı' olarak adlandırılan kan kanserine yakalandığını duyduğunda önce

inanamadı. Sonra hastalığa teslim olmak yerine savaşmayı seçti ve turna kuşu efsanesi onun için bir umut ışığı oldu. Anlatıya göre kâğıttan 1000 turna kuşu yapanların dilekleri kabul oluyordu.

Baştan sona yok olan bir şehirde kâğıt bulmak imkânsıza yakındı. Fakat Sadako pes etmedi. Bulabildiği her kâğıt parçasını değerlendirdi. İrili ufaklı turna kuşları yaptığı ayların sonunda yaşamına veda etmeden önce 644'ncü turna kuşunu yaptı. Okunmuş gazete parçalarından, ilaç prospektüslerinden ve kendisine gelen mektuplardan turna kuşu yapan Sadako'nun eksik kalan turnalarını okul arkadaşları tamamladı.

Sadako vefat etmiş, 1000 turna kuşu tamamlanmış olsa da haber şehirdeki tüm okullara yayılmıştı. Çevre şehirlere ve nihayetinde ülke geneline de. Durumu duyan tüm ülke çocukları Sadako'yu yaşatmak için kâğıttan kuş yapmaya başladılar. Çocukların oluşturduğu bu desteğin yüksek enerjisi ülke sınırlarını aşarak dünyaya yayıldı. Artık Sadako ile kâğıttan turna kuşları bir barış elçisi olmuş ve dünyaya yeryüzünde çocukların da yaşadığını hatırlatmıştı. Kısa süre sonra arkadaşları, atom bombasının etkilerinden dolayı yaşamını yitiren tüm çocukların anısına bir anıt heykel yaptırmak için kolları sıvadılar.

Japon sanatçılar Kazuo Kikuchi ve Kiyoshi Ikebe 'in tasarladığı Sadako Anıt Heykeli şehir parkına 5 Mayıs 1958 Japon Çocuk Bayramında dikildi. Bundan yıllar sonra 6 Ağustos 1990'da bir Sadako Anıt Heykeli daha dikilecekti; Amerika Birleşik Devletleri'nin Washington eyaletinin Seattle şehrindeki Barış Parkı'na.

Sadako'nun bir de kitabı bulunuyor. Adı: "Sadako ve Kâğıttan Bin Turna Kuşu." 1977'de okuruyla buluşan kitap yazarı Eleanor Coerr'un Japonya'da bulunan Sadako Anıt Heykelini gördüğünde etkilenmesi ve hikâyesini yazma isteği duymasıyla meydana gelmiş. Yazar bir dizi araştırma yapsa da yeterli bilgiyi elde edememiş. Araştırmaları esnasında Sadako için arkadaşlarının yazdığı kısa bir metnin varlığından haberdar olmuş. Çok uğraşmış ama metnin nüshasına ulaşması mümkün olmamış. Ancak yıllar sonra yaşadığı bir gelişme bu isteğini tekrar gündeme taşımış. Çünkü arayıp da bulamadığı bu metnin sayfa eksikliği olmayan bir nüshası tesadüfi olarak eline geçmiş.

Üsküp Kitap Kulübü olarak biz Sadako'yu 2025 ilkbaharında okuduk ve Kuzey Makedonya'nın en güzel şehirlerinden biri olan Gostivar'da değerlendirdik. Atom bombasının etkisinde kalan çocuklardan sadece biri olan Sadako Sasaki'nin hüznü dolu hayatını konu alan "Sadako ve Kâğıttan Bin Turna Kuşu" için gerçekleştirdiğimiz kitap tahlil toplantısında ilk gündem maddemiz 'barış' oldu. Bir de savaşın canlılar üzerinde, en çok da çocuklar üzerindeki etkisi... Elbette umut duygusu üzerine de konuştuk. Umutla bezenmiş azmin ve başarıma isteğinin önünde bulunan her engeli aşılabileceğinden söz ettik. Bu; bütün imkânsızlıklara rağmen kâğıt bularak turna kuşu yapmak, bir müzik aletine sahip olmadan onu çalmayı öğrenmek olsa da. Mümkün merteye ortaokul ve üstü seviyesindeki çocukların okumasına uygun olduğu kanaatine vardığımız Sadako'nun sayfalarındaki siyah beyaz görseller onun gerçek bir hayat hikâyesi olduğunu haykırırken kapağında rengârenk turna kuşlarının umudu ve hayatı sembolize ettiğini dile getirdik. Kitabın sonunda kâğıttan turna kuşu yapma yönergeleriyle kulüp üyemiz sevgili Zeynep'in önderliğinde her birimiz birer turna kuşu yaptık. Günün sonunda avuçlarımızda kâğıttan bir turna kuşu kalırken aklımızda patlamayla yok olan bir şehirde küçük bir kız çocuğunun var kıldığı yaşama umuduydu.

"BOZKIRIN TEZENESİ" NİN DİYARI: KIRŞEHİR

"Cahildim dünyanın rengine kandım..."

Şifanur ÖZÇELİK ŞİRİN

Kırşehir'den görünüm

Daha önce defalarca kez içinden geçip gittiğimiz ancak gezme fırsatı bulamadığımız Kırşehir'deyiz. İsmi ile müsema olan Kırşehir, uçsuz bucaksız kırların arasında konuşlanmış güzel bir şehirdir.

Kırşehir deyince ilk olarak akla, esnafımızın, zanaatkârimızın piri Ahi Evran-ı Veli gelir. Neşet Ertaş ve Hacı Taşan gibi ustalar gelir, yarenler gelir.

Ahilik geleneğinin, Ahilik Teşkilatının kurucusu olan ve 32 esnafın piri Ahi Evran adına yaptırılan Ahi Evran Camisi ve Türbesi manevi, tarihi ve kültürel açıdan ziyaret edilmesi gereken yerlerin başında gelmektedir.

Halk ozanımız, abdallık geleneğinin son temsilcilerinden olan Rahmetli Neşet Ertaş'ı anmadan geçmeyelim isterim seyahat yazıma. Rahmetli "Nerede bir türkü duyarsan korkma otur dinle, çünkü kötülerin türküsü olmaz." derdi. Yaşar Kemal, Ertaş'ı "Bozkırın Tezenesi" olarak adlandırmıştı. Bu sözler nasılda üzerine güzel yakışmıştı rahmetlinin. Anadolu'nun yanık bağrından kopup gelen, sıcak insan motifleri ile süslenmiş ve bazen de serin kasvetiyle seslenmiş bir türkü severdi, Rahmetli Ertaş. "Mevla'm ayrılık vermesin gökte uçan kuşa Leylam..." / "Dünyayı gönlümce olacak sandım..." sözleriyle yüreklerimizi dağlayıp göçtü gitti bu âlemden.

"Acem Kızı", "Gönül Dağı" gibi birbirinden güzel türkülerle geniş bir müzik yelpazesine sahip Kırşehir, hiçbir müzik eğitimi almadıkları halde Türk Halk Müziğine unutulmayacak eserler kazandıran, Âşık Said, Muharrem Ertaş, Ali Çekiç ve Neşet Ertaş gibi ozanlar diyarı olarak gönüllerimizde özel bir yere sahiptir.

Türkülerin yanı sıra bu güzel şehir, oniks taşı ile de ün salmıştır. Herkes gibi bizimde sevdiğimizize aldığımız hediyelik seçimi-miz bu yönde oldu.

Kırşehir gezilecek görülecek yerlerin çokluğundan ötürü seyahat için yaklaşık 2-3 gününüzü ayırmalısınız.

İlk durağımız Mucur İlçesine 16 km uzaklıkta bulunan Seyfe Gölü oldu. Suyu tuzlu olan bu gölün etrafı sazlıklardan ve yer yer bataklık alanlarından oluşmaktadır. Göl, 187 kuş türüne ev sahipliği yapmaktadır. Kuşların, beslenme, üreme ve konaklama alanı olarak önemli bir yere sahiptir. Göl yaklaşık 320 bin adet flamingo sürüsüne ev sahipliği yapmasının yanı sıra sonbaharda yüzbinlerce ördeğin konaklama alanı olarak bilinmektedir. Bunlardan başka pelikanlar, balıkçılar, kazlar, martılar adeta görsel şölen yaşatırlar ziyaretçilerine. Göl aynı zamanda birinci derece "Doğal Sit Alanı" olarak koruma altındadır.

Kırşehir'de birbirinden kıymetli tarihi eserleri ziyaret etmeniz mümkün. Bunların başında Selçuklu mimarisinin en güzel örneklerinden biri olan 1272 yılında gözlemevi olarak yapılan ve şehir merkezinde bulunan Cacabey Medresesi gelmektedir. 2014 yılında "Anadolu Selçuklu Medreseleri" başlığı altında, UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesine alınmıştır.

Milattan sonra 3. ve 4. yüzyıllarda inşa edilen "Mucur Yeraltı Şehri" ile iki farklı renk toprak yapısı olarak dikkat çeken Mucur'a 14 kilometre uzaklıkta bulunan "Kepez Yeraltı Şehri" fotoğrafların ilgi odağıdır.

Kırşehir'de bulunan, Garipname, Fakrname, Vassıf-ı Hal, Kimya Risalesi, Risale fi Beyanı's-Sema eserlerinin müellifi Âşık Paşa'nın Türbesi mutlaka ziyaret edilmelidir.

Tarihi İpekyolu güzergâhında bulunan ve Kızılırmak üzerine 1248 yılında yaptırılan Kesikköprü görülmeye değerdir.

Kırşehir ili merkezinde bulunan 1240 yılında yapılan Melikgazi Kümbeti Türk türbe mimarisinin örneklerinden biri olarak mutlaka görülmesi gereken kümbetlerden biridir. Selçuklu mimarisıyla yapılmış Aflak Baba Kümbeti, Kalender Baba Kümbeti yanı sıra Fatma Hatun Kümbeti'de tarihin silinmez izlerini taşır.

Kırşehir'in Ulupınar Belediyesi sınırları içerisinde bulunan Yunus Emre Türbesi bulunmaktadır.

Osmanlı Döneminde yapılan Kapucu Camisi, Selçuklu Döneminin en zengin taş süsleme örneklerini görebileceğimiz Alaaddin Cami, moloz ve kesme taştan yapılmış olan 13. Yüzyıldan kalma Lala Cami ve 1864 yılında yapılan kare planlı Çarşı Cami, mutlaka ziyaret edilmesi gereken yerlerden biridir.

Kırşehir'in tarihi ve doğal güzelliklerinin yanında nefis lezzetleri de bulunmaktadır. Çullama, yoğurt çorbası, Kırşehir Köftesi, çömlekte kuru fasulye, tandırda çömlek paça gibi yemeklerini tatmalısınız.

Keşfedilmeyi bekleyen bu güzel şehre hala gitmediyseniz lütfen gezilecek yerler listenize ekleyin.

İyi seyirler diliyorum.

YOLUN DİLİ: SEYAHATTEN SATIRLARA -6- GEÇMİŞİN İZİNDE

Saraybosna'ya adım attığımızda, karlı dağların kucakladığı bu kadim şehir...

Erbay KÜCET

Mostar Köprüsü

Bizi bir zaman tüneline davet etti. 2012 yılında Türkiye Yazarlar Birliği'nin Balkan Savaşları'nın 100. yılı anısına düzenlediği "Büyük Göç ve Muhaceret Edebiyatı" sempozyumu için buradaydık. Grubumuzda TYB Yönetim kademesinin yanı sıra konu uzmanı aşina isimlerden oluşan üniversitelerimizden öğretim görevlileri de vardı. Şehir, sadece taş duvarlarında sakladığı tarihle değil, aynı zamanda Türkiye ile Bosna arasındaki derin bağların sıcaklığıyla da bizi karşılamıştı.

İlk durağımız, Osmanlı'nın ruhunu taşıyan Başçarşı oldu. Daracık sokaklarında dolaşırken, Gazi Hüsrev Bey Camii'nin minarelerinden yükselen ezan sesi, asırlar öncesine bir yolculuk yaptırdı bize. Caminin zarif mimarisi, etrafındaki külliye, hamamlar, kahvehaneler ve dükkânlar, sanki bir Osmanlı rüyasının içinde kaybolmuşuz hissi uyandırdı. Çarşının kalabalığında, geçmişin hüznü izleri silinmiş gibiydi; Saraybosna, kimliğini korumayı başarmıştı. Bu tarihî atmosferde yudumladığımız bir fincan Bosna kahvesi, gezimize ayrı bir tat kattı.

Yunus Emre Kültür Merkezi'ne yaptığımız ziyaret, Türk kültürünün Bosna'daki sıcak yansımalarını gözler önüne serdi. Sempozyumun ruhuna uygun olarak, Bosna'nın yakın tarihinin acı dolu sayfaları ve göçün derin izleri üzerine konuştuk. Balkan Savaşları'nın toplumsal yaraları, muhacirlerin yürek burkan hikâyeleri ve edebiyata yansımaları, hepimizi derin düşüncelere sevk etti. Açılıшта Bosna Millî Marşı ile İstiklâl Marşı'nın yan yana okunması, iki ülke arasındaki kardeşlik bağını bir kez daha perçinledi. D. Mehmet Doğan'ın etkileyici konuşması, bu anlamlı etkinliğin Saraybosna'da düzenlenmesinin önemini vurguladı: "Bosna'nın yakın tarihteki acıları, bu buluşmayı daha da kıymetli kılıyor."

Şehri keşfederken, Miljacka Nehri'nin üzerindeki köprüler dikkatimizi çekti. Her biri ayrı bir hikâye fısıldıyordu. Özellikle Latin Köprüsü'nün tarihî ağırlığı, hepimizi derinden etkiledi. Tepelere serpilmiş karla kaplı evler ve sokaklarda hâlâ hissedilen savaşın izleri, Saraybosna'nın hem hüznü hem de dirençli ruhunu yansıtıyordu. Bosnalıların bu zorlu süreçte nasıl ayakta kaldığını görmek, içimizde derin bir hayranlık uyandırdı.

Sempozyumun unutulmaz duraklarından biri de Mostar oldu. Rehberimiz Mirza Ömeroviç'in dokunaklı anlatımlarıyla Bosna'nın tarihine ve kültürüne dair bilgilerimiz zenginleşti. Mostar Köprüsü'ne vardığımızda, yağmur altında parıltıyan bu eşsiz yapının büyümesine kapıldık. Köprü'nün tarihî önemini dinlerken çektiğimiz fotoğraflar, Mostar'ın mistik atmosferini son-
suza dek saklayacak birer hatıra oldu.

Saraybosna'daki son akşamımızda, Bosna mutfağının lezzetleriyle tanıştık. Börek ve baklava, damağımızda unutulmaz tatlar bıraktı. Akşam

kokteylinde Saraybosna Büyükelçisi Ahmet Yıldız'ın (Daha sonra milletvekili olarak parlamentoda görev yaptı, Dışişleri Bakan Yardımcılığı görevinden sonra elan Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Daimî Temsilcisidir) katılımı, etkinliğe ayrı bir anlam kattı. Göç meselesinin kişisel ve toplumsal boyutlarını onun ağzından dinlemek, hepimiz için etkileyiciydi. Sempozyumun sonunda hediye edilen minyatür Boşnak kapı anahtar askılıkları, bu yolculuğun en güzel anılarından biri olarak çantalarımıza yerleşti.

Saraybosna'dan ayrılırken, karlı dağlara son bir kez baktık ve hepimizin aklına aynı soru düştü: "Bizimkiler bu güzel toprakları nasıl terk etmiş olabilirler?" Bu soru, içimizde hem bir hüznü hem de bu topraklara duyduğumuz derin sevgiyi bırakarak veda etmemize neden oldu. Saraybosna, sadece bir gezi değil, aynı zamanda tarihe, kültüre ve insanlığa dair unutulmaz bir yolculuk olarak hafızalarımızda yerini alırken birçok dostluğa da perçin attı.

VRATNIK

**'Aç kapıyı bezirgan başı, bezirgan başı
Kapı hakkı ne verirsin, ne verirsin''**

Ahu ÇETRES

Vratnik'ten bir görünüm

Vratnik'i ilk ziyaretimde, tarihini dinlerken, çocukluğumda öğrendiğim bu şarkı çalmıştı kulağıma. Tüccarlar kervanlarla gelir, buradan geçmek için sınır kapısından izin alır ve yollarına devam ederler gibi tasavvur etmiştim.

Bosna tarihinin, günümüze taşınan bilgilerine göre Orta Çağ'da, Avrupa'dan gelen tüccarlar, sarp dağları aşarak, mallarını Asya topraklarına ulaştırabilmek için Vratnik'ten geçmekteydiler. Dolayısıyla Vratnik, Avrupa'dan Asya'ya geçilen 'Kapı' dır. Boşnakça kapı anlamına gelen 'Vrata' kelimesinden türetilen bir kelime. Ticaret yolu, aşağıdan nehri, yukarıdan gökyüzünü izleyerek dağlardan geçilen bir yol olduğu için şehre varış ve giriş, sonradan inşa edilen günümüz Saraybosna'sının yukarısında kalmaktadır. Hatta bölge, Osmanlı Topraklarına dahil olduktan sonra ordunun ihtiyacı göz önünde bulundurulmuş surları genişletilip kule sayıları da arttırılır. Şehir, güvenlik açısından daha aşağıya, günümüzün Başçarşısı'na kaydırılır ve şehrin merkezi, kalbi artık burası kabul edilir.

Osmanlı Devleti'nin güç kaybetmesiyle birlikte Saraybosna, sık sık Avrupa krallıklarının orduları tarafından işgale uğrar ve yağmalanır. Şehrin bir zamanlar kervansaray olarak işlev gören Taşlı Han'ına ait duvar kalıntıları, Başçarşı mevkiinde, Başçarşı'nın Bezistan'ına sırtını dayamış halde durmaktadır. Diğer yandan, şehrin güvenliğini sağlamak için Vratnik'e yapılan kale ve surlar, varlıklarını günümüzde de korumaktadırlar. Her ne kadar şimdilerde şehri savunmak adına top fırlatılmasa da, Ramazan aylarında iftar vaktini haber veren toplar atılır Juta Tabya'dan.

Yapımında kullanılan taşlarının renginden dolayı Juta Tabya ismi verilen Vratnik'in Sarı Kale'si, konumu itibariyle Saraybosna'nın eşsiz manzarasına da sahiptir. Osmanlı ve Avusturya- Macaris-

tan Dönem mimarilerini sunan manzarasını, belediyesi tarafında işletilen kafesinde, kahve eşliğinde seyretmek ise ayrı bir keyiftir. Hatta Bosna'nın duayen sanatçısı, yorumcu, söz yazarı Dino Merlin kulağınıza şu şarkıyı fısıldayacaktır:

"Foto Akşamija, Begova džamija, Bistrička jali-ja s njima ja Sarajlija."

Vratnik' e çıkan yokuşta her daim ziyaretçilerini bekleyen Kovaci Şehitler Mezarlığından bahsetmek, orada yatanlara vefamızı göstermek adına yerinde olacaktır.

Bosna Savaşı'nda hayatlarını kaybeden Bosna Vatandaşlarıyla birlikte ilk Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegovic'in kabrinin de yer aldığı bu ebedi istirahatgah, onu gören tepede, taç gibi yerleşmiş Juta Tabya ile birlikte Saraybosna'yı beklemektedir. Bu ulvi makama varan Arnavut kaldırımli yolun her iki tarafına yerleşmiş kü-

çük kafeler ise yerli yabancı tüm konuklarıyla, bu nöbete eşlik etmektedirler.

Saraybosna'dan önce var olan Vratnik'in yaşayan sakinleri ise günün ilk ışıklarıyla, bu manevi havayı soluyarak, Saraybosna'nın dört bir tarafına dağılırlar.

Farklı dönemlere ait mimarilerinin izlerini, yakın zamanda yaşadığı savaşın şehitlerini yukarıdan izleyerek günümüzün yapılarıyla birlikte ağırlayan Vratnik, hala Saraybosna'nın zirvesinde, Saraybosna'ya hakim manzarasıyla Saraybosna'nın gözdesi. Yaşanan son Bosna Savaşı'nda, Saraybosna'da hayatlarını kaybetmiş ve Bosna Hersek'in ilk Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegovic'in de istirahatgah yeri olan Kovaci Şehitler Mezarlığı

Bosna deyince Saraybosna, Saraybosna deyince Başçarşı gelirdi akıllara. Ondan daha fazla geçmişi olan Vratnik'in nedense göz ardı edilir gibi gelmeye başlamıştı.

ŞEHİRİN TABELÂLARI

Memleketin bunca sorunu varken “işimiz tabelâya mı kaldı” denilebilir.

Alper Lütfi GÖNCÜ

Reklam panosu

İnsanı bir tüketim makinasına dönüştüren Kapitalizmin uzantılarından biri olan tabelâlar ve reklam panoları teknolojinin de gelişmesiyle birlikte şehir merkezleri ve yol kenarlarının vazgeçilmez unsuru haline geldiler. Kurumsal şirketlerin ve fabrikaların koca koca totemleri, adeta gözümüze sokulan billboardlar ve “raket” tabir edilen ve her gün yenilenen otobüs durağı panoları dört yandan etrafımızı sardı. Ticari tabela kalabalığı bir yana, seçim dönemlerinde adayların rötuşlu pozları, otobüs giydirmeleri ve her nev’i tanıtım broşürleri cadde ve sokaklarımızı bir süre meşgul eder, elektrik direklerini sarmalar, nihayetinde bu işin kazananı reklâm şirketleri ve matbaalar olur. Şehir, ilçe ve beldelerin girişindeki tanıtım afişleri ve dev tabelâlar orayı Türkiye’nin kalbi, sarımsağın anavatani, horozun yurdu, kirazın cenneti ilân ederken bu afişleri, çoğunlukla yol kenarına ve şehir meydanına dikilen Polyester bazlı grotesk heykeller destekler.

Tabela mevzuunda esas dikkatimizi çeken husus ise son yıllarda iyice belirginleşen Türkçe hataları ile Türkçe olmayan yazılardır.

Günümüzde kamuya açık alanlardaki ilân, reklâm ve tabela yönetmeliği belli olduğu halde belediyeler kanuna nizama uymayanlara pek ses etmemekte, ara sıra da ikaz etmektedirler. Türk Standartları Enstitüsü’nün belirlediği normlara göre eğer yabancı dilde tabela asılacaksa, harf boyutları Türkçe karakterlerin yüzde yirmi beşini geçmeyecek şekilde olması kuralı getirilmiştir. Buna uyan var mıdır? elbette yoktur.

Bazı şehir ve beldelerimizde belediyeler, Arapça tabelaları sökmekte ancak İngilizce veya başka dillerde yazılmış olanlara dokunmamaktadır. Burada, çifte standart uygulanacağına, belediyeler cadde ve sokaklara nizamî ebat ve puntolarla yazılmış standart tabelalar asmalıdır. Böylelikle hem görüntü kirliliği önlenir hem de gelişigüzel yazılmış olan tabelalar ortadan kalkmış olur.

Bu uygulamayı bazı belediyeler sokak iyileştirme çalışmaları kapsamında ve yeni açılan bulvarlarda başarıyla hayata geçirip tabela terörüne son vermişlerdir.

Yurt sathında öyle evlere şenlik tabelalar vardır ki, reklamı yapılan müessese kapanmış veya ismi değişmiştir ama tabela, ısrarla asıldığı yerde durmakta, bir kişi de çıkıp; “şunu düzeltin” veya “kaldırım” dememektedir. Bu tabelaların yol kenarında olanlarının alayı, avcı bozuntuları ile mandukacıların hedef tahtası haline gelir, şevrotille delinir, paslanır, zamanında tabelayı taşıyan profiller derine gömülüp beton atıldığından, hırsız çalamaz, hurdacı alamaz, hele de bazı harfler silinir veya sprey boyayla eklemeler yapılırsa yıllar içinde komedi unsuru olarak internete düşer, paylaşılır durur.

Bunun en can alıcı örneği, yıllar önce Kırklareli girişinde görüp güldüğümüz; Şehrimize Oş Geldiniz, çıkarken de H harfi silinerek Ayrırlı Yolculuklar şekline sokulmasıdır. Trakya insanının kendi şivesini şehrin giriş ve çıkışına yazması bir hoşgörürü örneği ve espri anlayışının yüceliğini gösterir.

80’li yıllarda güneydeki tatil beldelerine gitmekte olan yolcular, Balıkesir civarına geldiklerini, dağa taşa yazılan Esmen Kolonyaları ve Akçora Gömlekleri reklamlarından anlarıydı. O dönemde rampaya düzlüğe, çeşmeye, viraneye yazılan bu yazılar herkesin dikkatini çeker, zihinlere kazınırdı. Hatta Bulutsuzluk Özlemi grubunun Güney’e Giderken şarkısında bile geçen Akçora gömleklerinin erkek gömleği mi, motor piston gömleği mi olduğu bugün bile tartışmalıdır. Seksen ve doksanlı yıllara damgasını vurmuş bu kaya reklamlarının, minimum maliyetli bir viral pazarlama yöntemi olduğunu söyleyebiliriz.

Son yıllarda gözümüze çarpan bazı tabelalarda ciddi Türkçe hataları ve harf kaymaları olduğu aşikârdır. Okul yıllarında Türkçe ve Edebiyat derslerinde dalga geçen kimi arkadaşlar büyüyüp tabelacı olduklarında neticeleri böyle oluyor. Ortalık fantastik tabelalardan geçilmez hale geliyor. Buna ek olarak Batı özentisi isimlendirmeler günümüzde çokça karşımıza çıkıyor ve önüne geçilemiyor.

Eskiden böyle miydi? İşlerine saygılı ve itinalı çalışan tabela ressamı ve grafikerler, tabela yazarken azami dikkat gösterirler, hatasız iş teslim ederlerdi. Vurdumduymazlık, kolaycılık ve “yaptım oldu” zihniyetinin yaygınlaşması, hataları da beraberinde getirdi. Hadi tabelayı yazan kişi elinin altındaki telefonda yazım kurallarına bakmadı diyelim, ona işi veren esnaf da mı dikkat etmez? Bir süreden sonra yanlış olanın doğru kabul edilmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Gelişmiş ülkeler, tabela ve görüntü kirliliği açısından oldukça hassas olup estetiğe önem verirler. Buna karşılık batıdan doğuya gidildikçe tabela ve reklam panolarında kayda değer bir artış gözlenir. Tabelanın, reklâmın, otobüs giydirmelerinin yoğun olduğu Hindistan, Pakistan, Bangladeş gibi ülkelerdeki tabelaların yerel dille yazıldığı görülür.

Meselâ İsrail’de İbrani alfabesi dışında bir tabela asıldığı nadirdir. Çin’in en turistik bölgelerinde bile Latin alfabesiyle yazılmış tabela olmadığı gibi, otoyol tabelalarının tamamı Çince yazılı olup havaalanı yönü bile sadece tabeladaki ufak bir tayyare figüründen anlaşılır.

Avrupa ülkelerinin birçoğunda cama, çerçeveye asılmış; dişçi, doktor vs tabelası yoktur. Muayenehane olan apartmanlarda zil takımının üzerinde incecik bir isim yazar. Buralara zaten sokaktan geçen adam değil, bilen gelir. Bu yüzden tabelâ asılması gereksizdir. Halkın kent estetiği ve tarihi dokuyu muhafaza etme bilinci yüksektir.

Ülkemizde Karayolları ve belediyeler, kahverengi tabelaları dikmekte mahirdirler. Kervansaray, han, hamam yatır, tekke, kale, kümbet, kilise, yeraltı şehri, müze, ören yeri, artık ne kadar tarihi turistik mekân varsa, uluslararası standartlara göre belirlenmiş kahverengi tabelayla gösterilir. Ancak bazı şehir merkezlerinin direklerinde tabela asacak boşluk kalmamıştır. Örneğin kadim şehir Bursa’nın her köşesi, her yol ayrımı bu tabelalarla doludur. Şehre gelen gezgin ve sürücüler hangisine bakacaklarını şaşırır, kafaları karışır.

Bir de son yıllarda memleketteki yaban domuzlarının aşırı çoğalması sonucunda yol kenarlarında yaban domuzu çıkabilir ibareli tabelalar görülmeye başlandı. Pek kimsenin dikkatini çekmese de kimi yerlerde tabela üzerindeki silüetin evcil domuz olduğu görülmektedir. Muhtemelen bu tabelaları farklı atölyelere sipariş ettiler. Hâl böyle olunca da bir kısım “yabandomuzu çıkabilir” tabelası nizamî şekilde basılırken diğer kısmı internete domuz yazıp oradan karşısına çıkan evcil domuz figürünü serigraf baskı yapmış olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Memleketin bunca sorunu varken “işimiz tabelâyamı kaldı” denilebilir.

Önce tabelalarımızı düzeltip, nizamî hale getirelim ve de kanunları uygulayalım, şehirlerimizi ve diğer yerleşim yerlerini tabela teröründen kurtaralım. Herkes işini düzgün yapar evinin önünü süpürürse gerisi gelir.

MAHKEMEYE DÜŞEN “HARB” ANKARA’DA HUKUKUN SEYİR DEFTERİNDEN BİR YAPRAK...

Mahkemeye düşen “harb” mi olurmuş demeyin!. Hadise klasik tabirle aynıyla vaki...

Memiş OKUYUCU

Konu tam da başlıktaki gibi gerçekleşmiş. Anlatacağımız “harb”in sonu gerçek anlamda mahkemede bitmiş.

Ankara hukuk çevreleri son yılların en entresan hukuk “harbi”ne dair dava ile çalkalanmakta.

Yazının başlığında okuduğunuz Ankara adliye muhitlerinin son senelerdeki bu entresan “harb” davası şimdiden hukuk tarihine geçti!

Belki kulaklarınıza inanmayacaksınız ama kelimenin tam anlamıyla mahkemede biten bir “harb”ten söz ediyoruz.

Normalde hukukun, hâkimin, savunmanın ve mahkemenin olmadığı yerde “harb” çıkar diye düşünebilirsiniz. Kısaca söz birerse harb başlar.

Bu anlatacağım hadisede “harb”in kendisi bizatihi mahkemeye düşmüş durumda. Türkçe’nin son yarım asırlık mücadelecisi merhum D. Mehmet Doğan yaşasaydı hukukun bu “harbi”ne ne derdi bilmiyoruz. Ancak sizler bu hukuk “harbi”nin teferruatını öğrenince çok şaşıracaksınız.

Efendim hadisenin özet ve öncesini anlatalım.

Adalet Bakanlığı zaman zaman Anadolu adliyelerine, ihtiyaçlarına göre muhtelif branşlarda kadro vermekte. İllerde oluşturulan sınav komisyonları gözetiminde, açılan kadrolara alım sınavı yaptırmaktadır. Bu sınav komisyonlarında da o ilin hâkim ve savcılarından oluşan üç isim görev yapmaktadır. İl komisyonları yaptıkları muhtelif branşlardaki adliye teşkilatı alım sonuçlarını, tutanakla tespit ederler. Sonuçları vize için Adalet Bakanlığına göndererek, hukuk tabiriyle işlemi sübuta erdirirler.

Geçtiğimiz yıl içerisinde Anadolu’da bir vilayette böyle bir zabıt katipliği sınavı yapılır. Bu sınavlarda adayların daktilografi

becerileri en kritik bölümü teşkil etmektedir. Modern dönem mahkemelerindeki murâfaa/yargulamalarında daktilograflar hâkimin sesi ve kritik kişisidir. “Yaz kızım” seslenişleriyle filmlere konu olmuş hâkimin sözlerini eksiksiz yazan sessiz mahkeme aktörüdür. Bu nedenle sınavlarda, zabıt kâtibinin alanla ilgili yetkinliğine özel olarak dikkat edilmektedir.

Daktilografi becerisinin ölçülmesinde de adliye muhitlerinin çok iyi bildiği bir altın kural vardır. O da sınava giren adayın üç dakikada “doksan kelime” yazabilme yeterliliğidir. Sınava giren her aday doksan kelimeyi verilen sürede yazacak. Eksiksiz yazacak. Yanlışsız yazacak. Sınırları çok keskin bir alım silsilesidir. Yıllardan beri zabıt katipliği sınavı bu minval üzere adayların “doksan kelime” yazabilme yeterliliği üzerinden yapılmaktadır.

Sonuçları mahkemeye taşınan o ilin alım komisyonu en son zabıt katipliği sınavında da değerlendirmeyi yapar. Sonuçları vize için tutanakla Adalet Bakanlığına gönderirler. Adalet Bakanlığı sınav tutanaklarını incelerken bu ilimizin sonuçlardaki bir husus dikkat çeker. Bu ilimizde bir kelimenin iki ayrı yazılışının doğru kabul edildiği hususu not edilir. Bu durum “şüpheli” bulunur ve sonuçlara vize verilmez.

Adalet Bakanlığında tereddüte yol açan şüpheli kelime “harp”tir. Sınav metninde “harp” yazılı olduğu halde komisyon üyeleri bir adayın doksanıncı kelimesi olarak adayın yazdığı “harp”i doğru kabul edince bakanlık konuyu incelemeye alır. “Harp” yerine “harp” yazılışının da doğru kabul edilmesi bakanlıkta “suç şühesi” doğurur. Konuyu Hakimler ve Savcılar Kuruluna taşır. Hakimler ve Savcılar Kurulu, Adalet Bakanlığının talebine uyararak ilgili hakimler hakkında soruşturma izni verir. Hakimler bu konudan ilgili derece mahkemesinde yargılanırlar.

Suçlu bulunurlar!

Konu Yargıtay’a taşınır. Yargıtay ilgili ceza dairesi konuyu inceler ve mütalasını oluşturur.

Dosyayı esastan bozarak geldiği mahkemeye geri gönderir. Yargıtay’da yapılan incelemede sınavı yapan komisyon üyelerinin davaya konu “harp” kelimesiyle ilgili kararlarında “suç kastı” taşımadıkları kanaatine varılır. Çünkü Yargıtay’da, kelimenin orijinal kökünün “harp” olduğu, ilgili komisyonun toplumda kelimenin yaygın şekilde kullanıldığı bilgisine dayanarak hareket ettikleri kanaati oluşur. Sınav kazanma tutanağında, adayların “harp” ve “harp” şeklindeki bütün cevapların doğru kabul edildiği tespiti yapılır.

Adayların yazdıklarında “doksanın altında ve doksanın üzerinde” doğru kelime olanlar da sonuç değişmemektedir.

Adaylardan bir tanesi doksan kelime ile sınavı kazanmıştır.

O adayın sınavı “harp” ile ve “doksan kelime” yeterliliği sınırında kazanmış olması “hukuki şüphe” doğurur. Yargıtay sınav komisyonundaki hakimlerin bütün adaylar için “harp” ve “harp” yazılışlarının prensip kararı alınarak doğru kabul edilmesinde “suç kastı olmadığı” sonucuna ulaşır. Yargıtay kararı esastan bozar ve kararını ilgili mahkemeye geri gönderir.

Bu davada görüldüğü üzere Türkçemizin bir kelimesindeki harf farklılığı ile “harp” mahkemeye düşerek hukuk tarihine geçmiştir. Bir sınav vesilesiyle “harp” bir hukuk harbine neden olmuştur. Neyse ki “harp” daha büyük bir harp çıkarmadan Yargıtay’da sonuçlandırılmış. Müzakere sonucu Yargıtay hakimlerinin “suç kastı taşımadığı” kararı, zabıt katipliği sınavı komisyon üyesi hakimleri ipten almıştır.

Böylelikle mahkemeye düşen büyük “harp” Yargıtay’dan dönmüştür.

“Harp olur, darb olur” sözünün hakikati mahkemelerimizce de tescil edilmiş oldu.

Sulh ve selamet dolu “harp”siz günler dileklerimizle...

LİMON KOKULU SESSİZLİK: SİLİFKE

Gelin arabası, çiçeklerle süslenmiş; çocuklar ellerinde şeker, oynaya oynaya peşinden koşar. Davulcunun tokmağı, caddenin taşlarını bile kıpırdatır sanki. Düğünlerde, dağdan, ovadan geçen yörük rüzgârının, toprağın, davulun ve göğün birleştiği büyük bir nâr-ı aşk olur.

Sibel ORHAN

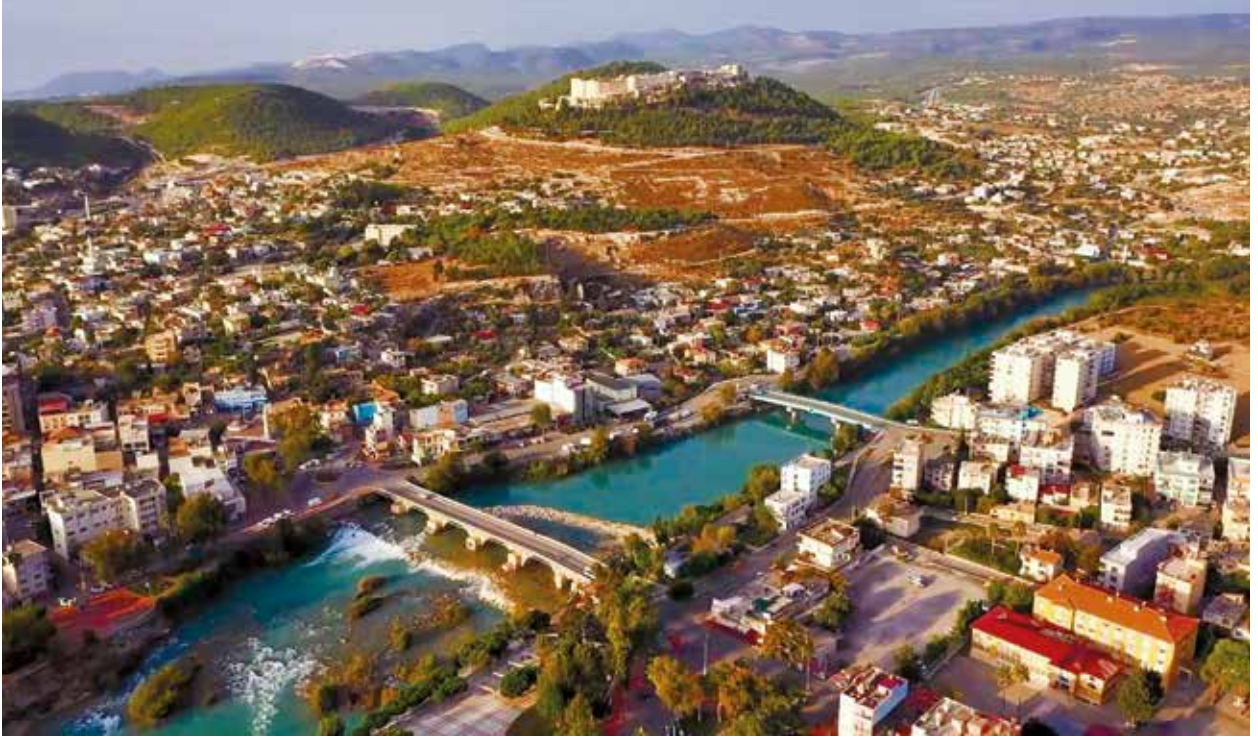
Silifke

Yeşilin yüz yıllık hafızasında; susam tarlalarıyla kekik yamaçları arasında uzanan yollarda, seher vakti açan bir limon çiçeği gibi, gazelin kıtasından kopmuşçasına bu diyara sinmiş kokular Silifke'ye bir beste gibi yayılır.

Yolcu otobüsleri, otogara varmadan önce burada mutlaka bir durur. Kapızlı Işıklar, yolculuğun kısa bir soluklanma yeridir. Otobüs kapısı açıldığında birkaç yolcu valiziyle iner, bazıları da arkada bekleyen taksilere doğru yürür. Elinde poşetle bekleyen bir başka yolcu otobüs merdivenlerinden telaşla çıkar, şoförle kısa bir göz göze geliş olur: "Geç kalmadım ya?" der gibi. Yolun kenarında bir kahvehane göze çarpar. Kahvehane-nin önünde birkaç tahta sandalye, hemen yanında ise ağaç dallarının arasında, gölgede kalmış bir manav...

Kapızlı Işıklar denilen mevkide küçük küçük dükkânlar peşi sıra dizilmiştir. Gözünüze bir yazı ilişir: Kalın harflerle "Kerebiç burada yenir.". Mersin'in meşhur tatlısı, buranın alamet-i farikası gibi sergilenmiştir camekânda. Yol kenarındaki taksi durağında şoförler sigara dumanı arasında yolcu bekler, biri "Otogar mı, hemen bırakırız." der.

Kapızlı Işıklar'dan ayrılıp Silifke merkeze doğru ilerledikçe, yolun kenarındaki portakal bahçeleri yerini yan yana sıralanmış, alçak ama dimdik duran mütevazı binalara bırakır. Silifke'nin sokaklarında yüksek yapılar yoktur. Apartmanlar en fazla üç katlıdır ya da iki katlı yazlıklardır. Dükkânlar ise evlerin altına ilişmiştir. Yazlıkların küçük bahçelerinde yer yer dut, limon ve incir ağaçları bulunur; bazılarında ahşap masa ve sandalyeler, gölgeliklerin altına dizilmiştir. Binalar gibi kalpler de komşudur burada. Burada sokaklar canlıdır ve sizinle konuşur. Kimi selamla, kimi hatırla... Bir terzi dükkânının önünde çay içen esnaf, yoldan geçen bir gence, "Evladım, bu poşeti fırının oraya bırakır mısın?" der. Genç başıyla selamlayıp, "Tabii amca" diye yanıtlar. Kimi yerde, bahçelerin begonvillerle süslenmiş gölgelikleri; kimi yerde, yaşanmışlıkla eskitilmiş masa ve sandalyeleri vardır. Hepsi bir araya gelince bölgeye nostaljik bir hava ve huzur katar.

Dolmuş şoförleri sadece direksiyon sallamaz, aynı zamanda birer şehir rehberi gibidirler. O gün, bir yolcu olarak biz de şoföre "Silifke'de nerelere gidilebilir, neresi meşhur?" diye sorduk. Şoför, önce güzergâhı bir daha gözden geçirdi, sonra "Yeni Silifke var, oraya gidebilirsiniz. Kaleye de çıkın çok güzel bir manzara var." dedi. Hemen ardından, "Ben sizi orada indiririm. Dönüş yolunda da bir saatlik bekleme sürem var, bir demlik çay benden olsun." diye ekledi. Diyaloğa şahit olan diğer yolcular ise "Burası, şurası, burayı da görebilirsiniz." gibi ince bir yardımda bulundular. Kalenin ucundan Göksu'ya bakan manzarada çaya eşlik eden limonların verdiği haz ile ne güzeldir Göksu Nehri.

Demli bir çayın ısıttığı kalplere gelen sıla özlemiyle sokak aralarında yürürken her köşe tanıdık gelir insana. Fırıncı tandır ekmeğini dizerken yan dükkânda kadınlar yoğurt kapları ellerinde sıra bekler. Manavın camında, "Günlük Silifke çileği, sabah dalından." yazılı bir kâğıt yapışkır. Her şey taze, her şey tanıdık, her şey sanki biraz çocukluk gibidir.

Su iner yokuşlardan hep basamak basamak;

Benimse alın yazım, yokuşlarda susamak.

Her şey akar: su, tarih, yıldız, insan ve fikir.

Oluklar çift; birinden nur akar, birinden kir.

Yaşlı bir adam, nehrin kenarındaki bankta oturmuş, gençliğinde çınar altındaki sinemada izlediği "Selvi Boylum Al Yazmalı"ı hatırlar gibi dalgın. "Her şey akar..." demişti ya Necip Fazıl, "su, tarih, yıldız, insan ve fikir..." İşte burada hepsi bir arada, ağır ağır ve sessizce akıyor.

Bir sokakta düğün konvoyuna rastlanır. Gelin arabası, çiçeklerle süslenmiş; çocuklar ellerinde şeker, oynaya oynaya peşinden koşar. Davulcunun tokmağı, caddenin taşlarını bile kıpırdatır sanki. Dağın, ovadan geçen yörük rüzgârının, toprağın, davulun, göğün birleştiği büyük bir sevinç olur düğünler. Anlatılanlara göre evlerin önünde renkli çadırlar kurulur. Kadınlar omuzlarında içinde etli pilav, sarma, yoğurt dolu siniyle gelir. Çocuklar, mis gibi kokan irmik helvasından bir parmak alıp kaçar, yaşlı nineler "O elin dursun!" diye seslenir. Zeynep teyze "Ne de güzel herkes bir arada olur." der.

Gözler, sahnede kurulan küçük bir masa, üstünde "Silifke Havası" yazılı bir CD ve bir köşede bekleyen klarnetçiye kayar. O an gelir, gençler ortaya çıkar ve "Silifke'nin Yoğurdu" türküsü çalmaya başlar. Yerden kalkan tozla birlikte sevinç de havalanır. Halaya durulur. Bir aidiyet, bir tarih, bir köklenme, yörük oyunlarıyla yeniden dirilir. Bir köşede dedeler dizilmiş, ellerinde tespah, gözle-

rinde nem... "Bizim zamanımızda da böyle oynardık." der biri ve yanındakinin omzuna dokunur. O sırada bir çocuk, elinde renkli bir şeker ve kocaman bir gülüşle hızla geçer önlerinden.

Ve Taşucu... Gün batımında güneşin portakal rengini denize karıştırdığı bir kartpostal. Orada, Birsen'in mutfağından yayılan kokular, kimyonla körinin zarif bir kucaklaşmasıdır. Acısı yürek yakmaz, iç ısıtır. Kısırın içine biraz da nar ekşisi katılır ama esas lezzet, kurulan sofrada birbirine dokunan ellerin sıcaklığında saklıdır.

Dut ağaçları, bu şehirde gölgesini hiç esirgemez. Dalları sarkmış, neredeyse toprağa dokunacak gibi... Bordo, kırmızı, morun tonları, yaprakların arasından belli belirsiz kayarken bir çocuğun parmak ucundaki lekeye karışır. Bir bahçede pişen kerebiğin kokusu mahalleye yayıldığında çocuklar nedenini sormadan sıraya girer. Köpüğünde anneannemin duası, içindeki damla sakızında eski bayramların sabahı saklıdır.

Taşucu İskeleyi'nde martılar denizi değil, aşka meftun düşlerin hülyasını izler. Giden vapurlar, dönüşü olmayan mektuplar gibidir. Yaşlı bir balıkçı, teknesini bağlarken umudu bahara tutunur. Taşucu'ndan kalkan teknelerle Girne'ye uzanan hayaller, şimdi bir iskele başında bekleyen martıların gözlerinde tövbe eder. Sabah güneşi, buharlı düşleriyle yavaşça sokağa sirayet ederken sabah pazarlarında, teyzelerin incecik sesleri duyulur: "Humus yaptım kızım, bak, bir de zahterli zeytinim var..." Ortak payda, misafirliktir. Ve hep bir tas çorba, bir tabak börek, bir fincan kahveye sıgar yüzüylük dostluklar.

*Yağız atlar kışnedi, meşin kırbaç şakladı,
Bir dakika araba yerinde durakladı
Neden sonra sarsıldı altımda demir yaylar,
Gözlerimin önünden geçti kervansaraylar...
Gidiyordum, gurbeti gönlümle duya duya,
Ulukışla yolundan Orta Anadolu'ya*

Akşam olur. Tarsus'un geniş konaklarının sıralandığı, tarihî haşmetiyle baktıkça görenleri hayran bırakan sokakları; bir zamanlar Kleopatra'nın yürüdüğü yollara intikal eder. Baharın rayihası gibi sineye dolan letafetli bir sabâ yeli, sıcak bir avuntuya dönüşür. Adeta Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Han Duvarları" adlı şiirindeki dizelerde olduğu

gibi, gurbeti, geçmişin gölgesinde bulduğu huzuru ve yiten demleri nasıl aradığını anlatır.

Bir zaman gelir ki seyyahın gönlü bir ince sızıyla uyanır. Gönül, firkat yelinin serinliğini içinde duyar. İşte o vakit, tüm perdeler aralanır. Bu şiirde, bir seferin eşliğinde durmuş bir yüreğin titrek kıpırtıları işitilir. Yağız atların kışnemesiyle başlar öze yolculuk; meşin kırbaçlar, nazlı hatıraların tokadadır sanki. Meşin kırbaç, havayı yaran bir çığlık gibi duyulur ve araba duraklar... Lakin gönül çoktan yola düşmüştür. Sonra bir sarsıntı... Demir yaylar altımızda inlerken, gözlerin önünden bir devrin gölgeleri geçer. Kervansaraylar... Bir menzilin, bir soluklanışın anısı. Öyle ki, bir yandan bir yandan ayrılığa açılan birer taş kapı.

Şair, bu seferde yalnız yol almaz. Kalbi, gurbetin suskun kıyılarında ürperir. Gönlünün burgacında, ayrılığın ateşiyle yanar da, "Gurbeti gönlümle duya duya" derken, mecazlar sarayında bir murrassa kelimeler tevhehüm eder. Her merhale, Anadolu'nun sinesine düşen bir nehir gibi akar. "Ulukışla yolundan Orta Anadolu'ya" derken, yalnız bir yol değil, bir zaman coğrafyası geçilir. Bu yol, aynı zamanda geçmişe ve içe, insanın kendi özüne doğru yapılan bir seferdir.

Ve işte bu seyr u sülûkun sonunda, bir serinlik gibi düşer hatıralara Silifke... Göksu'nun billur sularında yıkanmış gözyaşı gibi, kalbimizin kıyısına dokunur. Roma'nın taşına sinmiş zaman, Aya Tekla'nın mağarasında hâlâ dua eder gibi... Silifke, hem bir sükûn hem de vuslatın sessiz yurdu olur bu seferin sonunda.

Hüzünle şakladı; arabanın tekeri durdu, dünya bir âh gibi sustu. Sanki felek de baş eğdi bu hazin vedaya.

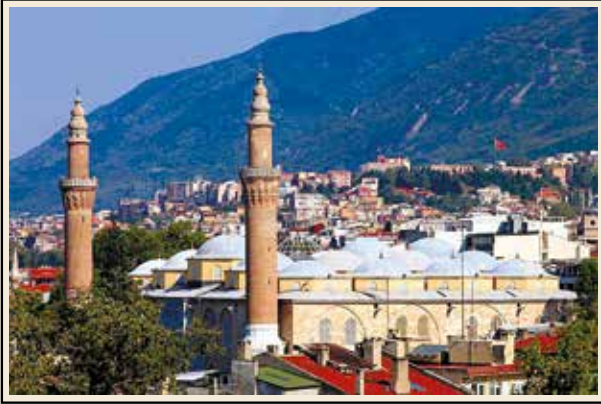
Dağların eteklerinden yayılan kekik ve zahter kokuları. Nar ağaçlarının dallarında bekleyen yazlar. Ilgıt ılgıt esen rüzgârla ovaya serilen biber ve susam tarlaları... Sus ve dinle der gibi, bir başka devrin lisanıyla konuşur insana.

Silifke'nin sinesinde taş da toprak da suskun görünür gibi tevazuya vurgun, aşkın buğusu hikmetin lisanıyla yakarış hâlidir. Ve yeşilin her tonu, hasretin bir başka adıdır Silifke'de.

BURSA'DA ZAMANIN İKİNCİ BOYUTU

Adı tarihe altın harflerle kazınan Osmanlı'nın ilk göz ağrısı, ilk payitahtısın sen...

M. Nihat MALKOÇ

Bursa Ulu Camii

İki bin iki yüz yıllık tarihi içinde hem klasik Roma'nın, hem de Doğu Roma'nın en önemli şehirlerinden biri olarak kazınmışsın hafızalara. Sen ki İsa nebiden iki yüz yıl evvel kurulmuşsun. Unutma ki gönlümüzün Medine'sisin; kalplerimizin mihrabısın; Osmanlı'yı kuran şerefyab şehirsin sen. Fatihin olan Orhan Gazi'nin kılıcının şakırtıları ve doru atının kişnemeleri duyulur bu kadim kentin kesme taşlarında. Keşiş Dağları'na düşer o mahzun sesin. Uludağ'ın eteklerinde uyursunsun her gece; bembeyaz karlar yorganın olur zemherilerde. Dağların yeşilini, göğün mavisini genç bir kız edasıyla giyirirsin her sabah...

Sen ki Yunan'ın kirli çizmeleriyle çignenen topraklarını gören Mehmet Akif'e 'Bülbül' adlı hüznü dolu şiiri yazdıran, "Eşin var, âşyanın var, baharın var, ki beklerdin; / Kıyâmetler koparmak neydi, ey bülbül, nedir derdin? / 0 zümrüd tahta kondun, bir semâvî saltanat kurdun; / Cihânın yurdu hep çignense, çignenmez senin yurdun" diye söyleten ilham perisi bir şehirsin. İçimizdeki şairi ortaya çıkararak emsalsiz güzelsin. Sen, gözlerimin ferine asılı kalansın; nazarlarımın kundağında uyuttuğum, kalbimin odacıklarında besleyip büyüttüğüm, gittiğim bütün şehirlere özlemimi taşıdığım, sırlarına aşına olduğum bir suretsin. Kesme taşlara sinen o kutlu esrarın kendisini keşfedecek gönül gözü açık kâşifleri bekliyor. Manevî perdelerle örtülen bu sırlar ortaya çıkınca asıl güzelliğin yaprak yaprak açılacaktır.

Kadim zamanlardan bugüne coşkun bir nehir gibi akan erdemli şehirsin Bursa... Zamanı aşan en emniyetli sığınağımsın. Zümrüt yeşili Bursa, on altı şehridir kutlu aşklara banılmış gönül coğrafyamızın... Ben de bu şehrin bir sevdalısı ve mihmanı olarak gönüllerde bir/inci, alfabetik plaka sıralamasında on altıncı olan Bursa'ya dair hissiyatımı, her biri bu şehre yazdığım mektubun bir parçası olan, on altı levhada dile getirmeye çalışacağım.

Devlet-i ebed müddet Osmanlı'nın gül kokulu dibacesisin Bursa... Bununla da kalmayıp yüzyıllarca Roma'nın görkemli hikâyesinin düğüm noktasını oluşturan kadim şehirsin sen... Ağaç nasıl ki kökünden beslenirse sen de ihtişamlı mazinden beslenirsin. Tanpınar'ın deyişiyle milliyetimizin en güzel kaynağısın, el değmemiş mazi rüyasıyla içimizden konuşan en geniş davetsin. Seni hakkıyla vasfetmeye kâfi gelmez gönül lügatimdeki sıfatlar. Sen gönüllere nazar eden esrarlı bir gözsün; basiret odağı gönül gözsün.

GÜL İSTANBUL -2- TÜRKÜLERİMİZDE GÜL

Klasik edebiyatımızda en çok işlenen çiçek olması, hatta büt

Bilal ARIOĞLU

Sarı renkli bir gül

Türkülerimizde daha çok bülbülün güle olan karşılıksız sevgisi bazen zamansız bir ölüm, bazen kavuşamama, bazen de yardan gelen olumsuz bir davranış olarak işlenmiştir. Bir çiçek olarak rengi ve kokusu ile güzeldir ama ömrünün kısa olması ile de türkülerimizde yâre diyemediğimiz bir çiçek olur; “Ben yârime gül demem gülün ömrü kısa olur.” Ama o gene de yârin yerine konularak türkülerle efsanelerle ölümsüzleşen bir çiçek olmayı başarmıştır. Onun için de daha çok uzun havalarda yer bulmuştur şu Elazığ türküsünde olduğu gibi, çünkü gülün yerine konan yar erken ölmüştür, gülün solması yârin ölümüdür:

Ah balam, süsen açmış sümbül açmaz gül ağlar

Ah yavru, gül dalına bülbül konmuş ah ey zar ağlar

Ah yavru, benim gönlüm melül mahzun ey kan ağlar

Ah, gülü neden cananımdan ayırdı.

Sivas yöresine ait şu türküde ise bu kavuşamama özlemi ile sazın nağmeleri beraber ağlamaktadır:

Dağlar size sözüm var

Dertli çalar sazım var

O yar sarmaz yaramı

Yüreğimde Sızım var

Bülbül ağlar gül ağlar

Sazımdaki tel ağlar

Sadece Anadolu’da değil Rumeli türkülerimize de taşınan bir duygu olmuştur. Onu yaşantımızla öylesine bütünleştirmişiz ki, yardan gelen bir kırcı söz bülbülün kırdığı gül dalı ile özdeşleşmiştir;

Ben gül idim bülbül kırdı dalımı

Ben sağ iken kimler alır yarımı

Yok mu kimse arz edeyim halimi

Gül, hemen hemen bütün sanat dallarında yer bulmuş, toplumun tüm kesimleri tarafından benimsenmiş, mecazi anlamlara bürünerek, geniş bir kullanım ağı sağlamıştır. 18. Yüzyılın önemli âlimlerinden olan Şeyhülislam Esad Efendi alanı dışında, Dîvânü

lugâti't-Türk gibi erken esrelerden sonra Türkçe kelimeleri esas alan ilk Türkçe'den Arapça ve Farsça'ya bir sözlük olan Lehcetü'l-lugât'ın sahibidir. Bu eserini Sultan I. Mahmut'a sunmuştur. Eserleri günümüze ulaşan önemli bir bestekârdır. Aynı zamanda iyi bir şairdir de. Kaynaklarda Nevşehirli Damat İbrahim Paşa adına yazdığı "Bülbülname" adlı bir esrinden övgüyle bahsedilmektedir. Aşağıdaki beytinde baharı müjdeleyen bad-ı saba yeli bülbüle gülün teşrif edeceği haberini getirmektedir:

*Seherî bâgda gördüm yelerek bâd-ı sabâ
Geldi teşrif-i güli bülbüle kıldı tebşîr*

Yunus Emre'nin bülbül kasidesi bülbülün güle aşkını nede güzel anlatmaktadır:

*Bilirim âşksın güle
Gülün hâlinden kim bile
Bahçedeki gonca güle
Dolaşıp söz atma bülbül*

Ahmet Hamdi Tanpınar için de gül önemli bir metaforudur. "Kış bahçesinden" şiirinde Kış bahçelerindeki güllerin çok derinlerde olan uykusu bile aslında bize baharı hazırlamak içindir. Bahçede gül açıyorsa dünya güzeldir. Gül aynı zamanda Tarih'in içinden gelen bir görsel renk ve kokudur. "Gül" şiirinin son mısraında güle yüklediği anlamını tanımlar "Gül, ey bir âna sığmış ebediyet rüyâsı!" diyerek. Kısaca onun için "Bu günün rüzgârında yıkanan mazi gülü" dür. O bu günün genç kızlarının ayaklarındaki çoraplarda veya ellerindeki gül oyalarda yaşamasa bile her zaman önemini koruyan bir çiçek olmuştur. Eskiden gelinlik kızlar evlenme çağlarına geldiklerinin haberini güllü çorap giyerek verirlerdi. Gül şeklinde örülen oyalara ise "gülöya" denir. Şu halk türkümüz bunu ne güzel anlatmaktadır:

*Çemberimde gül oya
Gülmedim doya doya
Dertlere karıyorum
Günleri saya saya
Al beni kıyamam seni
Pembe gül idim soldum
Ak güle ibret oldum
Karşı karşı dururken
Yüzüne hasret kaldım
Al beni kıyamam seni*

Güle bu kadar anlam yüklediğimiz için "elin attığı taş değil, dosttan gelen tek gül bizi yaralamaktadır." Pir Sultan Abdal onun için, gülü çiçeklerin baş tacı olarak tasvir etmektedir:

*Cemi çiçeklerin hası
Ağ gül ile kırmızı gül
Deli gönül eğlencesi
Ağ gül ile kırmızı gül
Demi demi şirin demi
Gelir geçer dünya gamı
Talip olmak pirindendir
İrenk almak gülündendir
Muhammed'in terindendir
Ağ gül ile kırmızı gül*

Peygamber sembolü Gül

Gül kokusu peygamber kokusudur. Onun için Peygamberimizi sembolize eden çiçektir. Tasavvuf kültüründe de ilahi güzelliği sembolize eden çiçektir. Çocukluğumda mevlit törenlerinde sunulan gül suyu tam Hz. Muhammet (ASV) doğumunun salat-u selamlarla anlatıldığı veladet (doğum) bölümünde ikram edilmeye başlanırdı. Bu sunum bugünkü gibi plastik şişelerde değil, mevlit günü özel olarak ortaya çıkarılan üzeri işlemeli karnı oval ince uçlu, uzun saplı armut şeklindeki "gülabdan"larla yapılırdı. Bu gelenek o kadar yerleşmişti ki eve gelen büyüklere gül suyu ikram edildiğinde onlarda salavatla yüzlerine sürerlerdi. Yazık ki bu inceliklerle dolu geleneklerimiz unutuluyor. Süleyman Çelebi bu doğum anını Mevlitte şöyle dile getiriyor "Onun doğum nuru alemi aydınlatıyor, gül yüzü ise alemi gül bahçesine çeviriyor.":

*Çünkü nurun ruşen etdi alemi
Gül cemalin gülşen etdi alemi*

Divan şiirinde gül kokusu diğer peygamberlerin kokusu olarak da kullanılmıştır. Şair Nabi de gül kokusunu peygamber kokusu olarak ele almıştır. Aşağıdaki beyitte onun kokusunu Hz. Yusuf (A.S) ile özdeşleştirmektedir. Nâbî, için yeni açılmış gül yapraklarının kokusu Hz. Yusuf (A.S)'ın gömleğinin kokusunu haber vermektedir:

*Bakılsa yok yine gül-berg-i tâzeden gayrı
Şemîm-i pîrehan-i Yûsufun viren haberin*

Gül'ün bu kadar geniş bir kullanım alanına ulaşması onu Türk İslam medeniyetinin sembol çiçeği haline getirmiştir. Hatta başlı başına bir medeniyetin adı olmuştur ki, şiirlerimiz, şarkılarımız, tüm edebi sanatlarımız onunla bezenmiştir. Gülden bahsetmeyen şair, açamamış gonca gibidir. Gül, yüzüne aksetmeyen, anlatısını gül ile bezemeyen eğitimci gül neslini yetiştirebilir mi? Eserine gül muştusunu sindiremeyen sanatkârın çalışması tamamlanmış sayılabilir mi? Sözünde, tartısında gülden terazi tutmayan esnaf olabilir mi? Günümüz türkülerinde bile yâri Cuma namazından güller arasından getiririz.

Sezai Karakoç gülü en çok kullanan şairlerimizdendir. Meşhur Mono Roza şiiri de Geyve'nin gülleri ile başlamaktadır. Şiir kitaplarının adı olmuştur "Gül muştusu" Karakoç şiirlerinde gülü klasik edebiyatta kullanılan gül imgelerinin de dışına taşımayı başarabilmiş şairlerimizdendir. Gül onun için hayatın ve gelecek medeniyetin çiçeğidir. Çocukluğumuzun haylazlıklarını, ümitlerini de gül üzerinden anlatabilmiştir:

*Biz çocuklarsa
Güllerle döğdük birbirimizi her baharda
Gül fırlattık birbirimize taş yerine
Gülle ıslattık birbirimizi
Gül sularında yıkadık saçlarımızı
Gül sularında yıkadık leğenlerde
Gül taşıdık okullara kitaplar arasında
Pencereden uzanan bir gül
Güçlendirdi bizi imtihanlarda*

15. yüzyılın önemli mütefekkirlerinden İmam Suyuti'yi tefsir ve hadis alimi olarak biliriz. 22 yaşında Celalettin Mehmet Ahmedü'l- Mehdi'nin yarım kalan tefsirini tamamlamıştır. "Tefsir-i Celaleyn." Ancak onun Münazararay-i Ezhar (Çiçeklerin Münazarası) eserini pek bilmeyiz. Bu eserde reyhan, gül, nergis, yasemin, nesrin, menekşe, nilüfer, mersin, kına çiçeğini münazara ettirmiş, bütün çiçekler delillerini ortaya koymuş, çiçekler arasında padişahlığı kına çiçeğine vermiştir. Cevat Rüştü bu eserden Arap edebiyatında talakat ve belagattın en zengin numunesi olarak bahsetmektedir. Bu edebi çiçek münazarasında gül diğer çiçeklere hitaben der ki:

*"Ben güzel kokulu nebatatın padişahı olan gülüm.
Canlara safa ruhlara gıdayım. Hulafa ve selatinin*

(halife ve sultanların) nedimiyim. Toprak ve çamura otursam, daima serirler üzerinde ref olunurum (yükseltilirim) kırmızı rengim, bahçelerin ve bilim çiçeklerine faik ve galiptir...." (6)

Sezai Karakoç gül muştusu eserinde arzuladığı dirilişi gül medeniyeti üzerinden tarif eder:

*Nişanlarda gül şerbeti içilir
Hastalara gül şurubundan ilaç
Gül bir yeni yıl gibi
Yetişir evlere muştusu gibi*

Gül ve Kahramanlık

Bu çiçek kültürü medeniyetimizde öylesine bir yer bulmuştur ki Orhan Şaik Gökyay, "Osmanlı Donanması ve Kapudan-ı Derya İle İlgili Belgeler" makalesinde bu geniş kullanım alanını donanmayla da ilişkilendirmektedir. "Çiçek, Osmanlı donanması ile ilgili törenlerde; donanmanın Akdeniz'e çıkışı ve dönüşünde, ayrıca denize kalyon indirilişinde verilen hediyeler arasında da yer alır." (7) demektedir. Klasik edebiyatımızda baharın gelişi, sultanın hazırlattığı donanmanın denize açılması olarak tasvir edilmiştir, Nev'i nin aşağıdaki beytinde olduğu gibi:

*Şükûfeden yem-i ahzarda yelken açdı dirahıt
Tonanma hâzır ider şâh-ı nev-bahâr yine*

Çiçekler hayatımızda öyle bir yer edinmiştir ki çıkılacak fetihler için çiçeklerden ordu kurmuşuz bu ordunun komutanı da gül olmuştur. 16. yüzyıl şairlerinden Bursalı Rahmi aşağıdaki beyitte fethe çıkan çiçek ordusunun sultanı olan gül, laleyi de bu ordunun sancaktarı yapmıştır:

*Kal'a-i dil fethine çekdi şükufe leşkerin
Laleyi nasb itdi ezhar içre sancağdar gül*

Malumdur ki vatanımız tabiaten bir gül kadar güzeldir. Ona bu aralık göz diken düşmanlarımız olsa bile biz onlara müverrih Raşit Efendinin (Kazasker Mehmet Raşit Efendi 1670-1735) şu beyti ile sesleniriz:

*Bülbül-i dil-şodenin bir gülüne göz dikenin
Sahn-ı gül-zar-ı ümidinde dikenler bitsin*

Onun bu topraklarda bizimle birlikteliği o kadar özümsemmiştir ki, sevincimizin, arzumuzun, kısaca varlığımızın sembolü olmuştur. Duamı-

za, eğlencelerime, gazalarımıza kadar sinmiştir. Önem verdiğimiz bir işe başlamadan önceki arşa yükselen duamız olmuştur, gülbank çekmek. Ayinlerimizde “gülbank” çekeriz. Tarihi Kırkpınar güreşlerinde pehlivanları eşleştirenken Cazgır gülbank çeker. Sefere hazır hale geldiğimizde ordumuz gülbank çeker. Şair Nef’î nin dizelerinde çekilen gülbanklarla kös seslerinin sardığı bir dünya kurulur. “Tuta dünyayı hep gülbang-i kûs-ı nusret âvâzı” diyerek. Şeyh Galib’in na’ında semâda yankılanan ezan sesleri de gülbank ile ifade edilmektedir:

*Gülbang-i kudûmün çekilir arş-ı Hudâ’da
Esmâ-i şerîfin anılır arz u semâda.*

19. yüzyıl tekke edebiyatı şairlerimizden Şemsi Baba için çekilen gülbank müslümanların birliğinin ve zaferinin nişanesidir:

*Canlar birlik olup gül-bang çekelim
Mü'minler şâd olsun münkir mât olsun
Erenler sancâğın carşa dikelim
Mü'minler şâd olsun münkir mât olsun*

Tarihi beşyüz yıl öncesine Mohaç zaferine uzanan “Bülbüller ötüyor” Mehter türküsünde bülbül, gül ve gaza birlikteliği bahar havasında anlatılmaktadır:

*Bülbüller ötüyor seher vaktidir
Gül bade içelim bahar vaktidir
Hazır olun erler gaza vaktidir*

...

*Çadırlar toplansın tuğlar dikilsin
Tuğlar başa geçsin gülbank çekilsin
Tekbir sedaları arşa yükselsin*

16. yüzyıl şairlerinden tasavvuf ehli ve besteci Bezcizâde Mehmed Muhyiddin Efendi şiirlerini “muhyi” mahlası ile yazmıştır. Çok bilinen “Zahid Bize Ta'n Eyleme” ilahisinde şöyle demektedir:

*Tevhîd eden deli olmaz
Allah diyen mahrum kalmaz
Her seher açılır solmaz
Bahara erer gülümüz*

6) Türk Çiçek Kültürü Üzerine Cevat Rüştü'den Bir Güldeste, Ötüken Yayınları 2015, Hazırlayan Nazım H. Polat sh; 276

7) Orhan Şaik Gökyay, “Osmanlı Donanması ve Kapudan-ı Derya ile ilgili belgeler”, Tarih Ensitüsü Dergisi, 12 (1982)

İÇERİŞEHİR BAKÜ

Şirvanşahlar Sarayı gibi çok sayıda tarihi anıta ev sahipliği yapan İçerişehir.

Mehmet MAZAK

İçerişehir

Batı'da ve Güney'de ve de Kuzey'de ülkeleri, coğrafyaları görmüş, şehirleri izlemiş ve içine nefes gibi çekmiş biri olarak ülkemizin doğusunda bulunan Kafkasları, Türki Cumhuriyetlerini hep merak etmişimdir. Bu coğrafyaları ve şehirleri içime çekememek, daracık sokaklarında, upuzun caddelerinde, geniş meydan ve parklarında dolaşamamak, şehrin gizli saklı kalmış hikayelerine kulak kabartmamak, derinlerden gelen o şehrin sesini ve melodisini dinleyememek, coğrafyanın kendisine has kokusunu içine çekememek; işte bende eksik kalmış bu güzellikleri yaşayabileceğim ve eksik kalan incileri toplayabileceğim bir fırsat doğmuş Azerbaycan'a Bakü'ye üç günlük bir seyahatim olmuştu Mayıs 2025'in ilk haftasında. İşte bu seyahatimde Bakü'ye dair izlenimlerimi ve şehirde gördüklerimi aktaracağım bu yazımda.

Bakü şehrini ilk gördüğümde bende bıraktığı algı; yaşlı bir Kafkas kadınının aşırı makyajlı halini hatırlattı. Şehrin petrol ve doğalgazdan elde edilen zenginlik ile uyumsuz, şatafatlı, gösterişli, geleneksel mimari yoksunu, ancak temiz ve pak bir yerleşim yeri olarak algıma yerleşti. Elllerinde nadide bir mücevher gibi şehrin kalbinde yer alan İçerişehir'e yapmaları gereken makyaj ve gösterişi dış şehire yapmış olmaları bende böyle bir izlenim edindirdi.

Bir şehri şehir yapan şatafatlı gösterişli binolar değil, içerisinde asırları aşır gelen yaşanmışlığın olduğu evler ve sokaklardır. Bakü'nün gördüğüm kadarı ile yaşanmışlığı olan, hikayesi olan bölge İçerişehir olarak gördüm ve bu bölgeye Azerbaycan'ın kültürel aklı, milli kimliği daha fazla yatırım yapılmalıdır. Bana göre Bakü demek İçerişehir demektir.

Bu gezimizde İçerişehir ile ilgili gördüklerimizden kaleme dökülen kelimeleri sizlerle paylaşmak isterim. Modern kulelerin arasında tarihi surlarla çevrili bir alanda bulunan İçerişehir, Azerbaycan'ın tam kalbi ve şehrin kültür hazinesidir. Hazar Denizi kıyısında, yaklaşık 22 hektarlık alana kurulan ve Kız Kalesi ve Şirvanşahlar Sarayı gibi çok sayıda tarihi anıta ev sahipliği yapan İçerişehir, Azerbaycan'ın incisi olarak kabul ediliyor.

İçerişehir; Ben bu şehrin dar sokaklarını arşınlamayı, cumbalı taş evlerin taraçaları altında yürümeyi, burada bulunan eski kaleyi, küçük camilerini, Şirvanşahlar Sarayı'nı, Kız Kalesini ve müzelerini gezmeyi sevdim. Azerbaycan'da 700 yıl hüküm süren Şirvanşahlar'ın Bakü'ye bıraktığı büyük miras "İçerişehir"i ve "Leyla ile Meccun"nu sevdim.

İçerişehir'e gelenlerin mutlaka ziyaret etmesi gereken iki nokta var. Birincisi Şirvanşahlar Sarayı. İkincisi Kız Kalesi. İkisi de Şirvanşahlar döneminden kalma. Son derece mütevazı olan saray, avlu kısmına 12-16. yüzyıllar arasında eklenen cami, hamam gibi eserlerle külliyeye dönüşmüş. Şehrin tam merkezinde, etrafı 27 metre yükseklikteki, 5 büyük giriş kapısı olan ve 12.yüzyıl yapısı surlarla çevrili İçerişehir, labirenti andıran dar taş sokakları ve eski binaları ile çok güzel bir bölge. Ustalık ürünü balkonlar, kapı bezemeleri, sıra dışı pencereler ve sütunlar da bir o kadar etkileyici. İçerişehir, Bakü'ye gelen yabancıların ilk uğrak yeri, tıpkı bizim gibi.

İçerişehir, Bakü'nün tam merkezinde, şehrin kalbinde bulunan eşsiz bir tarihi hazinedir. Antik Bakü, bugün İçerişehir'in bulunduğu yerde, Hazar Denizi'nin kıyısında kurulmuş.

Binaların çoğu eski, en eskileri 1400'lere dayanıyor. Binaların çoğu aynı renkte kireç taşından yapılmış, bu yüzden her binanın en belirgin kısmı balkon, yani cumbalar. Cumbalar geleneksel ola-

rak ahşaptan yapılmış, çünkü Bakü'ye ahşap-odun getirmek oldukça maliyetliymiş. İnsanlar binalarının önünden geçene zenginliklerini göstermek için ahşap cumbalı balkonlar inşa etmişler.1800'lerin sonundaki petrolün ticari bir ürün olarak yaygınlaşması ve satışı ile Bakü, İçerişehir'in ötesine doğru genişlemeye başlamış. Önce dış kale duvarlarını yıkarak ve iki duvar arasındaki hendekler doldurulmuş. Sonra, duvarların dışında binalar inşa edilmeye başlanmış ve Bakü hızla büyüyerek şu anki geniş boyutuna ulaşmıştır. İçerişehir'in içindeki birçok bina günümüze kadar ayakta kalabilmiş olsa da bazıları yıkılıp yeniden orjinaline sadık kalınarak inşa edilmiştir. Gözlemlerim odur ki; İnsanlar hala İçerişehir'de yaşıyor ve Bakü'nün Eski Şehri'ni yuva olarak görüyorlar. Bizde bu Bakü ziyaretimde modern kent merkezinde değil de, İçerişehir'in yaşanmışlık hissi veren eski bir taş evde konakladık... Orta Çağ'da olduğu gibi, modern dönemde de İçerişehir'in üç ana caddesi bulunmaktadır: Büyük Kale, Küçük Kale (halk arasında Saray Yolu olarak da bilinir) ve Asaf Zeynalı (halk arasında Minareli veya Kervan Yolu olarak bilinir). Büyük Kale Caddesi, başlangıcını diğer tarafında Şamahı Kapısı (Çifte Kale Kapıları) bulunan Kale Meydanı'ndan alır. Orta Çağ'da bu meydanda çeşitli halk bayramları, şenlikler ve panayırlar düzenlenmiş...Ana hareket ve kervan yolu (günümüzde Gülle, A. Zeynalı ve V. Memmedova Caddeleri), İpek Yolu üzerinde yer alır ve İçerişehir'i alt ve üst kısımlar olmak üzere ikiye ayırır. Ana kamu

binaları alt kısımda yer almış bir zamanalar şimdi dış şehirde yer almaktadır. Alt kısımda yer alan sokaklarda her zaman bir hareketlilik olur, burada zengin bir ticaret ortamı hâkim olmuş tarihte. Sahile yakın olduğu için bu kısımda balıkçılar, kayıkçılar ve gemiciler yaşamış. Üst kısımda bulunan Şirvanşahlar Sarayı'nın çevresindeki üst mahallelerde ise zengin şehir sakinleri yaşamış.

Küçük Kale Caddesi, Salyan Kapısı'ndan başlayarak kuzeybatı yönünde kale duvarları boyunca uzanır ve Şamahı Kapısı'na doğru gider. 1806 yılında Bakü Hanlığı'nın Çarlık Rusya'sı tarafından işgal edilmesinden sonra Küçük Kale Caddesi'nin kuzeybatı kısmında Rus askerleri için kışla inşa edilmiş, daha sonra ise bu binalarda yerel halk yerleşmiştir. Bu caddede dörtgen kule, su kuyusu, Hamamcılar Mahallesi, Ağa Mikayıl Hamamı, kale duvarı boyunca yeraltı yolu, Cin Camii ve diğer görülmeye değer yerler bulunmaktadır.... Asaf Zeynallı Caddesi, Multani ve Buhara kervansaraylarının yanından başlayarak Büyük ve Küçük kervansarayların önünden geçer. Bu caddede eskiden çok sayıda ticaret mekânı bulunmuş. Kız Kalesi, Mektep Camii, Aşur Camii, Cuma Camii, Şeyh İbrahim Camii, Aziz Bartholomev Kilisesi, Pazar Meydanı ve birçok tarihi ve mimari eser bu caddede yer almaktadır. Bu üç büyük caddede dışında, İçerişehir'de çok sayıda küçük sokak, dönemeç ve çıkmaz sokak bulunmaktadır. Azerbaycan'ın en büyük şehri ve başkenti Bakü, Batı Asya ve Kafkasya'nın tarihi, kültürel ve iş merkezi konumundadır. Hazar Denizi kıyısındaki "Rüzgârlı Şehir" yenile eskinin, zenginlikle yoksulluğun, modernizmle muhafazakarlığın, doğu ve batının bazen harmanlandığı, bazen de bıçak sırtında olan bir şehirdir. Hazar Denizi'nin kıyısında yer alan şehir, Azerbaycan'ın siyasi, ekonomi ve kültür merkezi olarak kabul ediliyor. Kafkasya coğrafyasının en önemli şehirlerinden biri olan Bakü, "Ateşler şehri" olarak da biliniyor; bu isim doğal gaz ve petrol kaynaklarının bolluğundan kaynaklanıyor.

Ali Han Şirvanşir, soylu bir Müslüman ailenin oğludur. Rus disipliniyle yetişmiş, eğitilmiş, Hristiyan geleneği ile büyümüş ve Avrupa'nın yaşam tarzını benimsemiş soylu bir ailenin kızı olan Nino'ya aşiktir. Asya'da mı yoksa Avrupa'da mı olduğu tartışma konusu olan Bakü'de, Ali Han'ın kararı "Asyalı" olmaktadır.

Ali Han Şirvanşir İçerişehir'i şöyle anlatır bize "Şehrin eski surlarının ardına dış şehir yerleşmiştir. Buranın geniş caddeleri, yüksek binaları vardır. Petrol nedeniyle insanlar yağmurdan sonra biten mantarlar misali Bakü'ye akın ederler. Bu şehirde tiyatrolar, hastaneler, okullar, kütüphaneler vardır. Avrupa'nın coğrafi sınırı, dış şehirden geçer. Surların içinde kalan iç şehirde ise sokaklar, söğüt ağacının yaprakları ya da doğunun kılıçları gibi ince ve eğridirler. Camilerin yumuşak bulutları delen minarelerinin, Nobelletin petrol kulelerinden çok farklı şeyler oldukları hemen anlaşılır.

"...Kitabımı kapatarak evin dümdüz olan damına çıktım. Oradan benim dünyam görünüyordu. Şehir kalesinin dev surları, sarayın kalıntıları, kapıların üzerindeki Arapça yazılar, labirent gibi sokaklarda salına salına geçen develer. Tam karşımda esrarengiz Kız Kulesi ve kulenin etrafına üşüşmüş turistler. Kalenin ardında kurşini renkli hazar denizi başlıyordu. Ve onun ötesinde ıssız ama zengin fethedilmesi mümkün olmayan çöl. Dünyanın en güzel manzarası. Ben bu şehri bu eski kaleyi dar sokak aralarındaki küçük camileri seviyorum. Petrol kulelerini ateşe vermek iyi olurdu. Böylece yabancılardan kurtulmuş olurduk. Petrol kulesi yerine mavi çinili, güzel bir cami yaptırmanı yeğlerdim."

Bakü kurulduğu günden itibaren önemini hep muhafaza etmiş bir şehirdir. Bakü'de yerleşim M.S 5.yy'a kadar uzanmaktadır. 11. yüzyılda Şirvanşahlar zamanında şehir başkent yapılmış ve bu dönemde şehir ve medeniyet anlamında zirve yapmıştır. Moğol işgalinden sonra 16.yy'da Akkoyunlular ve Karakoyunlular yönetiminde dahil olmuştur. Akkoyunlu devletinin yıkılmasından sonra Safeviler Hanedanlığı ile İran Şahlığı tarafından yönetilmiş. 19. yüzyıl başında Bakü Rusya toprakları arasına katılmış ve 1920 yılında da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği arasında yer alan Azerbaycan'ın başkenti olmuştur. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası bağımsızlığını kazanan Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başkenti olmuş ve günümüzde bu durum devam etmektedir.

Bakü; Hazar Denizi'nin kıyısında Asya ile Avrupa, Müslümanlık ile Hıristiyanlık, Doğu ile Batı iç içe ama karşı karşıya yaşamaktadır bu şehirde.

İSTANBUL'A BİR TEPEDEN BAKMAK

Şimdi şehre âşık yabancıların ihtiramıyla teselli bulacağım herhalde?

Muhsin İlyas SUBAŞI

Çamlıca Tepesi'nden boğaza bakış

Merhum Yahya Kemal İstanbul sedasını dile getirdiği şiirine:

“Sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul”,

“Görmedim gezmediğim, sevmediğim hiçbir yer.

Ömrüm oldukça, gönül tahtıma keyfince kurul!

Sade bir semtini sevmek bile bir ömre değer.”

Şair, ‘Dünyada efsunlu güzellikleri yaratan İstanbul’u bu kadar içten dile getirirken, ben, o eski İstanbul’u hayal ederim. Eyüp Sultanın ruhaniyetiyle Boğaz’ın yakamozlarında denizi öpen martıların telaşının sessiz ihtişamını görürdüm.

Son gittiğimde bu şehir adeta: ‘Niye geldin, ne istersin benden?’ der gibi geldi bana.

Hiçbir şey istemediğimi, kaybolan o eski uhreviyetini aradığımı söyledim. ‘Heyhat’ dedi, ‘Ruhunu kaybeden bir neslin dramına bak sokaklarda’, diye devam etti. Taşlarının kubbelerinde dillenen sükûtu sarstı beni. Şimdi şehre âşık yabancıların ihtiramıyla teselli bulacağım herhalde?

Onlar, ruhlarını yıkayabilmenin hasreti içerisinde bu şehre koşuyorlar. Buraya taşınan ve burada yaşayıp ölmek isteyen bu gurbet kuşları bize sarsıcı uyarıda bulunmayacak mı?

Onlar, bizim giderek kaybetmeye mahkûm edildiğimiz sıla duygusunu bu şehrin camilerinde bulmanın huzurundalar.

Onlar mutlu, biz bedbaht mı olacağız? İstanbul, giderek sadece camilere mi hapsedilecek? Bu kucaklaşmanın bende doğurduğu tedirginlik bu!

Çamlıca tepesinden İstanbul’a bakarken kaygılarımı dillendirmeden edemedim: Hayallerim umutlarımı beslemiyor mu acaba?

DOĞU AKDENİZ'DE İSLAM'IN KALBİNDE BİR ŞEHİR: GAZZE'NİN KADİM MİRASI

Gazze, tarihin en erken dönemlerinden itibaren Doğu Akdeniz havzasının önemli yerleşim merkezlerinden biri olarak ön plana çıkmıştır.

Prof. Dr. Süleyman KIZILTOPRAK

Gazze...

Coğrafi konumu itibarıyla bölgesel ticaret yollarının kesişim noktasında yer alması, şehri yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda siyasi, askerî ve kültürel açılardan da stratejik bir merkez hâline getirmiştir. Bu özellikleri, Gazze'yi antik dönemden itibaren birçok medeniyetin ilgi odağı hâline getirmiştir.

Ken'ânîler ile başlayan yerleşim süreci, Firavunlar, Hiksoslar, Filistinliler, Asurlular, Babilliler, Persler, Yunanlılar, Romalılar ve Bizanslılar gibi pek çok büyük uygarlığın egemenliğiyle devam etmiştir. Bu kesintisiz tarihsel süreklilik, Gazze'nin siyasi anlamda öneminin yanı sıra çok kültürlü ve çok dinli yapısının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle bazı dönemlerde şehrin özerk statüyle yönetilmesi, onun idari bağımsızlık ve stratejik kıymetini de gözler önüne sermektedir.

İslam öncesi dönemde Araplarla tesis edilen ticari ilişkiler, bölgenin İslamiyet'le tanışmasını kolaylaştırmış; yerleşik Arap nüfusun varlığı, bu geçişin sosyolojik zeminini hazırlamıştır. 634 yılında Hz. Ebû Bekir döneminde gerçekleştirilen fetihle birlikte Gazze, Hulefâ-yi Râşidîn ve ardından Emevîler döneminde Filistin eyaletine bağlı olarak idare edilmiştir. Bu dönemde şehir, idari özerklik kazanmasa da, İslam dünyasının güney Levant bölgesindeki varlığını pekiştiren bir üs konumuna gelmiştir.

İslam'ın gelişiyle birlikte Gazze'deki pagan inanç sistemi sona ermiş; buna karşın Yahudi ve Hristiyan toplulukların inançlarını sürdürmesine izin verilmiştir. Bu durum, İslam'ın erken dönem yönetim anlayışında dinî hoşgörü ilkesinin uygulandığını göstermektedir. Emevîler döneminde şehri ziyaret eden Aziz Willibald'ın kayıtları, bu hoşgörünün tarihsel bir tanığıdır. Şehir, İslam öncesi dönemde "azizlerin yurdu" olarak tanımlanırken, bu kutsiyetini İslam sonrası süreçte de korumuş; Hristiyan ve Müslüman hacılar için kutsal bir merkez olmaya devam etmiştir.

Tarihsel veriler ve arkeolojik bulgular, Gazze'nin İslam öncesi dönemde ileri düzeyde bir mimari gelişmişliğe sahip olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, İslam döneminde şehirde geniş çaplı bir imar faaliyetine rastlanmamaktadır. Bu durum, Müslümanların şehir daha çok mevcut mimari ve kültürel dokusuyla muhafaza etmeyi tercih ettiklerini göstermektedir.

Bununla birlikte, modern dönemde yaşanan politik gelişmeler, şehrin tarihî dokusuna ve kültürel mirasına büyük zarar vermiştir. Özellikle sürekli savaş ve kuşatma altında kalması, birçok tarihî yapının yok olmasına ve şehrin geçmişine dair izlerin silinmesine neden olmuştur. Buna rağmen Gazze, hem Hristiyan hem Müslüman dünyasında sahip olduğu dinî anlamı büyük ölçüde korumayı başarmıştır.

Günümüzde ise Gazze, Filistin toprakları içinde yer almasına rağmen, uzun yıllardır süren ablukalar ve siyasi izolasyon nedeniyle diğer Filistin şehirlerinden büyük ölçüde ayrılmış durumdadır. Bu bağlamda "Neden Gazze?" sorusu, yalnızca güncel politikalarla değil; aynı zamanda şehrin tarihsel kimliği, stratejik konumu ve kültürel hafızasıyla ilişkilendirilmelidir.

Batılı güçlerin ve İsrail'in Gazze üzerindeki politikalarında etkili olan unsurlar, tarihsel süreçte bu şehir üzerinde egemenlik kurmuş

Roma ve Bizans gibi uygarlıkların mirasıyla da bağlantılıdır. Eyyûbîler, Memlûkler ve Osmanlılar döneminde yeniden yükselişe geçen şehir, İslam dünyasının zayıf dönemlerinde tarihsel önemini kısmen yitirmiş; ancak modern çağda, bölgedeki tüm çatışmaların ve güç mücadelelerinin merkezinde yer alarak, tarihsel kimliğini korumaya devam etmiştir.

Gazze, sadece bir şehir değil; tarih boyunca dini, kültürel ve stratejik unsurların kesiştiği, medeniyetler arası etkileşimin güçlü bir simgesi olarak değerlendirilmelidir. Şehrin günümüzdeki durumu, geçmişte sahip olduğu çok katmanlı tarihsel arka planın doğal bir sonucudur.

İslam Tarihinde Gazze

Akdeniz'in güneydoğusunda, dar bir kıyı şeridi üzerinde konumlanan Gazze, tarih boyunca birçok medeniyetin iz bıraktığı kadim bir yerleşimdir. 363 km²'lik bir yüzölçümüne sahip olan Gazze denizden yalnızca 4 kilometre içeride kurulmuştur. Gazze, coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca hem stratejik hem de ticari önemini korumuştur. İdari olarak daima Filistin topraklarına bağlı kalan şehir, ekonomik bağlamda ise ağırlıklı olarak Mısır'la güçlü ilişkiler kurmuştur. Antik dönemlerde Gazze'den ihraç edilen mallar, deve kervanları aracılığıyla Kahire'ye sevk edilirdi.

Süveyş Kanalı'nın henüz açılmadığı dönemlerde Gazze, Mısır, Suriye ve Anadolu'dan gelen hac ve ticaret yollarının kesişme noktasıydı. Bu nedenle şehir, büyük bir hareketliliğe sahne olmuş ve canlı ticaret hayatı sayesinde bölgesel bir merkez hâline gelmiştir. Roma ve Bizans dönemlerinde, ticaretin kalbinin attığı bir liman kenti olarak öne çıkmıştır. Özellikle Mekke'den gelen kervanlar için uğrak bir noktadır. Nitekim bazı tefsir kaynaklarında, Kureyş Suresi'nde geçen "kış yolculuğu" ifadesinin, Gazze'ye olan seferleri işaret ettiği belirtilmektedir.

Bu kervanlardan birinde yer alan kişi, hem İslam tarihi hem de günümüzdeki Ürdün Krallığı açısından büyük önem taşıyan bir isimdir: Hz. Peygamber'in büyük dedesi Hâşim bin Abdümenâf. Ürdün Krallığı, hanedanlık ismini ondan alarak "Haşimoğulları" adını kullanmaktadır. Hâşim bin Abdümenâf, gerçekleştirdiği bir ticaret seferi sırasında Gazze'de hayatını kaybetmiştir. Mezarı hâlâ bu şehirde. Bu durum, Gazze'ye tarihî ve manevî bir değer daha katmış, bazı kaynaklarda şehrin ismi "Gazzetü Hâşim" olarak anılmıştır. Yine Hz. Peygamber'in babası Abdullah'ın da bu ticaret yollarında Gazze'ye geldiği rivayet edilir. Hz. Ömer'in de İslâmiyet'i kabulünden önce yaptığı ticari yolculuklarla burada önemli kazançlar elde ettiği bilinmektedir.

İslâm tarihinde Gazze'nin önemi, sadece ticaretle sınırlı değildir. Miladi 624/ Hicri 2. yılda Müslümanlarla Kureyş arasında gerçekleşen Bedir Savaşı'na neden olan ticaret kervanı, Ebû Süfyân'ın yönetiminde Gazze'den dönüş yolundaydı. Bu olay, Gazze'nin o dönemde bile bölgesel ekonomi ve siyaset üzerindeki etkisinin güçlü olduğunu göstermektedir.

Gazze, Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde, 634 yılında fethedilmiştir.

767 yılında büyük İslâm âlimi İmam Şafîî burada dünyaya gelmiştir. Ortaçağ İslam coğrafyacılara İbn Havkal ve Makdisî, Gazze'nin büyüklüğünü, refah düzeyini, ulu camiinin ihtişamını ve çevresindeki verimli bahçeleri övgüyle anlatmışlardır. Bu anlatımlar, kentin hem dini hem de tarımsal açıdan önemini ortaya koyar.

Haçlı Seferleri döneminde Gazze, 1149 yılında kısa süreliğine Kudüs Kralı III. Baldwin'in eline geçmiştir. Ancak Hittîn Savaşı'nın ardından, 1187'de Selâhaddîn-i Eyyûbî liderliğindeki ordu tarafından yeniden fethedilmiştir. Böylece şehir, İslâm kimliğine kavuşmuş ve bu kimliğini asırlarca korumuştur.

1258 yılında Bağdat Moğollar tarafından büyük bir yıkıma uğratılınca, İslâm dünyasının batıdaki en uç noktası yine Gazze olmuştur. Ancak bu karanlık dönem uzun sürmemiş, 1260 yılındaki Aynicâlût Savaşı'nda Memlûklerin Moğolları mağlup etmesiyle Gazze tekrar İslâm idaresine girmiştir.

Memlûkler döneminde Gazze, altın çağını yaşamıştır. Sultan Baybars (1260-1277) burada önemli imar faaliyetlerine girişmiş ve ilk olarak bir kütüphane kurmuştur. Memlûk sultanları, Kudüs ya da Hicaz için planladıkları ziyaretlerde mutlaka bu şehirde konaklamıştır. Gazze, sadece bir geçiş noktası değil; aynı zamanda siyasî, kültürel ve dinî bir merkez hâline gelmiştir. O dönemde, bir nâiblik olarak idarî taksimat içinde yer alan şehir, posta güzergâhında da önemli bir rol oynamıştır. Refah üzerinden gelen istihbarat bilgileri Gazze üzerinden Kerek, Dımaşk ve Safed gibi merkezlere ulaştırılmıştır.

Osmanlı Döneminde Gazze: Stratejik Bir Karakol ve Kültürel Merkez

Gazze, Osmanlı döneminde sadece bir şehir değil, aynı zamanda Kahire'nin güvenliği açısından kritik bir ileri karakol olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Memlûkler ile Osmanlılar arasındaki geçiş sürecinde bu stratejik rol belirginleşmiştir.

Yavuz Sultan Selim Mısır Seferi'ne başlarken Memlûk Sultanı Kansu Gavri 1516 yılında, Osmanlı ordusunu Şam civarında durdurmak amacıyla Gazze'ye gelmiştir. Burada yerel halk tarafından coşkuyla karşılanmış, bu da şehrin siyasi önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Ancak Kansu Gavri'nin Mercidâbık Savaşı'nda hayatını kaybetmesiyle birlikte Memlûkler zayıflamış ve onun yerine geçen Tomanbay, Osmanlı ilerleyişini Gazze'de durdurmaya çalışmışsa da başarılı olamamıştır.

Böylece şehir, Osmanlı topraklarına dâhil olmuştur.

Osmanlı idaresi altında Gazze, diğer Filistin şehirleri gibi Şam eyaletine bağlanmıştır. Şehrin demografik yapısı da bu dönemde kayda değer bir gelişim göstermiştir. 1525-1526 yıllarında nüfusu 5.586 olarak kaydedilmiştir. 1530'lu yıllarda bu sayı yaklaşık 8.789'a, 1548-1549 yıllarında ise 13.964'e yükselmiştir. 1596-1597 kayıtlarında ise Gazze'nin nüfusu 11.390 olarak geçmektedir. Gazze sancağı, Remle nahiyelerini de içine alarak Yafa'nın kuzeyine uzanan ve günümüzdeki Tel Aviv sınırlarına kadar varan geniş bir coğrafyayı kapsamaktaydı.

Şehir, 17. yüzyılda hem yerli hem yabancı seyyahlar tarafından ziyaret edilmiştir. 1649 yılında Gazze'ye gelen Evliya Çelebi, Seyahatnâme'sinde şehri "gâyetü'l-gâye mâmur ve âbâd" yani son derece bayındır ve mamur olarak tanımlamıştır. Evliya Çelebi'ye göre Gazze'de 11 cami, 2 hamam, 600 dükkân ve yaklaşık 1300 hane bulunmaktaydı. Binaların büyük çoğunluğu taş yapıydı. Sancak bünyesinde yedi zâmet ve 107 timar vardı. Bu bilgiler, Gazze'nin sadece dinî ve ticari değil, aynı zamanda idarî açıdan da güçlü bir merkez olduğunu gösterir.

1659 yılında Gazze'yi ziyaret eden Fransız konsolosu Chevalier d'Arvieux da şehir hak-

kında benzer gözlemlerde bulunmuştur. Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilerle örtüşen bu gözlemler, Gazze'de iki kilisenin varlığına ve halkın Yunanca, Türkçe ve Arapça olmak üzere çok dilli bir yaşam sürdürdüğüne dikkat çekmektedir. Bu durum, şehrin kültürel çeşitliliğini ve çokkültürlü yapısını yansıtmaktadır.

Gazze'ye 17. yüzyıl sonlarında gelen bir diğer önemli isim ise Şeyh Abdülganî en-Nablusî'dir. Nablusî, şehirdeki cami ve medreselerin canlılığından söz etmiş ve buraya dair detaylı gözlemlerini eserlerinde aktarmıştır. Bu anlatımlar, Gazze'nin sadece bir ticaret ve askerî merkezi değil, aynı zamanda eğitim ve kültür açısından da önemli bir yer olduğunu göstermektedir.

Gazze, 18. yüzyıl sonlarında Osmanlı-Rus Savaşı'nın dolaylı etkilerine de sahne olmuştur. 1768-1774 savaş sürecinde Ruslar tarafından desteklenen Şeyh Zâhir el-Ömer, 1773 yılında Kudüs, Yafa, Nablus ve Gazze'yi ele geçirmek amacıyla isyan etmiştir. Ancak bu isyan uzun sürmemiştir. 1775 yılında Osmanlı donanmasının, Cezayirli Gazi Hasan Paşa komutasında Akkâ Kalesi'ni kuşatmasıyla birlikte ayaklanma bastırılmış ve şehir Osmanlı kontrolüne yeniden girmiştir. (Devam Edecek)

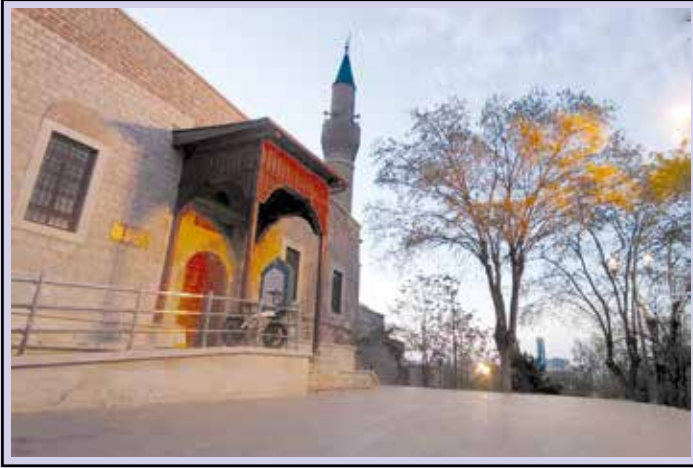
YOL HİKÂYELERİ - YOL PORTRELERİ -8-

KONYA: TARİHİN KOYNUNDA BİR GÜZEL BAŞKENT

Bir Selçuklu başkenti her şeyden önce. Yani derinlik ve genişlik. Sonra Hollanda'dan, Belçika'dan daha geniş bir coğrafya. Düşünün Çumra ilçesinin merkeze uzaklığı 220, Ereğli'nin 150 km.

Söyleşi: Kadir Korkut

Anlatan: Fahri Tuna

Konya Alaaddin Camii

Konya, birkaç cümle ile nedir senin için Fahri Abi?

Şems ve bağlısı Mevlâna. Güneş ve ay yani. Sonra Alaattin Tepesi. Kaç asır sonra bile hâlâ bir başkent. Lezzet. Dostlar, dostlarım. Güzel insanlar diyarı. Her köşesinde bir tarih.

Konya'yı kısaca tanımak istesek?

Bir Selçuklu başkenti her şeyden önce. Yani derinlik ve genişlik. Sonra Hollanda'dan, Belçika'dan daha geniş bir coğrafya. Düşünün Çumra ilçesinin merkeze uzaklığı 220, Ereğli'nin 150 km. Konya'nın bir ucundan diğer ucu 400 km'den fazla. Adapazarı-Edirne kadar. Ova, kilometrelerce gidiyorsun ova. Buğday ambarı. 1017 rakımda bir ova ama deprem bölgesi değil. Hem büyük sultanlar yetiştirmiş hem büyük düşünürler. Ne ararsan var bu şehirde. Öyle güzel, öyle zengin.

Konya'nın bizim için önemi nedir?

İslâm (camiler), Türk (Selçuklu ve Osmanlı) ve tasavvuf (Şems, Mevlâna ve daha niceleri); bu üç kavramın vuslatıdır Konya bana göre. Buluşması, kaynaşması, iç içe geçmesi. Bir bütün, tek olması. Üçünün artık tek bir manaya gelmesi: Konya. Yahut Konyalı. Biz Konya'yı severiz. Konya da bizi. Aynı yolun yolcusuyuz zira.

Konya senin dünyana nasıl girdi abi? İlk tanıdığın Konyalı kimdir?

Tabii ki üniversitede. Sene 1978. Endüstri mühendisliği öğrencisiyiz. İktisat hocamız (O günlerde Prof. Dr. Sabahattin Zaim'in asistanıydı) Sami Güçlü ile. Esmem, karayağız, ortadan az uzunca, ciddi ve disiplinli, idealist ve fedakâr, teşkilatçı ve toparlayıcı hocamız Sami Güçlü ile. Önce Sami Güçlü hocamızı sevdik, sonra da onun şehri Konya'yı. Görmeden daha. Şöyle de söyleyebilirim: Üniversite eğitim süresince otuz hocam olmuşsa eğer, üzerimde diğer yirmi dokuzunun toplam hakkı ve payı kadar, tek başına Sami Hocamın hakkı vardır. Bugün altmış beş

yaşında bile, Van'ndan Prizren'e, Gagauz Yeri'nden Mardin'e, Ardahan'dan Üsküp'e kadar, yazan yazdıran koşturan Fahri Tuna varsa ortada, bizi bu topraklara kara sevdalı eyleyen, bu idealizmi aşıl原因ayan en başta Sami Güçlü Hoca'mdır. Hakkını ödeyemem. Sonraları profesör oldu. Tarım Bakanı oldu. Son on yıldır da Anadolu Mektebi projesiyle yeni Veysel Karafilikler, yeni Ali Uyanıklar, yeni Fahri Tunalar yetiştirmekle meşgul. Yetmiş beşinde bile sağlık problemlerine rağmen üç kıtada insan yetiştirmekle meşgul. Allah razı olsun. Bakanlık-milletvekilliği sonrası, dedikodu yerine insan yetiştirmekle meşgul örnek bir hocamız.

Senin Konya'ya ilk gidişin-görüşün ne zaman ve nasıl oldu? Kimlerle tanıştın? Bugüne değin kaç kere gittin? En son gidişin ne zaman?

2002 yılı kışıydı. Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürü'ydüm. Yol arkadaşım Faruk Şişman ile birlikte atladık 54 AR 735 resmî plakalı Kartal'a. Ankara, Kayseri, Konya, Afyon, Eskişehir, Bilecik... eller (dostlar mı desek) neler yapıyor görmek istedik. Konya BB Kültür Müdürü ile tanıştık. Ben seçim kazanmayı bilirim, sizin bahsettiğiniz kültür sanattan Kuveyt Türk Konya Şubesi Şefi İbrahim Dıvarcı anlar, dedi. Telefon etti. Gittik tanıştık

İbrahim'le. Arkadaş dost olduk. Yakın dostu Ahmet Kuş ile de. Aradan geçen yirmi üç yıllık süreçte en az yirmi üç kere görüşmüşüzdür İbrahim ve Ahmet kardeşlerimle. Ben Konya'ya her gelişimde mutlaka aradım, buluştuk. Onlar her İstanbul'a Balkanlar'a geçişlerinde bana yani Islama köfte ve kabak tatlısına uğrayıp beni sevindirdiler. Hatta İbrahim muziptir: Bir Gonya atasözü var ağabey; Ardahan'a giden yol Adapazarı'ndan, Fahri Tuna'dan geçer, diye der. Güldürür bizi. (Not: Bu yazıyı kaleme aldığım günün sabahında Konya'da Türbe yakınında bir mekânda yine İbrahim ve Ahmet'le buluştuk, hasret giderdik.) Dünya Mevlevihaneleri, İpekyolu, Türklerin Mirası gibi uluslararası dev televizyon belgesellerine ve prestij kitaplarına imza atıyor bu iki güzel adam. Hem insan olarak hem de yaptıklarıyla onlar önce Konya'nın sonra da bu ülkenin gururu. Ama kaç Gonyalı bunun farkında, orasını bilemem.

Konya ve Mevlâna?

5-6 Mayıs 2025 tarihlerinde, ayaktaşım Veysel Karafilik ile bir kitap projesi çerçevesinde iki günlüğüne Konya'daydık. Bize bu kez, yarım asırlık dostumuz Konya âşığı Fatih Tuncel kardeşim mihmandarlık etti. Bu sefer Şems-i Tebrizî Türbesi ve camiiyle başladık işe. Doğ-

ru da ettik. Zira bugün Türkiye’de ortalama bir vatandaşa Konya deseniz, hiç düşünmeden size Mevlâna der. Eyvallah. Haklıdır da. Ama işin özü, aslı biraz farklı. Şems olmasa bugün Mevlâna olur muydu acaba? Bilemeyiz. Şems, güneş demek. Sorunun doğrusu şu herhalde: Güneş olmasa dünya ve ay aydınlanır mıydı? Zor. Netice olarak. Konya bize göre, önce Şems demek sonra da Mevlâna Celaleddin-i Rumî.

Konya mutfağı desem sana?

İki günlük iş ve dost ziyaretimizde, Ali Uyanık, Paşa Yaşar, Fatih Tuncel ve Ahmet Büyükakkaşlar, bize Konya’nın belli başlı tüm lezzetlerinden ikram ettiler, sağ olsunlar. Adeta lezzet cennetindeydik. Etlı ekmekten fırın kebabına, saç arasından bıçak arasına. Karyagdı’dan Karnıyağlı’ya, Konya böreğinden Recai böreğine. Yoğurtlu’dan Peynirli’ye. Bamyacı çorbasından Zeze çorbasına. Künefeden katmere. Uf ki uf. Konya mutfağı gerçek bir imparatorluk, gerçek bir başkent mutfağıdır. Et ile hamuru çok güzel ve çok çeşitli türevlere ayırmış zengin bir mutfak. Bu zenginlikten mahrum olmamak için bir başta bir ortada Bamyacı çorbası ikram ederek mideyi rahatlatıyorlar. Adamlar dindar ya, zenzemden bile çorba yapmışlar, şimdi kısaca adı Zeze çorbası. Vallahi helâl olsun size Gonyalılar. Helalinden bir aferin, bir pekiyi size. Yıldızlısından hem de.

Konya senin için başka kimler demek Fahri Abi? Sami Hocam, İbrahim Dıvarcı ve Ahmet Kuş’tan sonra; ev arkadaşım Ali Uyanık. Epbap Ahmet. Fatih Tuncel elbette; tüccar mühendis, yiğit ve yere sağlam basan adamdır. Türkiye Yazarlar Birliği Konya Şubesi’nin temel direği Ahmet Köseoğlu. Eski başkanlardan M. Ali Köseoğlu. Üç yazar dostum: Abdullah Harmanlı, Sait Mermer, Atilla Yaramış. İki kadın yazarımız Ayşe Ünüvar ve Hüzeyme Yeşim Koçak. Paşa Yaşar var, bölümdeşim, gönüldaşım. İsimlerini yazamadıklarım, beni bağışlasınlar.

İlk olarak senin sınıf ve ev arkadaşın Ali Uyanık desem?

Şair doğmuş bir Gonyalı. Haza yazar doğmuş. Adım kadar eminim bundan. Ama o fabrikatör oldu. Nasip her şey. Benden dört yaş büyük. İlk sene ODTÜ’yü kazanmış okuyamamış.

İkinci sene Boğaziçi’ni kazanmış okuyamamış. Üçüncü sene Muğla’yı kazanmış okuyamamış. 12 Eylül 1980 öncesi. İslâmcı olduğundan okula sokulmamış, bırakmak zorunda kalmış hepsini. Anlayın memleketin hâlini. 544 fen puanı ile bizim (İTÜ SMF) endüstri mühendisliği sınıfımızın ilk öğrencisiydi. 783001. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi puanıdır bu aslında. Çok zeki, karizmatik, pratik, cesur, boksör biriydi. Lider yaradılışlı yakışıklı delikanlı. Ortadan uzunca bir boy, uzunca bir yüz, zeki bakışlar. Türk filminden çıkmış gelmiş gibiydi Ali. Cüneyt Arkın’ın amca oğlu varsayın. Son sene aynı evde kaldık. Çok anımız var. İkimizi de merhum Selahaddin Şimşek yetiştirdi. Kısa öz etkili atasözü, özdeyiş gibi konuşur. Çok severim. Çok severiz birbirimizi. Yiğit adamdır. Zengin adamdır. Zenginliğin yakıştığı adamdır. Hayatı kitap olacak adamdır. (İnşallah da bu yaz yapacağız, yapmalıyız.)

Ahmet Gündüz senin için neyi ifade ediyor Fahri abi?

Bana Ali Uyanık’ın armağanı bir yiğit dost. Türkiye Taekwondo Şampiyonu dost. Dünya’da da dereceleri var. Ürdün Taekwondo Milli Takımı’nı filan da çalıştırdı. Bizim Ali Uyanık’ın ekürisi. Can dostu. Konya İmam Hatip Lisesi yıllarından beri her gün beraber olduğu kardeşi. O da Ali gibi yarı Adapazarlı. SDMM’ya katkıları tartışılmaz. Ortadan uzunca bir boy. Hörmetlice bir baş. Güçlü kuvvetli etli bir yüz. Kafiyeli yüz hatları. Açık bir alın, hâlâ siyah saçlar. Ben şampiyonum, diyen bir eda. Çok severim Ahmet’i. Lakabı Epbap Ahmet. Soyadı Gündüz ama kimse bilmez, hatırlamaz. Söze Merhaba demiş miydik Epbap, diye başlar. İki cümlesinden biri Epbap ile başlar, diğeri Epbap ile biter. Çok sevimli bir konuşma tarzı vardır. Bu da ona çok yakışır. Biz Ali Uyanık ve Bekir Sakin ile üçümüz (1981-82) Adapazarı Karaağaçdibi İnönü Caddesi No. 27’de kalırken (üç katlı eski bir ahşap konağın zemin katında) bizim Epbap Ahmet gelirdi zaman zaman Konya’dan. Rahmetli anacığı Ali’ye işte bulgur, sucuk, pastırma filan gönderirdi. Tabii bizim gariban öğrenci evinde bayram havası eserdi. Epbap Ahmet, sporcu adam. Geldi mi on beş günden aşağıya gitmiyor. Sucuk ve pastırmalar da hızla azalıyor. Boğaziçi da sağ-

lam maşallah. Hiç unutmam bir gün Ali (ki Ali Ahmet'i kızdırmayı, takılmayı çok sever hâlâ); Epbabım, bu sucukları, pastırmaları annem bize mi gönderdi, sana mı; anlayamadım? diye üstü kapalı eleştirdi. Ahmet altta kalır mı: Epbabım; Müslüman gardaşı değil miyiz? Allah indinde bir farkımız mı var? Biz kakkahayı koyuverdik tabii ki. Geçen gün Ali, Ahmet, beraberdik. Yıllar sonra hasret giderdik. Ahmet'in akademiye katkılarını dinleyince, Ali, epbap az bile yemiş, adam haklı, dedim. Ali de pastırmalar yerden göğe helal olsun ona, çok haklısın Fahri, dedi.

TYB Konya, Ahmet Köseoğlu desem?

Bizim Türkiye Yazarlar Birliği'nin on yedi ilde şubesi, on ilde de temsilciliği var. Her şube imkânları ölçüsünde güzel işler yapıyor. Bu bir kamu hizmet sonuçta ve her şube başkanını zamanından enerjisinden ve cebinden para vererek edebiyata hizmet ediyor. Hepsine de ayrı ayrı müteşekkirimiz. 2000'de fazla üyesi olan TYB camiasında, hemen herkes söyler: Üç şubenin üretkenliği ayrıdır: Mahmut Bıyıklı'nın şube başkanı olduğu İstanbul, Ahmet Köseoğlu'nun başkanı olduğu Konya ve Fahri Tuna'nın başkanı olduğu Sakarya. (Ben yaş haddinden kendimi emekli edip M. Furkan Özren başkanlığındaki genç bir ekibe nöbeti yakın zamanda devrettim.) Aslen Ziraat mühendisi olan Ahmet Köseoğlu zeki, hatip, organizatör, karizmatik, üretken ve toparlayıcı bir kardeşimdir. Ortadan az uzun, benim gibi etine dolgun, orantılı bir yüz, belirgin kaşlar, üstü siyah yanları beyaz saçlar. Ahmet kardeşim budur. Her yıl 40 etkinlik düzenler. Hepsini de birbirinden değerlidir. Hepsini bir başka üyeye organize ettirir, sundurur. Herkesi işin içine katar. Belediyeleri de işin içine katarak bu etkinlikleri kitaplaştırır da yıl sonunda. Aslında bizim Ahmet, büyükşehir veya merkezdeki ilçelerden birisine belediye başkanı olacak adamdır. Çok da başarılı olur. (Edebiyata ağırlık vermesi, daha çok yazması da lâzım Ahmet kardeşimin, laf aramızda.)

Mehmet Ali Köseoğlu'nu sormak istiyorum?

Şair. Yazar. Şehirleri de yazıyor. Eski TYB Şube Başkanı. Aslen Kayserilidir derler. Olabilir. Şe-

hir yazılarını da sevmiştim. Şiirlerini de. Kendisini de severim. Pek görüşmesek de. İyi ki var, dediğimiz kalemlerden.

Sırasıyla Konyalı dört şair- yazar; Abdullah Harmancı, Vural Kaya, Sait Mermer, Atilla Yaramış'ı sormak istiyorum sana ağabey?

Harmancı ülkemizin sayılı öykücülerinden. Çocuk edebiyatında da en iyilerden. Türkiye'de hem edebiyat profesörü hem iyi yazar olan az sayıdaki güzel ve örnek insandan birisi. 2018'de 40 şair-yazar Balkan Kültür Kervanı'nda on gün beraberdik. Daha bir sevdik. Necip Tosun ile Nobel Edebiyat Ödülü Ankara'ya gelecek esprileri Türk edebiyatının en hoş hatırlarındandır. Şahidiz. Sakin, dengeli, oturaklı, müeddep, misafirperver, güzel kalemdir Abdullah'ımız. Vural Kaya iyi şair. İyi de çocuk edebiyatçısı. Yüz yüze hiç görüşmedik. Ama uzaktan severek takip ediyorum. Sait Mermer ile bir hafta 2023'de Ankara'dan Ardahan'a Kültür Kervanı'nda beraberdik. Mermer gibi güçlü gür sert ve doğru bir kalemi var. Güzel ve yiğit bir kalem, Sait. Kardeşimizdir. Atilla Yaramış'a gelince; 2017'de Sami Güçlü Hoca, Anadolu Mektebi'nin en iyi 40 liseli öğrencisine bir haftalık Balkan gezisi düzenlemişti. Atilla kafile başkanı, ben de güzergâh sorumlusu ve rehberdim. O gezide daha bir tanıdım ve sevdim. İyi şair. İyi kalem. İyi organizatör. Güler yüzlü, vefalı, edepli. Güzel de hatıralarımız var. Yolun açık olsun genç adam.

Konyalı iki kadın yazar, Ayşe Ünüvar ve Hüzeyme Yeşim Koçak'ı soracak olsam?

İki altın kalem. Ayşe Bacım bana Mustafa Özçelik ağabeyimin armağanı, Yeşim Bacım Konya TYB'ye gelişlerimin. İkisi de ödüllük kalemler. Aldılar da zaten. Daha da alacaklar. İkisi de zarif, naif, güler yüzlü kardeşlerim. Ayşe, daha dışa dönük ve enerjik, Yeşim, daha içe dönük ve sakin. İkisi de Konya'nın çok değerli iki kadın kalemi. Allah sayılarını artırsın.

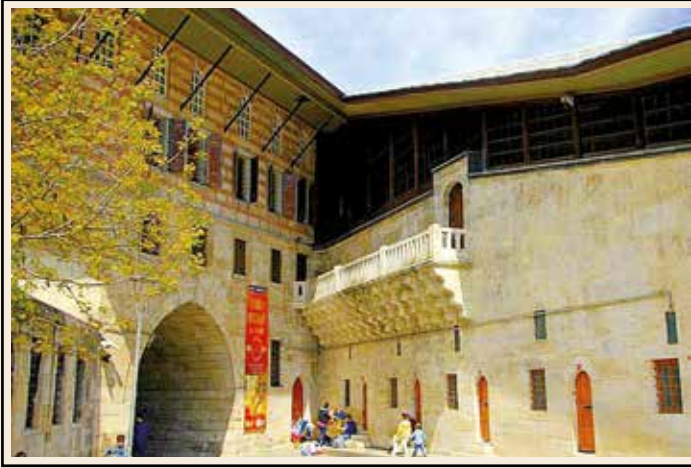
Son olarak Konya denilince aklımızda nasıl bir cümle kalmalı? Konya'yı beş kelime ile nasıl hatırlamalıyız?

Kadim. İslâm. Türk. Şems ve Mevlâna. Ve sükûnet. Tarihin koinunda bir güzel başkent.

YENİ CAMİ HÜNKÂR KASRI'NIN YIKILMASININ GÜNDEME GELMESİ

İstanbul'un sembolik yapılarından olan Yeni Cami Hünkâr Kasrı, klasik Türk mimarisinin de en önemli örneklerinden birisidir.

Sezer ŞİMŞEK

Yeni Cami Hünkâr Kasrı

16. yüzyılda Eminönü'nde inşa edilen ve Türk mimarisinin önemli örneklerinden biri olan Yeni Cami Hünkâr Kasrı, 1930'lu yıllarda bir yıkım planıyla gündeme gelmiştir. Ünlü Fransız şehir plancısı Henri Prost'un hazırladığı şehir planlarında kasrın yıkılması öngörülmüş ve bu konu Türk basınında uzunca bir süre tartışılmıştır. 1938 yılının Ocak ve Şubat aylarında Akşam, Cumhuriyet, Kurun, Son Posta, Tan ve Ulus gibi gazetelerde İbrahim Hakkı Konyalı, Burhan Felek, Peyami Safa, Zeke-riya Sertel, Abidin Daver gibi gazeteci ve yazarlar bu konuya dair yazılar kaleme almışlar, kasrın yıkılması fikrinden vazgeçilmesinin ardından bu tartışmalar sona ermiştir.

Kısa Bir Tarihçe

İstanbul'un sembolik yapılarından olan Yeni Cami Hünkâr Kasrı, klasik Türk mimarisinin de en önemli örneklerinden birisidir. Külliye'nin temeli Sultan III. Mehmed'in annesi Safiye Sultan tarafından 1597'de atılmıştır. Bu dönemde kara yoluyla ithal edilen ticârî malların gümrüğü Karagümrük'te ödenmekte, deniz yoluyla ithal edilen mallar içinse o dönemde bugünkü Eminönü semtinde gümrük kapısı bulunmaktadır. Gümrük emininin nezâretinde olması sebebiyle Gümrükönü veya Eminönü diye tanınan bu alana cami yapılmasına karar verilmiştir. Caminin mimarı Davud Ağa, caminin inşaatına başlanmasından kısa bir süre sonra (1598) vefat edince yerine Mimar Dalgıç Ahmed Ağa atanmıştır. Dalgıç Ahmed Ağa döneminde devam eden inşaat, 1603'te Sultan III. Mehmed'in vefat etmesi ve annesi Safiye Sultan'ın Eski Saray'a gönderilmesi üzerine yarım kalmıştır. 1660'ta Hatice Turhan Sultan'ın çabasıyla caminin inşaatına yeniden başlanmıştır. Cami, çeşme, dârül-kurrâ, sıbyan mektebi, Hünkâr Kasrı ve Mısır Çarşısı inşa edilmiş, inşaat 1663 yılında tamamlanmış, resmî açılış ise 1665 yılında yapılmıştır. Külliye'nin önemli yapılarından biri de Hünkâr Kasrı'dır. Celal Esat Arseven'in "Türk sivil mimarisinin en güzel parçalarından biri" olarak tanımla-

dığı Hünkâr Kasrı, Türk çiniciliğinin en güzel örneklerine sahiptir.

1930’Lu Yıllarda İstanbul’un İmarı Meselesi ve Konunun Basında Gündeme Gelmesi

Cumhuriyet dönemi İstanbul’unda 1933 yılında imar müdürlüğü kurularak İstanbul’un imarı konusunda ilk çalışmalara başlanmış ve 1936 yılında Fransız mimar ve şehircilik uzmanı Henri Prost İstanbul’a davet edilmiştir. Bu dönemde şehircilik projeleri ve uygulamaları, modernleşmenin etkili bir aracı ve çağdaş toplum yaşamının gerektirdiği kent imgesinin oluşması bakımından önemli alan olarak görülmüştür. İlk imar hareketi ise 1938 yılında Yeni Cami’nin etrafının açılmasına ve Eminönü Meydanı’nın genişletilmesine yöneliktir. Bu dönemde Prost’un planı çeşitli sebeplerde tepkiyle karşılanmıştır. Bu sebeplerden birisi Yeni Cami Hünkâr Kasrı’nın yıkılmasının gündeme gelmesidir.

1938 yılının Ocak ayında yayınlanan gazetelerde kasrın yıkılmasının gündemde olduğu belirtilmektedir. Ulus gazetesinde “Eminönü meydanının açılma hazırlıkları” başlıklı haberde “bir kısım mütehasşısalar bu kemerin camiye sonradan ilâve edildiği ve meydanı çirkinleştirmekten başka hiçbir işe yaramadığı fikrindedirler” denmektedir. Akşam gazetesinde ise “Eminönünde yakında istimplâke başlanacak” başlığıyla konuya yer verilerek bu kemerin muhafaza edilip edilmemesinin Prost’un vereceği karara bağlı olduğu ifade edilmektedir. Türk basınında Hünkâr Kasrı’nın yıkılmasıyla ilgili tartışmalar da gazetelerde çıkan bu haberlerin ardından başlayacaktır.

Basındaki Tartışmalar

20 Ocak 1938 tarihli Kurun gazetesinde dönemin önemli mimarlarından Kemal Altan ve Şevki Balmumcu’nun görüşlerine yer verilmiştir. Altan, Hünkâr Kasrı’nın altında bulunan kemerin “mimari bakımdan Prost’un dahi hayranlığını uyandıracak bir estetik” olduğunu belirtmekte ve “Yenicami kemerinin kaldırılması hakkında çıkarılacak rivayet bile soğuktur” demektedir.

Aynı tarihte Burhan Cahid Morkaya imzasıyla Son Posta gazetesinde yayınlanan bir yazı

ise “Yıkalım, efendim!” başlığını taşımaktadır. Burhan Cahid Morkaya, bu yazısında Yenicami kemerinin caminin cephesine kanser gibi yapıştığını ve taş yığımına benzettiği kemerin yıkılması gerektiğini söyleyecek ve ardından “Yıkalım efendim. Bu taş yığımına incek her kazma o güzel mabede şeref verecektir.” diyecektir.

20 Ocak 1938 tarihinde yayınlanan yazılardan bir diğeri ise Zekeriya Sertel’e aittir. Sertel, Tan gazetesinde “Yenicamiin Kemerini” başlıklı yazısında kemerin yıkılmasına karşı çıkmakta, konuyla ilgili bazı isimlerle konuştuğunu ve bu görüşlere göre kemerin ve Hünkâr Mahfilî’nin cami açısından bir çeşit dayanak işlevi gördüğünü, binanın kaymaması bakımından işlevsel olduğunu belirtmektedir.

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan “Yenicami kemerinin yıktırılması mes’eleşi” başlıklı haberde ise meşhur ressam ve müzeci Osman Hamdi Bey’in kardeşi olan Halil Edhem Eldem’in görüşlerine yer verilmiştir. Halil Edhem Eldem, “Ben kemerin yıkılmasına kat’iyen aleyhtarım. Bu kemer sonradan yapılmış değildir. Camile beraber yapılmıştır. Kemerde bugün emsiline ender tesadüf edilebilecek kıymette güzel bir daire vardır. Kemer, şehrin bir ziyenatidir. Hiç yıkılır mı o?..” demektedir. Buna benzer bir görüşe Akşam’da da rastlanmaktadır, “Böyle bir fikri ileri sürmek şöyle dursun akla getirmek bile ‘günahı kehair’ sayılır.” denmektedir.

Buna karşılık daha önce “Yıkalım, efendim!” başlıklı yazısı yayınlanan Burhan Cahid Morkaya, 26 Ocak 1938 tarihinde bu düşüncesini tekrarlamıştır. Morkaya’nın bu yazısına cevap o tarihlerde Cumhuriyet’te yazmakta olan Peyami Safa’dan gelecektir. Peyami Safa, “İstanbul gencleştirmek ameliyesi” başlığını taşıyan bir yazı yazarak -Hünkâr Kasrı konusunda Morkaya’ya katılmamakla birlikte- Morkaya’ya benzer bir tavır sergilemiştir. İstanbul’da geçmişten yâdigâr kalan her taşı saklamayı bir manyaklığa benzeten Peyami Safa, Prost’un şehre yapacağı gençlik aşısıyla modern bir İstanbul’un ortaya çıkacağını söylemekte, “Eski bir şehir yıkılmadan yenisi yapılmaz” diyecektir.

Aynı tarihte yayınlanan bir diğer yazı ise ileriki yıllarda “Şeyhü'l-muharrirîn” ünvanıyla anılacak olan Burhan Felek'e aittir. Felek, kemerin ve Hünkâr mahfilinin yıkılması kararına karşı çıkmıştır. Bu yazısında “içerisinin nefis bir eser olduğunu bildiğimiz mahfelin bindiği kemerin yıktırılması -Matbuat Kanununca cürüm teşkil etmesin diye daha fazla söyleyemiyorum- pek ayıp olur” diyen Burhan Felek, yazısının devamında da “Türk mimarisi içinde tezyin sanatı bakımından bir şaheser olan caminin bu kısmına ilişilmemesini alâkadarlardan cidden rica ederiz. Günah olur vallahi!” ifadelerini kullanmaktadır.

Basındaki bu tartışmalar sürerken Meşrutiyet döneminde İstanbul Şehremini (Belediye Başkanı) olarak görev yapan Cemil Topuzlu'nun kemerin kaldırılması gerektiğine dair görüşlerine yer verilmiştir. Aynı zamanda bir cerrah olan Cemil Topuzlu, Yenicami kemerini “bir adamın boğazındaki ur”a benzetmiş ve “Bu kemerin orada kalmasına kat'ıyyen taraftar değilim.” demiştir. Bu haberin ertesi günü Eminönü meydanının açılmasına fiilen başlandığına dair haberler çıkmış ve dönemin Nâfia Vekili (Bayındırlık Bakanı) olan Ali Çetinkaya, kemerin yıktırılması fikrini savunan Cemil Topuzlu ile aynı düşüncede olduğunu ve caminin temelini zarar vermiyorsa kemeri kaldırtacağını söylemiştir. Şehirde yüzyıllardan beri var olan sembolik bir yapı için “kemeri kaldırtacağım” ifadesinin kolaylıkla kullanılması da oldukça ilgi çekicidir.

Çetinkaya'nın bu açıklamasıyla aynı gün Son Posta gazetesinde ünlü ressam Şevket Dağ'ın görüşlerine yer verilecektir. Yeni Cami kemerinin kaldırılması fikri karşısında içinin sızladığını söyleyen Dağ, bu binanın başlı başına bir sanat eseri olduğunu belirtecektir. Bu günlerde İbrahim Hakki Konyalı da “Yenicami Kasrı Niçin Yıktırılmamak Lâzımdır?” başlıklı yazısında kasrın bir cephesinin, eski Bizans surlarının bir parçası olan Gömlekli Kule'nin üzerine inşa edildiğini ve bu kulenin İstanbul'un fethinde en son teslim olan ve İstanbul'da Türk bayrağının en son çekildiği yer olduğunu belirtmektedir. Bunun yanı sıra Cumhuriyet gazetesinde ressam Fuad Soyhan'ın görüşlerine de yer verilecektir. “Ecdadın bıraktığı bu eserlerde her

Türkün, hatta tarihin bile manevi birer hakkı vardır” diyen Fuad Soyhan, kemer ve mahfilin millî bir abide olduğunu söylemektedir.

8 Şubat 1938 tarihli Akşam gazetesinde ise Prost'un avanprojesine göre kemerin yıkılacağı; fakat Belediye'ye göre projenin bu kısmının değiştirilebileceği belirtilmektedir. Tan'daki haberde ise “Kemerin vaziyeti hakkında son karar Prosta bırakılacaktır” ifadesi kullanılmıştır. O gün için yaklaşık üç asırlık bir millî âbide olan bu eserin âkıbetinin Fransız mimar Prost'a bırakılacak olması da oldukça dikkat çekicidir.

Bu tarihlerde Mimar Sedat Çetintaş da kemerin yıkılması fikrine karşı çıkmıştır. Çetintaş, “Yenicami kemerinin tarihî ve mimari kıymeti hakkında söz söylemek istemiyorum. Herkes bilir, bilmeyenler de gider ve görür. Ancak şunu söylemek isterim ki, abidelerimize karşı artık basit görüşlü olmaktan uzaklaşalım” ifadelerini kullanmaktadır.

Gazetelerde yayınlanan haberler ve basındaki tartışmaların ardından 22 Şubat 1938 tarihli Tan gazetesinde Hünkâr Kasrı ile ilgili kararın belli olduğu yazılmıştır. Haberin başlığında “Karar Verildi: Yenicami Kasrı, Bugünkü Haliyle Muhafaza Edilecek” denmektedir. Gazetelerde yapılan yayınların dikkat çektiği ve konuyla alakalı ilmî bir komisyon kurularak karar verildiği belirtilmektedir. Haberin devamında ise toplantıda dile getirilen fikirlere yer verilmiştir: “Kemerin tarihî kıymeti büyüktür ve Yenicami kadar eskidir. (...) Şehrin ve meydanın manzarasını bozmak şöyle dursun, bilâkis güzelleştirecektir. Binaenaleyh yıkılması katiyen mevzu bahis değildir ve olmamalıdır.” Muhtemelen Yeni Cami'nin temelini zarar görmesi endişesiyle yıkılmasından vazgeçilen kemer ve Hünkâr Kasrı hakkında toplantıda dile getirilen ve gazetede yayınlanan ifadelerin övgü dolu olması oldukça ilgi çekicidir. Daha ilginç ise toplantıya katılanlardan birinin, kemerin yıkılmasının aslında bir şakadan ibaret olduğunu söylemesidir. Haberde şöyle denmektedir: “Toplantının sonunda heyet azasından biri, kemerin yıkılması hakkındaki şayialara temas ederek şöyle demiştir: “-Bu şayia, İstanbul halkının eski eserlere karşı olan sevgisini ve hassasiyetini ölçmek için yapılmış bir şakadan ibaretir...”

SOKAK ARASI KANATSIZ ÖĞRETİLER

Bahar gecesinde gök gürültüsüne ihtiyaç var algımızı yerinden oynatacak.

Canan COŞAR

Yaratıcı zekamızın azlığı algımızın düşüklüğünden, yepyeni hayallere yelken açamamak da su korkusundan olsa gerek. Geçmişten başka neyimiz var gezdiğimiz sokak aralarında. Ayağımıza takılan kaldırım taşını oynatıp yerinden kaldırmadan soğumaz yüreğimiz. Gitmiyor öteye yaratıcı hayallerimiz. Bahar gecesinde gök gürültüsüne ihtiyaç var algımızı yerinden oynatacak.

Bahar mevsimlerin en büyüleyici olanıdır. Derin derin daldırır uzaklara kesip atmaz hayal kurarken. En çok da sevginin içinde tutar. Sonra bir papatyaya takılır gözümüz, yapraklarını koparıırken içimiz sızlasa da seviyor mu sevmiyor mu diye merak eder dururuz. Bahar kadar çok değerli bir olgudur sevmek. Öyle olmasa papatya ile nedir alıp veremediğimiz? Genlerimizde sadece is kokusunu taşıyoruz su gibi bir kaynaktır sevgi. Allah kalp atışına yükler nabzın seyri onunla devam eder.

Elimizde güneş feneri dolaşıp duruyoruz sokak arasında yüzümüz asık, neyi arayıp duruyoruz bilinmez lakin bir sebebi olmalı gün ışığında bulmaya çalıştığımızın. Neyin dayanıksız hali neyin tahammülsüzlüğü yüzümüze yansıyan? Kanımızda dolaşırken sevgi hücreleri. Yağmurun toprağa düştüğü gibi düşüyoruz iki avuç arasına. Ne güzel karşılıyor yüzünde tebessümle avuç içinde saklayan. Farkında olmalı taşıdığı sevgi hücresinin. Ayakları yere basmıyor sırtında kanatları eksik. Gök gürültülü gecelerin gündüzünde esintiye eşlik eden ağaçlar ısıklık çalıyor ninni söylüyor kucaktaki yavruya uyusun da büyüsün diye.

İki avuç arası mutluluk ve doğal sevgiden kastımız nedir diye sorulacak olursa, Allah sevgiyi nakış gibi işliyor insanın kalbine. Varlığını hissettirebileceği en güzel yer insanın kalbi. Aile fertlerinin birbirlerine iyilik veya kötülük halleri işte bu sevginin sağladığı bir tahammül ve kabuldür. İnanmaya ihtiyaç gibidir sevgi. Zıtlık dengesi bu nakış ile sağlanıyor, tıpkı gece ile gündüz gibi. Elbette herkes bu doğal sevginin farkında değil şartlar dahilinde oluşur zanneder kimileri.

Evlilik, yeni bir yuvanın oluşumu evleneceğin insana bu doğal sevgiyi sunmakla yaşanması mümkün. Ayna gibidir insan diğerine. Hissettikçe taşır hücrelerinde. Eş olarak kabul gördüğün kişiye duyulan sevgi onun anne baba ve kardeşlerine ayna ile yansıtırsın. Doğal sevgi kaynağı aktarılmış olur kendi doğalında. Akraba ve aile arasında yaşanan problemler bazı zamanlar mesafeye uzak durmaya sebep olsa da genlerden aktarılan sevgi, bir araya geldiği an bu sevgi devreye girer ve kalpler yumuşar.

HAT SANATININ YÜZAKI -3-

Reis'ül Hattatîn Hasan Çelebi Hocamızı 24 Şubat 2025 tarihinde ebedî âleme uğurladık.

Ekrem KAFTAN

Merhum Çelebi, Cumhurbaşkanı Erdoğan ile...

İcazet aldıktan sonraki çalışmalarınız nasıl devam etti?

"İcazet dönemi ki, yeri gelmişken hatırlatalım. Talebeler illa icazet alalım diye can atıyorlar. Oysa icazet işin sonu değil, başlangıcıdır. Hocanın talebeyi birazcık serbest bırakması için verilen bir belgedir. Artık sen kendi başına biraz bir şeyler yap, demektir. İhtiyacın olursa gel, demektir. 6-7 aylık talebeler aldıkları sertifikayla ben hattat oldum deyip ders veriyorlar, bunu yapmayın, dedim Büyükşehir yetkililerine. Evet öğreteceğiniz bazı sanatlar var bunlara bir şey demiyorum ama, tezhîb gibi, hat gibi çok ihtimam isteyen sanatları sertifikayla 8-7 ay içinde hoca tayin etmeyin. Kumaş işçiliğini öğretebilirsin. Buna benzer birçok sanatlar var. Ama bu olmaz. Onun için bizde de icazet budur. 10 sene talebeye icazet verirsin. Talebe birazcık rahatlasın. Kendisine güven gelsin. Bir şeyler yapsın. Ben görmedim ama öyle başlattım ve öyle yapıyorum."-"Cenabı Hak, Kur'an-ı Kerim'i İbranice yazıya yazdırmıyor

Çünkü köleler azad edilmek için ya para ödeyecek, yahut da para ödemek için mühlet isteyecek. Diyecek ki, "Ben azad olmak için istediğin parayı vermek için 3 sene mühlet ver, kazanıp ödeyeyim." Buna mükatip köle denir. Bir hükme bağlanmış. O gelen Mekkelilerin öyle bir teklifi olmadan okuma yazma bilenler var. İşin çok enteresan tarafları var. Medine'de o zaman Yahudiler çok, ellerinde Tevrat var. Tevrat'ın yazılı tabletleri var. Amma Cenabı Hakk'ın muradı yok. Yeniden bir yazı ihdas ediyor. Oysa ki İbranice yazının esası Levh-i Mahfuz'da yazılmıştır. Çünkü Tevrat yazılı inmiştir. Cenabı Hak, Kur'an-ı Kerim'i İbranice yazıya yazdırmıyor. Yeniden bir yazı murad ediyor. Ondan sonra da "Alleme bil kalem, Allemel insana mâlem ya'lem", "Nun, vel klemi vemâ yesturun" bunda bir hikmet var. Efendimiz, eserlere siz 10 kişiye okuma yazma öğretirseniz azadlısınız, buyuruyor. Ben de bunu da bir şuurla söylediğimi zannetmiyorum. Bu iş elden gidiyor bir kültür değeridir kaldırayım, kurtarayım diye değil, aklıma geldi söyledim. Sonra sonra dedim ki doğru bir şey. O zaman 10 talebeye icazet vereceğim diye düşündüm. Sonra 10

oldu, 100'e yaklaştı. Sonra yetmiyormuş. Birazcık da hanımlara icazet verelim, dedik. Onların sayısı da 15'e çıktı."

Hat yazabilmek için kabiliyetli olmaya gerek var mı ve gerekli kalemi nasıl temin ediyorsunuz?

"Bu işin kabiliyeti sevmek ve sebatıdır. Eğer bu işi seviyorsan sebat edebilirsen bir şeyler yaparsın. Birisi Sami'ye özenir oraya kadar gider, birisi gidemez kalır. Çünkü Sami ile diğer hattatlar arasında, Allah rahmet eylesin Hamid bey sık sık söylerdi. Harf İnkılabı gecesi , Bab-ı Ali Caddesi'nde 350 hattat dükkan kapattı, derdi. Bu insanlar nereye gitti. İşin gariip tarafı, benim derse başladığım zamanla Harf inkılabı arasında 30-35 sene var. Bunların kalemi, mürekkebi, kağıdı nereye gitti. Bir tane bulamıyoruz. Bulamadık. Kalemliklikten neler çektik. Sokaklarda balık tutanların kamışlarına göz diktik. O zamanlar kamışları olta gibi kullanırlardı. Birinden istedim de adam bana, git Çengelköy'te çiçekçi var, bir de Mısır Çarşısı'nın orada bulursun dedi. Çengelköy'deinde bir tane buldum. Adamdan istedim, ne yapacaksın dedi, elindeki kısa balık tutulmaz, çiçeğe mi dikeceksin, dedi. Anlattım. Bunu duyunca al hadi dedi, para da istemedi. Parası da bir şey değil, 20 kuruş. Sonra İranlılarla irtibat kurunca anladık ki oradan geliyormuş ve menbaı orasıymış. Bugünkülerin hepsinin elindeki İran'dan geliyor. Bu kalemler orada özel yetiştiriliyor. Herkesin yeri var. Sonbaharda kesiyor biçiyor, kurutuyor. İlk defa İran'a gittik, ona dedim ki kalem alalım. Yerinde görmek istedim.kapalı Çarşısı var, gittik. 3-4 dükkan yanyana tavana kadar her taraf kalem dolu. Büyük bir heyecan duyuyorum. Biz burada bulamıyoruz. Eskiden dairelerde kurşun kalem bitince ucuna boru gibi bir şey takarlardı tamamını kullanmak için. Biz de neredeyse öyle yapıyoruz. Oraya gittik ki kamyonlarla kalem doldurmuşlar. İran'la itikadi meselelerden dolayı olan uzaklık bu sanatları etkilememeliydi. Sanat bağı kopmamalıydı. O koptuğu için bir çok şeylerden buradaki sanatkarlar mahrum kalmışlar. İran'da yetişen kamış kalemler burada yetişmiyor. Onlara mahsus bir şey. Bizim Rize çayı gibi bir şey. Bir öğretmen arkadaşımız bir süre hat çalışmıştı. Sonra Rize'ye tayini çıktı. Orada kamış görmüş, üstünden kamyon geçtiği halde kırılmamış. Alıp bana getirdi. Baktım olmuyor. Çünkü bu kalemlerin içi beyaz, dışında yarım milim kadar

sert bir ninesi var. Yazıyı yazan kısım o. İçi yumuşak ve içinde belli bir miktar boşluk var. Rize'den getirdiğinin içi tamamen dolu, esnemiyor. Kalemin esneme payı var. Biz kalemin ucunu şakkederiz, oraya mürekkeb dolar ve esnediği için mürekkeb peyderpey akar ve yazıyı yazarız. Öbürü esnemiyor. Mürekkebi akıtmıyor. Yazdığın zaman yarım santim yazıyorsun mürekkeb bitiyor. Bir daha batır bir daha batır, hattatı öldüren odur. Sık sık trafik ışıklarında şoför nasıl sinirlenirse mürekkebi akıtmayan kalem de hattatı öyle sinirlendirir. Kalem İran'a mahsus. Bu malzemeye nail olduk" görüşlerini dile getirdi.

Hat sanatının icrası esnasında aldığınız zevk ve mutluluk hakkında duygularınızı anlatır mısınız?

Hat sanatının hattata verdiği zevk ve mutluluğu anlatmak çok zor. Bu sanatın verdiği ruh ve zevki anlatmak zor, Yaşamak lazım ki anlayacaksın. Bir insan kalemi eline alıp da önünde iyi bir kağıt, işlek bir mürekkep, biraz da kendisi dinç ve istekli olup kalemi kağıda koyduğu zaman yazmak istediği harfi bir kalemde çıkarınca o mutluluk ona yeter. Cennetten ona bir deste gül verilmiş gibidir o. Vav çok estetik bir harftir. Hattatlar kalemi açınca onu bir denerler . Bir antrenmandır o. Bunun anlatılması zor.

Bugüne kadar yazılarını yazdığınız mabedler hakkında bilgi verir misiniz?

"Mabetlere vesaireye yazılan yazıların üstünde fazla durmuyorum. Eser olarak ben talebelere bakıyorum. Çünkü bu işin devamını sağlayacak olan bunlar. Camideki yazılar nakıştan ibaret kalıyor. Onların bir kısmı da bugünkü teknolojiyle yapılıyor yıkılıyor gidiyor. İlahiyat Camii'nde mihrabda kubbede yazım vardı yıkıldı gitti. Şadırvanda vardı. Heder oldu. Vazife yaptığım camide Fıstık Ağacı'nda Uğur bey (Derman) gördüğü zaman dedi ki; "Adeta Bursa Ulu Camii'ni buraya taşımışsın" dedi. Büyük yazılar vardı ve her çeşitten koymuştum. Kufi vardı, divani vardı. Sülüs vardı. Celi Sülüsler vardı. Ama yıkıldı geçti hiçbiri kalmadı."

"Medine'de hizmetim oldu. Kuba Mescidi yıkıldı, yeniden yapıldı. Orada bin 400 metrelik bir işim oldu. Kufi yazdım hem de. Bilmediğim halde giriştim ne cesaret. Kimseden talim ve tedrisini görmedim. Bunu kısa bahsetmek istedim. Kayda

geçsin. Mimar Mahmut Kirazoğlu'nun babasıyla tanışıyorlardık ahbabımızdı. Kendisiyle de tanıştık O Kuba Mescidi'nin projenin tatbikinde danışmanlık yapıyor. Proje Müdürü Erdoğan bey var o da Türk. Proje başkasının onlar tatbik ediyor. Bana dedi ki "Kuba Mescidi'ni yapıyoruz, temeller çıkmış. 65 küçük kubbe, 3 büyük kubbe var. Bunları yazman için seni teklif ettik"

Beni Medine'ye davet etti. O sırada Kuveyt'te bir caminin yazılarını yazdım. İçeride 60 metre Mülk Suresi yazdım. Dışarıda 70 metre kapı üstleri mihrab önü yazılar var. Yazıları yazdım, kuşak yazısı orada yazıldı. Kapı üstleri burada taşla işlendi. Tır ile gönderildi monte edildi. 1980-1985 yılları.

Kuveyt'ten Medine'ye geçtim. Kubbeleler daha çıkmamış ama inşaat çok hızlı gidiyor.

Orada bir şey daha yaşadım. Kuba Mescidi'nde günlük bir hedef var. Mesela duvarlar bugün duvarlar iki metre çıkacak. Ama akşam oluyor bakıyorlar 2.5 metre çıkmış. Bu duvarlar nasıl böyle fazla çıkıyor. Çalışanlar belli kayıtlı. 160 kişi. Fakat dağılma sırası geliyor 160 kişi değil daha fazla. Bir gün akşam işçi dağılacığı zaman "Sanat benim haberim olmadan kimse gitmesin, kapıyı kapatın" kapıyı kapatıyorlar bir sayıyorlar 230 kişi. Bizim 150 işçimiz var, bunlar kim. Bizim işçiler ayrılıyor diyorlar. Ayrılıyorlar. Geride kalanlar, siz kimsiniz. Diyorlar, sormayın. Birisi bakkal, birisi manifaturacı, sanatçı halktan birisi. Gönüllü gelip çalışıyorlar. Diyorlar ki "Burası İslam'ın ilk mabedi... Onlar Efendimiz Aleyhissalatü vesselam'ın mihrab taşını koyduğu yer. Onun için burada bizim de bir hizmetimiz olsun istiyoruz, ne olur bizi mahrum etmeyin." İnşaat 9 ayda bitecekti 6 ayda bitti. Gittik. Yazılar Kufi olacak dediler. Burada arkadaşlarla hazırlanırken bir taraftan da telaşındayım. Kufi nasıl yazılır bilmiyorum. Bir iki yere sordum, nerede örnekleri var. Yıldız Camii dediler. Tezyinli Kufi var Yıldız Camii'nde. Onlar tezyinli Kufi istemiyor basit Kufi istiyor. Gebze'de Mustafa Paşa Camii'nde var. Gittim baktım o da tezyinli Kufi. Ama bir fikir veriyor. Biraz içimizde kalan bilgilerle gittik. Biz istiyoruz ki Sülüs olsun. Bizim yazımız Sülüs diyoruz. Onlar Kufi'de ısrar ediyor. Mihrab cephesini Kufi ile yazdık. Halen mevcut yazılar. Götürdüğüm arkadaşlar yazdılar. Kabul meselesi bitti. Arkadaşlar verilen ücrete razı olmadılar geri gönderdiler. Bana müteahhit bu iş yapılacak dedi. Bana üç gün mühlet ver, dedim. Düşündüm hesap ettik, Dü-

şündük kabul ettik. Onlar Kufi'de ısrarlı ben Sülüs yazmak istiyorum. Bu iş Medine Valisi Emir'den geçer, dediler. Emir bir gün inşaatı ziyarete geldi, görüştük. Kendisine Sülüs yazsak, dedim. Kible tarafındaki yazıları Sülüs yazdım. Kible cephesinde gördüğünüz Sülüs yazılar saç üzerine yazılmıştır. Saçları duvara dübelle tutturduk. Bin 400 metre yazı. Saçları antipas boyayla boyadık. Antipas 12 riyal, boya 4 riyal. Paslanmasın diye. Öyle bir teknikle yağlı boyayla boyadık ve yazıları altınla yazdık ve dübelle tutturduk.

Bunun dışında bazı işlerim var ama daha ziyade talebelere önem verdiğim için bunları dikkate almıyorum."

Hat sanatı sizin için neden bu kadar önemli?

"Hat sanatı kültürümüzü yaşıyor. Dünyanın her tarafında kabul gören ve zor bir sanat. Herkes öğrenebilir ama birisi 10 senede birisi 20 senede öğrenir. Birisi profesyonel olur biri amatör kalır. Fakat mutlak surette bu sanat klasik kaideler içerisinde kalmalıdır. Bunu herhangi bir modern sanatla birleştirerek, bunların kılıfına sokarak, bozmaya gitmek bizim haddimiz, hakkımız değil. Çünkü ecdaddan aldığımız bu temiz nasiye yazıyla bunu muhafaza edip, geriden gelen nesle bu yazıyı aktarmak boynumuzun borcudur. Hassas sanatlarımız yok değil var. Tezhip sanatı da çok ince bir sanattır. Kedinin kılıyla tahrir çekmek... tezhip sanatı da o. Eski kitaplarda klasik nakışlara baktığınız zaman insan bu sanatçı delirmede mi diyesi geliyor. Nano teknolojiyi orada kullanmış. O incelekte tahrir çekmiş. Bu da ehemmiyetli ama Hat sanatı gibi değil. Tezhip sanatı daha ziyade tabiattaki varlıklarla özdeşleşen bir sanat. Çiçektir yapraktır vesairedir. Yukarıda yaprağın biri büyük aşağıda küçük olmuş, o kadar göze çarpmaz. Çiçek az büyük az küçük olabilir. Tabiatda da bir çiçeğin hem küçüğü, hem büyüğü vardır. Bir gülün dalında üç tomurcuk açar biri büyük diğeri küçük Hat Sanatında öyle bir kaide var ki, harf kendi ölçüleri içinde aynı olacak. Talebe de aynı ölçüler içinde zapt eder de yüzde 70-75 muvaffak olursa icazete nail olur. Yaptığı işi oraya getirmesi lazım. Geride kalan yüzde 25' ömrünün sonuna kadar yakalamaya çalışması lazım. Yüzde 100'ü kimse yakalayamamış. 93 yaşındaki Kamil (Akdik) Efendi, "Öldüğüme değil, Hattı öğrenemediğime yanarım" demiştir ölürken. 100 seneyi geçenden de böyle bir söz duymadık." -SON-

AYVAZOSKİ'NİN LİRİK İSTANBUL'U

Âheste çek kürekleri mehtâb uyanmasın,
Bir âlem-i hayâle dalan âb uyanmasın.
Yahya Kemal

Leyla YILDIZ

Salı Pazarı'ndan...

Lirizm yüklü fırça darbeleriyle üç yanı denizlerle çevrili İstanbul'un eşsiz güzelliğini ve Boğaziçi'ni vecd içinde tuvaline taşıyan Ivan Aivazovski'nin tablolarında ışık suya altın bir varak gibi düşerken; hikmetin gölgesinde derunî bir varlığa bürünen gökyüzü, seyrine dalanı derin bir tefeküre çağırır.

Kimi tablolarında mehtap geceye safran zerrecelerini bahşiş olarak savurmuş, ateş böceklerini Marmara sularına ikram etmiştir. Geceler kâh ıslıl kâh yoğun bulutlarla örülü. Kimi resimlerinde gümüşü büyüyle Ay, göğü delerek yükselir; onun kesif gölgesinde İstanbul, bir rü'yâ silüetine dönüşür.

İki yüzden fazla İstanbul tablosuna imza atan, Kırım doğumlu Rus ressam Ayvazovski, Konstantinopolis'i bir Ortodoksluk merkezi ya da patrikhane değil, görkemli minareleri ve sayısız camisiyle Müslüman bir ülkenin payitahtı olarak resmeder. Bu yaklaşım, Avrupa'da usta ressamın tablolarına olan temâyülü daha da artırır.

Karşı kıyıda kubbeler... Kubbeleri çevreleyen mâvi boşluğa mil çekmiş kalem uçlu minareler... Fıstık çamı diye göğe ün salmış selvi boylu güzeller; onların berisinde debdebenin nişanesi saraylara eşlik eden ve gurup anında zerrin bir kadehi çağırştıran kulelerdir, İstanbul'un muazzam silüetini inşa eden. Ne antenler kirletir şah-ı cihânın çehresini ne rezidanslar ne de köprüler...

Sana dün bir tepeden baktım

Tophane sırtlarından yahut Tepebaşı'ndan resmettiği İstanbul panoraması dillere destandır. Sarayburnu'ndan itibaren sola doğru yükselen yamacın başında Topkapı Sarayı, kurum kurum kurulur. Bu sahil sarayı, tâ uzaklardan görülen burçlarla çevrilidir. Has bahçenin gülleri seçilmez ama yılları deviren çınarları tablolarda kendini aşikâr eder. Hemen üstte Adalet Kulesi, sağa doğru Aya İrini, tüm görkemiyle dört minareli Ayasofya ve altı minareli Sultan Ahmet Camii arz-ı endam eder. Biraz daha ötede Süleymaniye'nin insicamlı görüntüsü, onun solunda Beyazıt Yangın Kulesi ve serencamı hoş bir hikâye olan Galata Kulesi seyrüsefer eder Aivazovski'nin tablolarında. (Devam Edecek)

ELMAS MADENCİLİĞİ

Alüvyon toprak (ikinci): Genellikle dere, nehir gibi akarsularda veya bunların yön değiştirmiş kuru yataklarında elmas bulunur.

Nuri DURUCU

Elmas

Elmasın Yer Kabuğunda Bulunması

Elmas yeryüzünde iki farklı yerde bulunur:

1- Alüvyon toprak (ikinci): Genellikle dere, nehir gibi akarsularda veya bunların yön değiştirmiş kuru yataklarında elmas bulunur. Ayrıca kuru topraklarda, çöl, deniz kıyısı ve deniz altlarında da olabilir. Madenciler toprakları elek yardımıyla ayıklar ve içi su dolu yuvarlak kaplardaki elmas kristali topraktan ağır olduğu için dibe çöker. Tarihte Hindistan ve Brezilya'da bulunan elmaslar için bu metot kullanılmıştır.

2- Yanardağ bacaları (birinci): 1867'de Afrika'da elmas bulan madencilerin bilgileri önceki deneyimlere aitti. Yani elmasın akarsu veya kurumuş su yataklarında bulunacağı bilgisine sahiplerdi. Afrika'da elmas ilk bulunduğu toprağı bir metre derinliğe kadar kazmaya çalıştılar. Buna sarı toprak adı verildi. Pek çok madenci bu derinlikten sonra elmas çıkmayacağı bilgisine dayanarak aramaya devam etmedi. Fakat toprağı kazmaya devam eden diğer madenciler daha sert ve mavimsi renkte farklı bir toprakla karşılaştılar. Mavi renkli bu toprağı kazmak çok zordu fakat içerisinde bazı elmaslar bulundu, bu toprağı mavi toprak adı verildi. Bu haber elmas madencileri arasında hızla yayıldı.

Ashında bulunan dünyanın ilk elmas madeni olan Kimberley'di fakat henüz kimse ne ile karşılaşacağını bilmiyordu. Maden bulunan arazi 470 madenci arasında paylaşıldı. Her hak sahibine 9,55 metre kare bir alan tahsis edildi. Kazı aşağıya doğru devam ettikçe her hak sahibinden iki metre geçiş yolu alındı. Çıkarılan topraklar çuvallarda veya el arabalarıyla yukarıya taşınıyordu. Daha sonra madenin kenar kısımlarından kovalar sarkıtıldı. Daha sonra çelik kablolu vagonlar içerisinde toprak ve işçi nakliyesi yapıldı. Her madenci farklı hızda çalıştığından maden seviyelerinin bazıları yüksekte bazıları alçakta kalmıştı. Böylece 120 metre aşı-

ğı inildikten sonra iskeleler toprak duvarları taşıyamadı ve duvarlar çöktü. Bundan sonra madeni çıkarmak tam bir keşmekeşti. De Bers şirketi bütün madencilerin ruhsat hakkını 1899'da satın aldı ve elmas madenciliğinde düzenli aramaya geçildi.

Elmas Toprağı Çeşitleri

1870 yılına kadar dünyada bulunan elmasların % 100'ü alüvyon topraktan çıkarılmaktaydı. Günümüzde ise bu oran % 12'dir. Yanardağ bacalarından çıkarılan elmasların oranı da % 88'dir. Yapılan araştırmalarda 20 yanardağ bacasından sadece 1'inde elmas bulunur. İçerisinde elmas bulunduran 20 yanardağ bacasından ise sadece 1 tanesi ekonomik değer taşır. Böylece orantı kurulduğunda içerisinde elmas bulunduran yanardağ bacalarından sadece 1/400'ünde ekonomik değer taşıyan elmas bulunmaktadır. 250 ton elmas barındıran toprak cevherinden sadece 1 karat ham elmas elde edilir.

Elmas Madeni İşçileri

Dünyanın pek çok yerinden insanlar elmas bulma umuduyla 19. Yüzyılda Afrika'ya gelmiştir. Siyahlar ise köle olarak kullanılan işgücüyü. 1884'te madenlerde mahkûm çalıştırma izni alındı. 200 işçi ile başlayan çalışma daha sonra 400'e çıkarıldı. Böylece hükümet mahkûmlarla uğraşmak zorunda kalmayacak, şirket ise ucuz iş gücü temin etmiş olacaktı. Mahkûmların çalışma şartları berbattı. Geceleri hücrelerine çıplak gönderiliyor, elması yutmamaları için ellerine büyük deri eldivenler geçiriliyordu. Her yıl ortalama yüz işçiden 5-11'i toprak kayması, hastalık, elmas kavgası ve yangın yüzünden ölmekteydi.

Günümüzde ise işe alınmadan önce detaylı bir güvenlik soruşturması yapılır. Çalışma süreleri 2 ile 6 ay arasında değişir, daha uzun çalışanların güvenlik boşluklarını öğreneceği düşünülür. Çalışma müddeti süresince haberleşme kısıtlıdır. Video sistemi, kamera vs. gibi modern güvenlik cihazları ile maden kontrol ve gözetim altında tutulur.

Fiziki şartlar: Karanlık, kaya düşme riski, ağır mekanik makinelerin kullanımı, dar alanda araçları manevra ettirme, her 33 metre aşağı

inildikçe sıcaklığın 1 derece artması çalışma şartlarını zorlaştırır.

İşçilere maden civarında inşa edilmiş fakat dışarıya tel örgü ile kapatılmış barınak imkânı vardır. Bu alanda sosyal tesisler bulunur. Fakat güvenlikten dolayı güvercin yetiştirmek ve maket uçak uçurmak yasaktır. Madenden çıkan işçiler ultraviyole ışıkla kontrol edilir.

Elmasın Tarihte Satışı

İpek Yolu

Antik çağda Akdeniz'de yaşamış bir kavim olan Finikelilerin Akdeniz bölgesinden Atlas Okyanusuna çıkıp Almanya sahillerinden kehribar getirdiği bilinir. Aynı zamanda Akdeniz'den batıya Finike gemilerinde elmas taşımacılığı yapmaları da ihtimaller arasında görünmektedir. M.Ö. 330 yılında Makedonyalı İskender Pers (İran) ve Hindistan'a sefer yaptıktan sonra Yunanistan'a geri dönerken beraberinde Hindistan'da bulunan elmas kristallerini de getirmiş olabilir. Roma ve Arap mücevherlerinde çok az sayıda elmas görülür. 1074 yılında Bizanslıların Macar Kralına hediye ettikleri taç üzerinde elmas bulunmaktaydı. Bu taç tarihteki ilk elmaslı mücevherdir. Haçlı seferlerini düzenleyen Avrupa'nın doğudan getireceği listede ipek ve baharat yanında elmaslarda yer almaktaydı.

Hindistan hakkında araştırmalar yapan Biruni elmas ve kıymetli taşlar hakkında detaylı bir kitap yazmıştır. Kendileri de kuyumcu olan Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman zamanında Akdeniz'i Türk gölü haline getiren Barbaros Hayrettin Paşa'dan önce Avrupa'nın elmas bağlantısını yapan Rodos şövalyeleri ile İtalya'nın Venedik ve Ceneviz şehirleriydi. 16. Yüzyıldan sonra İspanya ve Portekiz Hindistan'a giden deniz yollarını kontrol altına almaya çalıştı ve ilerleyen dönemde Amerika kıtasının zenginlikleri Avrupa ülkeleri tarafından keşfedildi.

Fransız elmas tüccarı ve gezgin Tavernier 1631-1668 yılları arasında Hindistan'a altı yolculuk yaptı, Fransa'ya elmas getirdi ve hatıralarını yazdı.

ATA YURDUMUZUN YORULMAYAN SEYYAHI ÖZER RAVANOĞLU

Özer Ravanoğlu ağabeyimiz, gerek Bâbîâli Sohbetleri'nde, gerekse Bâbîâli Enderun Sohbetleri'nde meclisimizi fırsat buldukça şereflendirdi.

Mehmet Nuri YARDIM

Özer Ravanoğlu

Bazı şahsiyetler vardır ki çok sık görüşmezseniz de bilirsiniz ki onlar boş durmazlar. Zira bu idealist insanlar serapa hizmet erbabıdır. Seyahatte iseler yine bir derde deva olmak için, üzüntüleri gidermek amacıyla “Bismillah” deyip yola çıkmışlardır. Mülaki olmasanız da ziyarı yok, çünkü onlar hizmetlerini tamamlar, döner sizi de bilgilendirirler. Kıymetli büyüklerimizden Özer Ravanoğlu, zihnimde hep bu şekilde yer tutmuştur. Türkiye’de değilse, ata yurdumuzdadır. Belki Kırgistan’da, Kazakistan’da, Türkmenistan, Özbekistan’da veya Azerbaycan’dadır. Belki de Kırım’a gitmiştir veya Kerkük’e inmiştir. Geçmişte merhum Turan Yazgan Hocamız da, rahmetli kardeşim Kemal Çapraz da böyleydiler. Onlar da Türk dünyasının gönüllü akıncıları, güçlü neferleriydi. Allah gani gani rahmet eylesin.

Özer Ravanoğlu ağabeyimiz, gerek Bâbîâli Sohbetleri’nde, gerekse Bâbîâli Enderun Sohbetleri’nde meclisimizi fırsat buldukça şereflendirdi. İnanıyorum ki şimdi İstanbul’a geldikçe yine başka mahfillerde toplantılara değer katmaya devam ediyor. Birinde Mehmet Emin Alpkan’ı, öbüründe İrfan Atagün’ü yâd etmiştik. Her iki programda da değerli hatıralarını bizimle paylaşmıştı. O inci mercan hatırat ufuk açıcıydı

Güzel Bir Ömür

Özer Ravanoğlu; 1938 yılında Silifke’de doğdu. İlkokula Silifke’de başladı, mektebi Adana’da tamamladı. Adana’da ortaokuldan mezun olduktan sonra İstanbul Vefa Lisesi’ne devam etti. 1963 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi’ne bağlı Maçka Teknik Okulu’ndan mezun oldu. 1963-1964 yıllarında Elektrik İşleri Etüt İdaresi’nde; 1966-1967 yıllarında İstanbul Yol, Su, Elektrik Müdürlüğü’nde; 1968’de Adana Elektrik İşletmesi Fen Müdür Yardımcısı olarak çalıştı.. İstanbul Milliyetçiler Derneği’nde ve Türk Ocakları Genel Merkezi’nde muhtelif görevlerde bulundu. 1994 yılından itibaren Kazakistan ve Kırgızistan’da çalıştı. Türk Yurdu ve Kardeş Kalemler dergilerinde bazı yazıları ve hikâyeleri yayımlandı. Avrasya Yazarlar Birliği üyesidir.

Yüreğe Dokunan Dağlar

Ravanoğlu’nun bütün eserleri Ötüken Neşriyat’tan çıkıyor. Bunlardan birisi Tanrı Dağları’nın Eteğinde isimli eseridir. Sıradağlar şeklinde ülke ülke konuşlanan bu ulu dağ-

lar nice şiirimize, romanımıza, hikâyemize konu olmuştur. Onlara sahip çıkmışız. Zira yazara göre “Bu dağlar bizim dağlarımızdı. Bu dağlar bizim tarihimizin ruhuydu, omurgasıydı. Dünyada hiçbir dağ bizim için bu dağlar kadar değerli ve manalı olamazdı.” Ravanoğlu, Tanrı Dağlarının Gözyaşları adlı eserinde de yaşadıklarını, gördüklerini kaleme aldığını belirtiyor. O satırları okuyalım: “Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Türkiye Diyanet Vakfı tarafından cami inşa etmek üzere görevlendirildiğim Ata yurdumuzda (Türkistan Türk cumhuriyetlerinde) çeyrek asra yakın yıllarım geçti. Cenabı Hakk'ın lütfü keremiyle yolumuz önce Azerbaycan'a sonra ata yurdumuz Uluğ Türkistan'a düştü. Birçok eşimizin dostumuzun teşvikleri ile gördüklerimizi, duyduklarımızı yazmaya başladım. Bu coğrafyaya geldikten sonra en büyük heyecan kaynağımız her zaman Tanrı Dağları oldu. Çeyrek asra yakın bir süredir bu coğrafyada yaşamama rağmen, bazan eteklerinde, bazan yamaçlarında, bazan da zirvelerinde bulunduğum Tanrı Dağları bana hep heyecan verdi. Bu dağların ayrı bir özelliği, ayrı bir güzelliği var. Fakat Tanrı Dağları'nın şimdi başı hep dumanlı. Tanrı Dağları üstündeki karlarının dışında, iki asırdır hüznlerle, elemelerle yüklü. Yaylalarında beslediği, vadilerinde sakladığı Türk milleti eski haşmetini, eski kudretini kaybettiği için Tanrı Dağları'nın da gözlerinin yaşlı olduğunu hissettim. Son iki asırda çok ezildik. Güçsüz düştük. Tanrı Dağları'nın gürbüz evladı her yerde ezildi. Her yerde zulüm gördü. Doğu Türkistan'da, Orta Asya bozkırlarında, Kırım'da, Kazan'da, Kuzey Afrika'da, Yemen çöllerinde milyonlarca insanımız kırıldı. Geçmiş yıllarda zaferlere zaferler eklerken, artık elemelere elemeler yüklemeye başladık. Artık iki asırdır milletimizin gözü yaşlıydı. Tanrı Dağları'nın eteklerinde, yamaçlarında yaşayan Türklükle birlikte Tanrı Dağları da ağlıyordu.”

Doğudan Batıdan Hikâyeler

Özer Ravanoğlu, Doğudan-Batıdan Hikâyeler kitabında gerek Türkiye'de gerekse gezip dolaştığı Türk dünyasında yaşadığı hadiselerden, başından geçen hatıralardan seçtiği 23 hikâyeyi okuyucu ile buluşturuyor. Bu hikâyelerde günlük olaylar kadar Asya bozkırlarında yaşayan kahraman Türklerin azmini, ümidini ve inancını da hissediyoruz. Gönül coğrafyamızı yansıtan güzel metinler...

Ravanoğlu'nun dikkat çekici bir eseri de Alay Usta ve Çocukları'dır. Kitap, yakın tarihimize tutulan hakikat aynası. Yazarımız, 12 Aralık 2023 tarihinde sosyal medya hesabında Alay Usta ve Çocukları-Ülkücülerin Romanı'ndan bahsettiği yazısı-

na, “Aziz dostlarım” diye başlıyor ve şöyle devam ediyordu: “Gazze olayları bir daha teyit etmiştir ki Batı dünyası emperyalist zihniyetini, İslam düşmanlığını bir daha ortaya koymuştur. Batı her ne kadar parlak sözlerle zihniyetini saklasa da mızrak çuvala sığmıyor. Yazdıkları veya ifade ettikleri insan hakları, fikir hürriyeti sözleri yalnız kendiler için geçerlidir. Ukrayna ile Rusya arasında cereyan eden savaşta bazı bölgelerden göçler başlayınca, rengârenk en güzel yünlü elbiseler içinde topraklarını terk eden çocuklar için ‘Bunlar kara saçlı, kara gözlü çocuklar değil, mavi gözlü, sarı saçlı bizim çocuklarımız demediler mi?’ Demem o ki; sevgili dostlar atalarımızın Ehli Salip dediği batı medeniyeti (!) her zaman Müslümanlara düşmandır. Bu, mahut batı medeniyeti ise bütün İslam dünyasının en büyük dayanağı yegâne ümit kaynağı, olduğu için Türk milletine daha çok düşmandırlar.”

Tanıdığı Abide Şahsiyetler

Özer Ravanoğlu, 14 Mayıs 2022 tarihli “Beraber Biraz Düşünelim” başlıklı bir başka yazısında, “Aşağı yukarı altmışaltı, altmış yedi yıl oldu Türk Milliyetçiliği emrine asker olalı. O gün, bugün bu sevdamızdan hiç vazgeçmedik. Aç kaldık, açıkta kaldık. Zaman oldu horlandık, aşağılandık, ama hiç vazgeçmedik.” dedikten sonra tanıdığı meşhur şahsiyetleri şöyle zikrediyor: “Bu yıllar zarfında özellikle İstanbul camiasından, birçok kimseyi tanıdım. Necip Fazıl, Fethi Gemuhluoğlu, Mehmet Emin Alpan, Prof. Nuri Karahöyüküklü, Ali İhsan Yurt, Galip Erdem, Osman Yüksel Serdengeçti, Alpaslan Türkeş, Dündar Taşer, Numan Esin, Muzaffer Özdağ, Hacı Muzaffer Özak, Prof. Süleyman Yalçın, İlhan Egemen Darendelioğlu, Prof. Faruk Kadri Timurtaş, İrfan Atagün, Ergun Göze, Mahir İz, Nurettin Topçu, Ziya Nur Aksun, Prof. Erol Güngör, Prof. Esat Çoşan ve daha bir sürü kanaat önderi insanlar. Bu güzide insanlar, bir devre damgasını vuran insanların tabii ki bir kısmıdır. Yani ilk akla gelenlerdir. Bunların hepsine talebe oldum ve onlardan bir şeyler öğrenmeye çalıştım. Çünkü belki de tek övünç kaynağım, dinlemesini bilen insandım. Münevverimiz, edep ve terbiye sınırlarını aşanları münasip bir lisanla tenkit ettikten sonra yazısına şöyle nihayet veriyor: “Eskiden tekkelerin girişinde ilk karşılaşılan ifade ‘Edep Yâhû’ olurmuş. Medreseleri yok ettik ama keşke o ifadeleri muhafaza etseydik. O değerli söze bazı insanlarımızın ne kadar çok ihtiyacı var.” Aziz büyüğümüz Özer Ravanoğlu'na sağlıklı, bereketli ömür diliyorum.

HAMİDİYE ERKEK RÜŞDİYESİ, HAMİDİYE KIZ RÜŞDİYESİ

**Bina, 1899 yılında, Sultan Abdülhamit dönemi-
nin Millî Eğitim Bakanı Zühtü Paşa tarafından
1900 senesinde yapılmış ve aynı yıl Hamidiye
Erkek Rüşdiyesi adıyla öğrenime başlamıştır.**

Menekşe ÖZKAYA TUTUM

Okulun günümüzdeki hali

İstanbul ve Türkiye'nin en eski eğitim kurumlarından biri olan okulun, 1899 yılında Sultan II. Abdülhamid döneminde Maârif-i Umûmiye Nazırı Ahmed Zühdü Paşa için yapıldığını görmekteyiz. Zühtüpaşa Mahallesi, Tahtaköprü Caddesi'ndeki okul, biri Fenerbahçe Stadyumu bitişiğinde diğeri ise stadın karşısında olmak üzere üçer katlı iki binadan oluşmaktadır.

Fenerbahçe Stadı'na bitişik olan bina, 1899 yılında, Sultan Abdülhamit döneminin Millî Eğitim Bakanı Zühtü Paşa tarafından 1900 senesinde yapılmış ve aynı yıl Hamidiye Erkek Rüşdiyesi adıyla öğrenime başlamıştır. Diğer bina ise 1901 yılında yapılmış ve 1902 yılında Hamidiye Kız Rüşdiyesi adıyla açılmıştır. Okulun ilk müdürü Eşref Efendi'dir.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Millî Eğitim Nazırı Emrullah Efendi döneminde okulun adı Numune Ortaokulu olarak değiştirilmiştir.

Okul, I. Dünya Savaşı sırasında Kadıköy Yeldeğirmeni semtine nakledilmiştir. Mondros mütarekesinden sonra Yeldeğirmeni'ndeki binaların boşaltılmasıyla okul da o zaman Osmangazi adını taşıyan Ali Şamil Paşa köşküne taşınmıştır.

Bir müddet sonra Kadıköy Numune Ortaokulu adıyla Fenerbahçe Stadı'na bitişik olan binaya tekrar taşınmıştır. 1919- 1920 eğitim ve öğretim yılında, ilk kısım kaldırılan yalnız ek binaları kalan okulun ikinci kısmındaki Numune Ortaokulu ise bir süreliğine İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı olarak eğitim ve öğretime devam etmiştir.

1 Aralık 1919 yılında Sultânîye'ye çevrilen okul her iki binada Kadıköy Sultânîsi adı altında öğretime başlamıştır. Halkın okula fazla rağbet göstermesi üzerine mevcut binalar yeterli gelmemiş ve Süreyya Paşa'nın halası Zehra Hanım adına birinci binanın doğusunda iki dersaneli bir bina inşa edilmiştir.

Cumhuriyetin ilanı üzerine okul liseye “Kadıköy Lisesi”ne çevrilmiştir.

1933-1934 eğitim ve öğretim yılında Haydarpaşa Tıp Fakültesi'nin, İstanbul'a nakledilmesi üzerine Kadıköy Lisesinin bir bölümü Haydarpaşa Lisesine devredilmiştir.

1950 yılında Kız Ortaokulu kaldırılmış, karma öğretime geçilmiş, adı da Kadıköy Ortaokulu olmuştur.

1982-1983 öğretim yılında Kadıköy Lisesi adı ile okul liseye dönüştürülmüştür. 1933-1934 eğitim-öğretim yılında, 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren, orta ikinci sınıfta bu okulda eğitim görmüş olduğundan, okulun adı 5 Nisan 1983'te Kenan Evren Lisesi oldu. 1998-1999 eğitim ve öğretim yılında Kenan Evren Anadolu Lisesi olarak değiştirildi.

2010-2011 eğitim ve öğretim yılında okulun adı, İstanbul Anadolu Lisesi olarak değiştirilmiştir.

2020-2021 eğitim ve öğretim yılı itibarıyla okul arazisinin Fenerbahçe Kulübüne devredilmesi sebebiyle okul, eğitim ve öğretime Bostancı'daki yeni binada devam etmektedir.

Bilim, sanat siyaset camiasında başarılarıyla isim yapmış nice mezunlarından birkaçını sayacak olursak:

Melih Cevdet Anday (1915-2002 / Şair ve yazar) Hüseyin Nihal Atsız (1905-1975 / Fikir Adamı, Şair, yazar), Münir Nurettin Selçuk (1900-1981 / Bestekar), Cevdet Çağla (1900-1988 / Bestekar), Ahmet Kutsi Tecer (1901-1967 / Şair, yazar), Tahsin Banguoğlu (1904-1989 / Dilbilimci), Esat Mahmut Karakurt (1902-1977 / Yazar, Gazeteci, Öğretmen, Avukat, Milletvekili, Senatör), Ord. Prof. Dr. Nihat Sayar (1908-1978 / İktisatçı, akademisyen), Ord. Prof. Feridun Arısan (1907-1984 / Yüksek Mühendis), Tahsin Demiray (1903-1971 / Türk yayıncı ve siyasetçi), Mehmet Besim Darkot (1903-1971 / Coğrafyacı), Kenan Evren (1917-2015 / asker, devlet adamı ve ressam, Türkiye Cumhuriyeti 7. Cumhurbaşkanı), Ajda Pekkan (1946- / Türk pop şarkıcısı), Serkan Acar (1948- 2013 / eski futbolcu, spor yöneticisi, sinema oyuncusu ve siyasetçi), Ayşe Kulin (1941- / Türk yazar ve gazeteci).

NOT: Okullar şu anda, İstanbul Anadolu Lisesi adı altında eğitim ve öğretime devam etmektedir.

KENTLERİN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI

Geçenlerde Süleymaniye, Atatürk ve Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde çalışırken Kilisli Aslan Bey'in hatıralarını yayınladığı Osmanlı dönemi gazeteleri gördüm. Dikkatimi çekti.

Mehmet Cemal ÇİFTÇİGÜZELİ

Kilisli Aslan Bey (En solda ayakta)

Bir grup yazar arkadaşımın sohbet ederken, Tahsin Yıldırım: "Ağabey siz Kilis'li idiniz değil mi? Geçenlerde Süleymaniye, Atatürk ve Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde çalışırken Kilisli Aslan Bey'in hatıralarını yayınladığı Osmanlı dönemi gazeteleri gördüm. Dikkatimi çekti. Çok önemli hususlara işaret ediyor. Osmanlı Türkçesinden günümüz Türkçesine tercümeyle başladım." dedi. Sonra devam etti: "Tanıyor musun?"

İstiklal Savaşı Kahramanları

Tanımaz oluyor muyum? Milli Mücadele Kahramanı, Trablusgarp ve İstiklal Savaşı Gazisi Aslan Bey! Sevindim bittabi. Trablusgarp'da o yıllarda Mısırlı Muhammed Salih Harp Paşa da cephede.

Aslan Bey (1884-1942) anılarını anlatmaya önce Osmanlı Gazetelerinde, daha sonra da Yenısabah Gazetesinde devam etmiş. 1980'lyi yıllara kadar yaşayan Yenısabah'ta da mektuplarını neşretmiş. Böylece hekim olduğunu da böylece öğrenmiş oldum. Ancak hala ne basılı kitap olarak ne de dijital vaziyette istifade hazır yapılmamış. Üç beş gönüllü arkadaşımızın üstüne kalmış manevi görev. Dahası var yeni bilgilerimin;

Aslan Bey'in silah arkadaşları Fedai Mehmet Bey'in sol bacağındaki kurşun yarısından dolayı ayağı kesilmiş. Sonra Şehit İsmail Bey. Bir başka Şehit Şahin Bey (1887-1920). Sonra Gaziantep'te vefat eden Şahin Bey'in oğlu Hayri Bey.

Kuvay-ı Milliye Kumandanı Müslüman Bey, İslam Bey, Kartal Bey, Şehit Sakıp Bey, Kamil Polat Bey ilahir. Bu kahramanların hayatlarından bölümler de eğer Sahaflarda bulunabilirse Malul Gaziler Mecmuası'nda (1956) neşredilen Milli Mücadelede Kilis ve Havalisi yazısında mevcut imiş.

Fransızlar işgal ettikleri Kilis'te mesela tarihi Mercidabık Savaşından ismini alan ve bugün Yavuzlu diye bilinen Tilhabeş köyünü yakmışlar. Şehit Sakıp Bey ve arkadaşları Fransızların yığınak yaptığı birliklerden ağır topları bile gizlice çalarak Kuvay-ı Milliye güçlerine vermişler. Ayrıca Duyun-u Umumiyyeden 130 bin Liranın, 60 Bin lirası gizlice Antep'e kaçırılarak açlıkla mücadele eden halka ulaştırılmış.

Ankara İhtilafnamesi

Antep ile bilgi ve belgeleri Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 100.Yılında Cumhuriyet Dönemi Gaziantep adıyla yayınlamış. İyi de etmiş. Kilis Mondoros Mütarekesine göre önce İngilizlere (06.12.1918) bırakılmış. Bir sene sonra da bir başka emperyalist ülke Fransa'ya bu işgal devredilmiş (29 Ekim 1919).

Önce Kilis'te Cemiyet-i İslamiye, sonra Şahin Bey'in önderliğinde Kuvay-ı Milliye kurulmuş. Polat Bey Kilis Havalisi Kuvay-ı Milliye Komutanlığına getirilmiş.

Tahsin Yıldırım arkadaşımıza sordum çalışma ne zaman tamamlanır diye, yoğunluğundan dolayı bu gönüllü görevi Ömer Hakan Özalp üstlenmiş. O da özellikle Beyazıt Kütüphanesinden hiç çıkmıyor ve bu söz konusu araştırmayı tamamlamaya çalışıyor. Dilerim kültür hayatımızın dibe vurduğu bir zaman diliminde bir taze filiz-fidan gibi açar, araştırma tamamlanır ve yayınlanır. Kilis'in Ankara İhtilafnamesi sonrasında Suriye ve Mısır'da kalan malları yeniden gündeme gelir.

Şehir Kültür, Medeniyet Envanteri

Esasında böylesi görevler il kültür müdürlüğünün uhdesindedir.

Kilis Kültür ve Turizm Envanteri hazırlayan Zonguldaklı bir bürokrat Kilis İl Kültür Müdürü merhum Raif Tokel bu konuda ilk çalışmayı Kilis'te yapmış, kütüphanelerimize ve kente önemli referanslar kazandırmış, bazı bilgi ve belgeleri gün yüzüne çıkarmıştır. Prof.Dr. Mustafa Işıkan'ın Kilis Kültür Derneği 30.Yıl Hatırası ve Mehmet İslam'ın (Genç Kilis 24 Eylül 1960), Kamil Polat'ın (Malül Gaziler Mecmuası) yazıları, Kilisli Avukat Kadri Timurtaş'ın Kilis Tarihi (1932), Ahmet Rami Alan'ın hatıraları, Şinasi Çolakoğlu'nu Kilis Direniş, Kurtuluş ve Sonrası (1990), bir dönem çalışmalarına asistanlık yaptığım İbrahim Hakki Konyalı'nın (1968) Abideleri ve Kitabeleriyle Kilis Tarihi bunlardan bazıları.

Buna Prof.Dr. Abdülkadir Dündar'ın Kültür Bakanlığı Yayınlarında çıkan "Kilis'te Osmanlı Dönemi Mimari Eserleri" adındaki hacimli ve itibar baskılı çalışmayı de ekleyebiliriz

Daha sonraki dönemlerde Kilis İl Kültür Müdürleri Abdullah Aldemir ve Yardımcısı Mehmet Bülent Öztürk böylesi çalışmaları görevde oldukları zaman diliminde devam ettirmişlerdir.

Üniversite ve İl Kültür Müdürlükleri

Türkiye'de mezar taşlarını okuyan aydın sayımız bir elin parmakları kadar azdır. Bunlardan biri İstanbul'da Nidayi Sevim dostumuz, diğeri de Kilis'te yaşayan ve kıymeti yeteri kadar hala fark edilmeyen; Abdülhamit Tektuna'dır. Okuduğu mezar taşları ve Osmanlıca metinlerden günümüze aktardığı onlarca eser kültür tarihimiz için öneme haizdir.

Bütün bunlar bazı illerimizdeki önemli kültür ve sanat hizmetlerini öne çıkarmak için hatırladım. Kahramanmaraş ve Kayseri il ansiklopedisi hazırlayarak yayınladılar. Dadaşlar Erzurum Kütüphanesi adı altında gerek hemşerileri yazarların ve gerekse Erzurum ile yayınlanan eserleri neşretmeyi sürdürüyorlar. Malatya'da öyle. Bu güzel örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Gönül arzu ediyor ki her il kendi aydınına, kültürüne, sanatına, medeniyet hareketine sahip çıkarak böyle bir atılım yapsın. Çoğu ilimizde özellikle yerel belediyeler Osmanlı Türkçesi kursları açtı. Yoğun da bir talep var. Önemli bir yekün tutan bu insanlar aynı zamanda sertifika aldılar. İl bazındaki böylesi çalışmalara onları ortak etmek gerekir. İl yönetim ve yöneticileri böylesi bir çalışmada lokomotif olmalıdır. Çünkü bu insana bir yatırımdır. Ayrıca Üniversitelerimiz her ilin ansiklopedisini yayınlamak gibi bir görevi yok ama böylesi bir hususta yapacakları sorumluluk ve çalışma dijital de olsa devreye girerek bir sonraki nesle faydalı olacaktır. Üniversitelerimiz ve il kültür müdürlerimiz bunun hakkını vermek durumundalar.

Torunlara Not Düşmek

Yoksa benim oğlum bina okur, döner döner yine okur'u geçemeyiz. Dünyevileşmenin hız kazandığı günümüzde aydın sorumluluğunun gerektirdiği bazı görevler hatırlanmalıdır.

Kilis'in güzel bir yerel dille kelim-i kibarı vardır "İstifil olsunlar" diye. "Kendileri bilir, sonra çok üzülürler" anlamındadır. Makamlı, ünvanlı, ayrıcalıklı, imkanlı görevler ebedi değildir, emekli olduğunda konuşacak adam aramak yerine hayırlı faaliyetlerinin anılması sanırım daha müreccaktır, tercihe şayandır. Ama yine de kendileri bilir. Bir aydın sorumluluğunda bizden hatırlatması. Bürokratlarımızın hatıralarında yazdığı ve torunlarına anlatacağı en azında tarihe not düşecek bir notu olsun.

AHMET HAMDİ TANPINAR VE BURSA ŞEHİR, ZAMAN VE EDEBİYAT -2-

Nitekim Bursa, onun yazısıyla beliren bu gerçekliğin bütünüyle birlikte, Tanpınar için bir 'kimlik arayışı'nın da mekânı haline gelecektir.

Mahmut Celal ÖZMEN

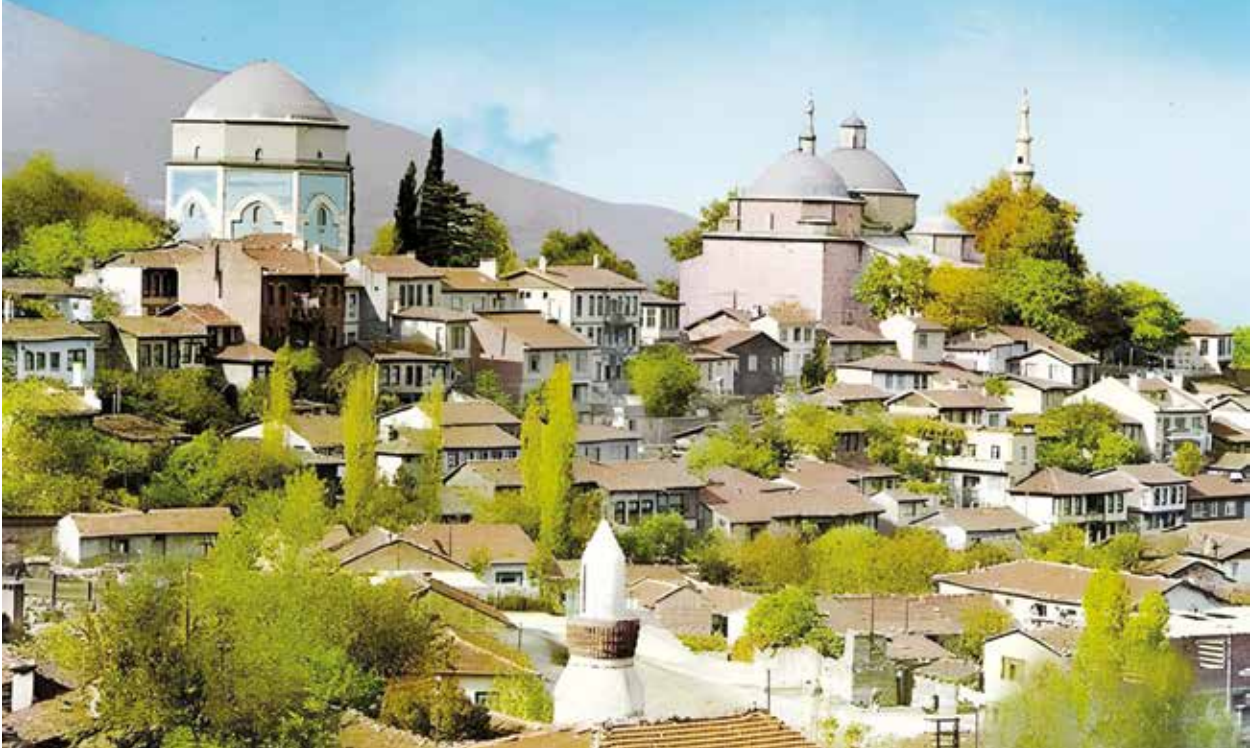

Ahmet Hamdi Tanpınar

Bu yönüyle Tanpınar'ın hayranlık uyandıran ve hayret verici mekân betimlerinin tümünde hiç adı geçmese bile, adeta bir imge ve hatta poetikasını içinde taşıyan bir yapıt olarak kendisini hissettirir. O kadar ki onun işleyişiyle Bursa yazıya geçirilirken, sadece bir şehir olarak değil, aynı zamanda edebi bir deneyim olarak öne çıkar ve hem kendi yazısına hem de Türk edebiyatına derin bir katman biçiminde de işlenmesinin yolu böylece açılmış olur. İşte bu yönüyle de Tanpınar'ın gerek bir şehri mekân olarak kullanma bilgisini ve gerekse özel biçimde hissedilen bir mekân olarak Bursa'yı işleyiş biçimini psikanalitik bir bağlamda da onun Bursa ile kurmuş olduğu derin içsel bağların bir ürünü olarak görmek gerekmektedir.

Ahmet Hamdi Tanpınar ve Bursa arasındaki bu çok özel ve özgün ilişki, Türk edebiyatı için önemli bir boyut taşır. Bu ilişki bir yandan Tanpınar'ın kendi içsel bunalımlarını da düşündürecek biçimde hem bireysel hem de toplumsal huzursuzlukları da yedeğe alarak, zamanın ve mekânın derin etkilerini anlamada bize önemli ipuçları sunar. Tanpınar'ın eserleri, bu bağlamda, bir bireysel duyumun izlerini taşımakla beraber, sadece bireysel bir arayışın değil, duyan, düşünen ve hisseden bir birey olarak aynı zamanda şehri ve zamanı anlamının bir yolculuğu olarak ta değerlendirilebilir.

Başta da söylemiş olduğumuz gibi; Ahmet Hamdi Tanpınar'ın edebiyatında, mekân ve zaman ilişkisi hem bireysel hem de toplumsal anlamda önemli bir yer tutar. İşte tamda bu anlamda özellikle Bursa, onun yazınsal evreninde kendine özel bir konum edinmiştir diyebiliriz. Zira Tanpınar'ın hayatı boyunca yaşadığı İstanbul ve Bursa gibi şehirler, onun edebiyatına farklı katmanlar ekleyen yerler olmaları bir yana, daha derin ve içsel biçimiyle onun yaşamak, içinde olmak, bulunmak ve hatta belki yaşlanmak ölmek istediği bir yer-mekân-yurt olarak da anlam kazanırlar. Nitekim eserlerine baktığımızda da göreceğimiz üzere Bursa, bir yandan Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk başkenti olarak, tarihi dokusuyla Tan-

pınar'a ilham veren bir mekân olması bir yana aynı zamanda modernleşme sürecinin etkilerini hissettiren bir ortam sunuşuyla da hem geçmişi hem de haliyle an içinde anlam kazanan bir yer olarak işlenişiyile bile büyük ve bambaşka bir anlamı barındıran bir mekân haline gelmiştir. Bu anlamda Tanpınar'ın Bursa'yı hem bir tarihi miras olarak hem de modern Türkiye'nin dönüşümünü simgeleyen bir mekân olarak ele alışı ise bir yönüyle hiç kopulamayan bir mazi-nin tutup bırakmadığı, bir başka yönüyle de içine girmiş olduğu modern dönüşüm demlerinin sarsıntılılarıyla bir yandan titreyip dururken bir yandan da yeniden yeniden yerleşen ve böylece kendi demine kök salan bir şimdinin şehri olarak işleyişi ise bir başka özgünlük olarak dikkat çekicidir.

Hatıralarından, biyografisinden ve mektuplarından da öğrendiğimiz üzere Tanpınar, 1940'lerden sonra sık sık Bursa'yı ziyaret etmiştir ve burada geçirdiği zaman, onun edebi perspektifinde önemli bir dönüşümler yaratmıştır. Bu anlamda Bursa'nın ona hem bir nostalji hem de bir huzur kaynağı sunmuş oluşu da düşündürücü bir başka içeriğe sahiptir. Malum biçimde bilindiği üzere Bursa ve zaman ilişkisini adeta bir imge haline getiren Tanpınar'ın yazılarında, yer alışıyla da Bursa, zaman ve mekânın bir arada

var olduğu bir atmosfer gibi onun yazısının bütününe yerleşmiş bir karakter kazanmıştır.

Tanpınar, "Huzur"da da görüleceği üzere, Bursa'nın tarihi dokusunu sadece bir mekân olarak değil, aynı zamanda bir zaman dilimi olarak da işleyişi hayli manidar bir başka içeriği de açık edecek niteliktedir. Nitekim Bursa, bir yandan geçmişin izlerini taşıyan bir mazi ve aynı zamanda modern Türkiye'nin dönüşüm sürecine de tanıklık eden bir şimdinin birleştiği bir yer-memleket olarak da onun hemen bütün yazılarına sirayet edecek biçimde merkezi bir rol oynamıştır.

Tanpınar'ın gözünde Bursa hem geçmişi hem de haliyle kendi içsel köprüsünü muhafaza eden bir özge şehir olduğu için, şehirde kendini her daim hissettiren ölçülü biçimdeki geleneksel yaşamla şehrin dokularına bile sirayet ettiği halde maziye de sert biçimde ötelemeyen modernleşme süreci arasındaki geçişi gözlemiş ve bu halin bireylerin iç dünyasında ister istemez oluşturduğu uyumu ve bunalımı derinlemesine anlatabilmiştir. Bu gözlemler, Tanpınar'ın karakterlerinin içsel çatışmalarını, toplumla olan ilişkilerini ve zamanın geçişine dair kaygılarını anlamak bakımından önemli bir çıkarım haline gelmiştir. Bu yüzden de Tanpınar'ın eserlerinde

Bursa, geçmiş ile modern zamanlar arasında bir geçiş sürecinin simgesi olarak ta sürekli vurgulanmıştır.

Gerek “Huzur”daki mekânın poetik açılımından ve gerekse “Beş Şehir”deki memleket anlatımından da bildiğimiz üzere Tanpınar, mekânı yalnızca fiziksel bir yer olarak değil, aynı zamanda bir zaman dilimi ve bireylerin içsel dünyalarıyla ilişkili bir olgu olarak ele almıştır. Bu bakımdan mekân, Tanpınar için bir yandan bireylerin yaşamını etkileyen, onların psikolojisini şekillendiren önemli bir unsur haline gelirken, bir yandan da salt kendi mekân olgusu ile kendi varlığından kendisini üreten bir metafizik bir gerçeklik haline gelerek tamamlanmış bir bütünlüktür. Tam da bu yüzden, Tanpınar’ın Bursa’daki gözlemlerinin de gerek mekânın poetikası bağlamında ve gerekse kendi oluş biçimi anlamında bu bakış açısının bir yansıması olarak şekillendiği görülür. Nitekim, şehirdeki sokaklar, binalar, eski camiler ve türbeler ve onlara eklenen yeni yapılaşma ürünü bütün yapılar da Tanpınar’ın romanlarında, karakterlerin zamanla olan ilişkilerini ve geçmişin mirasıyla modernliğin çatışmasını temsil edecek biçimde ele alınışlarıyla da bu gerçeği ortaya çıkarırlar.

Dahası Bursa, Tanpınar’ın zaman kavramına bakışını da etkileyen bir mekân olmuştur diyebiliriz. Nitekim gerek şiirlerinde ve gerekse düzyazılarının tümünde de gördüğümüz üzere, Tanpınar, büyük ölçüde de zamanın bir döngüsel yapısı olduğuna inanmış ve bireylerin geçmişle olan bağlarını zamanın bir parçası olarak işlemiştir. Bursa, bu bağlamda tam da Tanpınar’ın döngüsel zaman düşüncesini hem gördüğü hem de uyguladığı bir şehir olması bir yana, zamanı şehire, şehri de zaman benzeten bir gerçeklik kazanmıştır.

Nitekim Bursa, hem kadim bir Osmanlı şehri olarak geçmişin izlerini taşıyan bir mekân, hem de Cumhuriyetin ilk planlı yerleşim şehirlerinden olduğu için Tanpınar’ın zaman ve bellek anlayışına katkıda bulunmuş, böylece de geçmişin ağırlığını güne taşıyan bireylerin bütün içsel hallerinin de bu bağlamda derinleşebildiği bir mekân olarak işlenmiştir.

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın en bilinen romanı “Huzur” hem bireysel hem de toplumsal huzur-

suzlukları işlerken, mekânın rolünü de derinlemesine vurgulayan içeriğiyle elbette önemli bir yazınsal üründür. Bununla birlikte romanda işlenen derin huzursuzluğun arka planında duran bir huzur arayışının da altını çizmek gerekmektedir. Nitekim Tanpınar, bu romandaki karakterlerini, birbiriyle çatışan ideallerin, değerlerin ve zamanların ortasında konumlandırmakla da hem geçmişle hem de gelecekle hesaplaşan bireyler olarak tasvir ederken şaşkıncu biçimde de bu hesaplaşmanın bir arayışı hedeflediğini de açık ederek, bireylerin içsel dünyalarındaki huzursuzluğu ve arayışı da, onların çevresindeki mekânlarla olan ilişkileri üzerinden aktarır. Bu yüzden de Bursa, hem bir huzursuzluğun belirdiği hem de aranan huzurun bulunduğu, atmosferiyle adeta aranan mekân haline gelerek, Tanpınar’ın karakterlerine bir barış, bir huzur belgesi olarak gösterilir.

Böylece “Huzur”daki Bursa, aynı zamanda hem modernleşmenin hem de Osmanlı geçmişinin çatıştığı kadar da çakıştığı bir mekân olarak da karşımıza çıkar. Nitekim bütün bu haliyle Bursa’daki eski yapılar, camiler ve türbeler, geçmişin izlerini taşıyan unsurlar olarak Tanpınar’ın karakterlerinin içsel dünyalarına etkide bulunurken, aynı zamanda onun zaman anlayışını da oluşturarak çatışma ile çakışmanın birleştiği bir özgün an’ı da şekillendirerek, geçmiş ve gelecek arasına uzanan bir köprü gibi zamanın döngüsel doğasını işleyen bir mekân haline gelir. İşte denebilir ki, Bursa Tanpınar’ın gözünde tam da bu an’ın şehridir.

Tanpınar’ın Bursa’ya dair gözlemleri ve bu gözlemleri edebiyatına yansıtma biçimi, şehrin sadece bir mekân olmanın ötesine geçmesini sağlamış ve nihayet Bursa’yı “Beş şehir” arasına yerleştirmiştir. Tanpınar’ın eserlerinde Bursa hem bir mekân hem de bir zaman dilimi olarak, bireylerin geçmişle yüzleşmelerini ve modern hayatta kendilerini bulmalarını sağlayan bir yer ve bir zamanın işareti haline gelmiştir.

Sonuç olarak Bursa, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın edebiyatında, geçmişin izlerini taşıyan, ama aynı zamanda modernleşmenin izlerini de barındıran bir mekân olarak hakkında yazılan bir şehir olmaktan öte, kendini yazdıran ve saydıran bir şehir olarak ta büyük bir anlam kazanmıştır.

EV ALMANIN EN KOLAY YOLU

Tasarruf finansman sektörünün kurucusu ve lideri olarak ev sahibi olmak isteyen milyonlarca kişiye faizsiz, güvenilir ve yenilikçi çözümler sunuyoruz.

Faizsiz finansman modelimizle ister yaşam alanı ister yatırım hedeflerinize ulaşmanız için ev almanın en kolay yolunu sizlerle buluşturuyoruz.

TÜRKİYE'NİN
HER YERİNDE

300.000'İ
AŞKIN TESLİMAT

EMİNEVİM

Ev almanın en kolay yolu

eminevim.com | 444 36 46 |

HABERİN FREKANSI

İSTANBUL **87.8** ANKARA **107.6** İZMİR **107.6** BURSA **103.7** TRABZON **102.0**
KAYSERİ **106.3** KONYA **100.4** ESKİŞEHİR **93.0** SAKARYA **102.2** KOCAELİ **102.2**

